

Elise Kipperberg

Barnekonvensjonen:
kompetanse og kunnskapsbehov i høyere
utdanning og blant fagfolk i feltet

Universitetet i Stavanger

Rapport

2018

Mai 2018
ISSN 0806-7031
ISBN 978-82-7644-779-8
Rapport nr. 72, Universitetet i Stavanger

Universitetet i Stavanger
N-4036 Stavanger
Norge
www.uis.no

Staten har plikt til å

...» drive opplæring og kompetanseutvikling om barnekonvensjonen for alle som er involvert i gjennomføringsprosessen- offentlige tjenestemenn, parlamentarikere og ansatte i rettsvesenet- og for alle som arbeider med og for barn. Disse innbefatter for eksempel lokale og religiøse ledere, lærere, sosialarbeidere og andre yrkesgrupper, herunder personell som arbeider med barn i institusjoner og interneringsanstalter, politiet og de væpnede styrker, herunder fredsbevarende styrker, folk som arbeider i media og mange andre. Opplæringen må være systematisk, og den må utgjøre en kontinuerlig prosess – grunnopplæring og oppdatering. Formålet med opplæringen er å framheve barnets status som innehaver av menneskerettigheter, øke kunnskapen og forståelsen for konvensjonen og oppfordre til aktiv respekt for alle konvensjonens bestemmelser. Komiteen forventer å se at konvensjonen reflekteres i pensum for yrkesutdanninger, i atferdskodekser og i læreplaner på alle nivåer. Innsikt i og kunnskap om menneskerettigheter må naturligvis også spres blant barna selv, gjennom skolens læreplaner og på andre måter...» (CRC/ GC/2003/5, pkt.53)

Forord

En av forutsetningene for å virkeliggjøre barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter der barna bor, er at vi som arbeider med og for barn har god kunnskap om rettighetsbestemmelsene i konvensjonen. Dette er et felt jeg har vært opptatt av i snart 30 år, først som leder av Redd Barnas arbeid med barnerettigheter i Norge, og fra 1996 som ansatt ved Universitetet i Stavanger (tidligere Høgskolen i Stavanger). Undervisning, veiledning av studenter og FOU-virksomhet knyttet til barnekonvensjonen har gitt rom for god fordypning. I 2013 -14 var jeg dessuten faglig ansvarlig for et nettbasert enkeltemne om «Barnekonvensjonen- barns menneskerettigheter» som ble opprettet ved barnevernspedagogutdanningen ved Institutt for Sosialfag, med ansatte i fylkesembeter, kommunal forvaltning og profesjonsutøvere i barnehage, skole, helsevesen etc. fra hele landet som deltakere. Studietilbudet har siden 2016 vært organisert som et nettbasert enkeltemne knyttet til masterprogrammet i Interkulturelt arbeid ved VID, avdeling Stavanger, med meg som fagansvarlig også der, noe som har øket kontakten med praksisfeltet.

Målet med denne rapporten er å gi et bidrag til den videre diskusjonen om systematisk opplæring om barnekonvensjonen til studenter ved aktuelle profesjonsutdanninger og for fagfolk i feltet. Temaet tvinger seg fram på nytt i forbindelse med den offentlige høringen i mai 2018 om Norges 5.og 6 rapport til FNs barnekomité. Jeg håper at rapporten vil være nyttig for alle som i ulike sammenhenger er opptatt av at kunnskapen om barnekonvensjonen må styrkes, i pakt med barnekomiteens gjentagende og konkrete anbefalinger om dette.

En varm takk til alle som har bidratt med svar og synspunkter om kompetanse og kunnskapsbehov i høyere utdanning og blant fagfolk i feltet! Stor takk også til ledelsen ved Institutt for sosialfag som har gjort det mulig å fortsette arbeidet mitt med barnekonvensjonen som fokus.

Da Barne- og familiedepartementet oversendte den aller første kartleggingsrapporten om kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon til høyskoler og universiteter i 1999, ba departementet utdanningsinstansene om å styrke opplæringen om barnekonvensjonen ytterligere, og minnet om «institusjonenes medansvar for å bidra til at barnekonvensjonens bestemmelser oppfylles». Denne oppfordringen er fortsatt høyst aktuell.

Stavanger, 10. mai 2018

Elise Kipperberg

INNHold

Summary	9
Sammendrag	15
1. INNLEDNING	21
1.1. Bakgrunn for rapporten	21
1.2 Merknader og anbefalinger fra FNs barnekomite 1994 - 2010.....	22
1.3 Redegjørelse fra Norge om opplæring om barnekonvensjonen i høyere utdanning	24
1.4 Mangelfull kunnskap?	25
1.5 Rapportens oppbygging.....	26
2. BARNEKONVENSJONEN: STATUS, INNHold OG VIRKELIGGJØRING	29
2.1 Fra konvensjon til inkorporering i menneskerettslov og grunnlov	29
2.2 Innholdet i barnekonvensjonen	30
2.3 De fire prinsippartiklene	31
2.3.1 Artikkel 2: Retten til vern mot diskriminering	31
2.3.2 Artikkel 3 nr. 1: Barnets beste	32
2.3.3 Art. 6: Retten til liv	32
2.3.4 Artikkel 12: Barnets rett til å bli hørt	33
2.4 Utdypende kommentarer fra FNs barnekomité (General comments).....	34
2.5 Rapportering til FNs barnekomite og drøftinger med komiteen.....	34
2.6 Merknader og anbefalinger fra FNs barnekomite til Norge.....	35
2.7 Overvåkingsmekanismer.....	35
3. TIDLIGERE KARTLEGGINGER: 1998-2010.....	37
3.1. Omtale av: Kipperberg, E. og Haveland, M.H. (1998). <i>Kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon ved statlige høyskoler og universiteter i Norge (58 s.)</i>	37
3.1.1 Bakgrunn, utvalg og metode	37
3.1.2 Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak.....	38
3.1.3 Refleksjoner over kartleggingen	40
3.2. Omtale av: Innvær, S., Gording Stang, E., Ohls, C. og Hoel, S.(2009) . <i>En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger. HIO-rapport 2009. nr. 20 (105 s.)</i>.....	42
3.2.1 Bakgrunn, utvalg, metode	42
3.2.2. Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak: vurdering av rammeplaner, obligatorisk pensum, faktisk undervisning og kunnskapsbehov ved utvalgte utdanninger	43
3.2.3 Refleksjoner over kartleggingen	47
3.3 Omtale av: Høstmælingen, N. (2010) <i>Kartlegging av menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning i Norge (27 s.)</i>	49
3.3.1 Bakgrunn, utvalg og metode	49
3.3.2 Rapportforfatterens sentrale funn og forslag til tiltak.....	50

3.3.3 Refleksjoner over kartleggingen	52
4. NYE UNDERSØKELSER 2016-2018.....	54
4.1. Omtale av: Øverlien, C. og Holen Moen, L. (2016): <i>Takk for at du spør! En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelære. NKVTS rapport 3/2016. (70 s.)</i>	54
4.1.1 Bakgrunn, utvalg og metode	54
4.1.2 Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak.....	55
4.1.3 Refleksjoner over kartleggingen	56
4.2 Kipperberg, E. (2016) <i>Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i studieprogrammer for pedagogutdanninger.</i>	57
4.2.1 Bakgrunn, utvalg og metode	57
4.2.2 Presentasjon av funn: kunnskap om BK, BK i undervisning og praksisperioder, skriftlige oppgaver, kjennskap til rapportering til FN og barnekomiteens anbefalinger. BK som pensum ..	58
4.2.3 Refleksjoner over kartleggingen	62
4.2.4 Tabeller	63
4.3 Kipperberg, E. (2017): <i>Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen blant barnekonvensjonskoordinatorer i kommuner i Rogaland.</i>	67
4.3.1 Bakgrunn, utvalg og metode	67
4.3.2 Presentasjon av funn: kunnskap om BK i tidligere utdanning, vurdering av egen kunnskap før Sjumilssteget, rapportering til FN og barnekomiteens anbefalinger. Opplæringsbehov	70
4.3.3 Refleksjoner over kartleggingen	71
4.4. Kipperberg, E. (2018) <i>Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen hos deltakere på nettbasert studietilbud om barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter</i>	73
4.4.1 Bakgrunn, utvalg og metode	73
4.4.2 Presentasjon av funn: kunnskap om BK i tidligere utdanning, vurdering av egen kunnskap før studietilbud om BK, rapportering til FN og barnekomiteens anbefalinger. Opplæringsbehov	74
4.4.3 Refleksjoner over kartleggingen	80
4.4.4 Tabeller: Deltakere nettbasert studietilbud VID høst 16 og høst 17.....	81
Sammenfattende drøfting.....	85
5.1 Forventinger fra FNs barnekomite om systematisk opplæring	85
5.2 Den akademiske friheten	86
5.3 Barnekonvensjonen i rammeplaner og sentrale dokumenter	86
5.4 Å kjenne til - å ha kunnskap om.....	88
5.5 Mer enn barnets beste og barnets rett til medvirkning	90
5.6 Hvordan kan opplæringen foregå?.....	90
5.7 Er nye kartlegginger svaret?	92
5.8 Forslag til tiltak	94
6. Litteratur:.....	95

Summary

Background and aim of the report

In order to put the Convention on the Rights of the Child (CRC) into practice, different professional groups, in for instance pre-schools, schools, health system, child protection and social work services, as well as advisors and policy makers on various levels, must have sufficient knowledge and competence regarding the principles and content of the CRC. In their latest supplementary report to the CRC committee, the Childrens's Ombudsman (2017) comment that professionals who already work with or for childe, have neither sufficient knowledge of the CRC, nor know how to apply the convention in their daily work. A survey carried out by the Giant Leap National Working Group (2015) documented that few public sector employees knew that the CRC has judicial status as Norwegian Law. This situation reveals the demand for higher education institutions to contribute actively in providing systematic training on the CRC.

The CRC committee will examine Norway's fifth and sixth report on the CRC in May 2018. In light of their upcoming concluding observations and recommendations, the Norwegian government will have to discuss these challenges once again. The aim of this report *Competence and Knowledge requirements on the CRC in higher education and among professionals in the field* is to contribute to further debates on how to improve competence in this area.

As a starting point, the present report presents information offered to the CRC committee on this topic from Norway's very first state report in 1993 until today. Previous recommendations from the committee in the period of 1994 – 2010 on training and education of professionals in particular are presented, in order to illustrate the discrepancy between recommendations and how the authorities have followed them up. The report goes on to present seven research projects that have taken place between 1998-2018 concerning training in institutions of higher education, commenting mandate, aims, methodology and findings. Finally, based on findings from research and information presented in various documents, the author makes

recommendations for future activities on how to improve knowledge and competence about the CRC among students and professional groups.

Research projects 1998-2010

The research projects assigned by the ministries have taken place 1998-2010. The first one, named *Status of knowledge about the CRC in state colleges and universities* (Kipperberg & Haveland, 1998) was assigned by the Department of Children and Family affairs in cooperation with the Department of Church, Education and Research. The survey collected data from 19 of 26 state university colleges and 2 of 4 universities nationwide offering study programs for pre-school teachers, teachers, social workers, child welfare pedagogues, law studies and nursing programs about the competency of the academic staff on the CRC, knowledge about the UN reporting process, whether the CRC was included in the local curriculum and about training materials and suitable literature in relevant study programs. It appeared that not all educational institutions included full, systematic training on the CRC in relevant professional courses, that university and college teachers needed to gain broader knowledge on the CRC and that there was a lack of professional educational materials. The researchers suggested seven various activities to improve the capacity and competence. Establishing an annual training course, like the summer course at the University of Ghent, was one of recommendations mentioned.

The next two research reports in this period are referred to in Norway's 5th and 6th state report and are therefore particularly interesting. *A survey on training about the CRC in relevant study programs in institutions of higher education* (Innvær, S., Gording Stang, E., Ohls, C., and Hoel, S. (2009) was assigned by the Ministry of Children and Family Affairs and carried out by a team of interdisciplinary researchers, whose primary emphasis was related to required readings in order to become familiar with the principles of the Convention and its main contents. The survey assessed altogether 28 relevant study programs, studying the qualification framework and curriculum requirements. The results showed that there was a major lack of training and knowledge about the CRC, especially among teachers and health personnel. An interesting finding is that the Convention was best covered in courses where the framework had formulations stating that the Convention *can* be covered as a topic of study, and not in courses that, according to the framework, *must* cover the Convention.

The researchers identified which specific CRC articles are particularly important for different professional groups, in order to apply the CRC in their respective field of work, and

recommended the Government to draw up a scheme to systematize training programs directed particularly at higher education as well as training initiatives specially designed for those employed in media. Further education courses and advanced educational programs should be developed. Another recommendation was that courses on child rights and the CRC should be available on a yearly basis for all professionals who work with children and youth. Finally, the government ought to establish a webpage that offered information on the CRC, in order to clarify what type of instrument the CRC really is. Unfortunately, this very solid research report was never distributed to the state colleges and universities.

The report *Human Rights Education in higher education institutions* (Høstmælingen, N., 2010) is the second project referred to in the fifth and sixth state report to the CRC committee. It was assigned by the Ministry of Education and Research with a mandate to study some selected study programs in which knowledge about human rights are essential. A study program of PPU in language and social science, a program for social workers, a pre-school program, a jurisprudence program, a program for media and journalism and a program for child care pedagogues were included. The ministry specifically instructed that study programs for teachers and police, medicine and psychology for various reasons should be exempted.

The design implied that neither the relevant qualification framework nor compulsory curriculum about training on the CRC were explored. Unfortunately, the study suffered from a lack of thoroughness and a lack of systematic, methodical approach, thus affecting findings. As a whole, findings and conclusions seem to be based on inadequate investigation material. The Ministry of Education and Research distributed the report to all higher learning institutions, encouraging them to consider the need for follow-up in their courses.

Research projects 2016-2018

The remaining four research projects took place 2016- 2018, none of them assigned by the ministries. The survey *Thank you for asking!* (Øverlien, C. Holen Moen, L., 2016), was assigned by Save the Children Norway, and was a follow up on a similar survey about the capacity among teachers, preschool teachers and child protection officers to discover and handle children who are sexually and physically abused, which took place in 2007. An online questionnaire collected data from 427 students in their final year about how they perceived their training on these issues, including how they assessed their training on the CRC. The results documented that all student groups received more lectures on the CRC in 2016 compared to

eight years earlier, but they still expressed the need for more training in order to be able to apply the CRC in practice. The survey, however, focused only on scope (“how much and when”), and not on the content of the educational training itself. The researchers concluded that higher education institutions need to develop a far more systematic and holistic approach when it comes to training on these important issues.

The research project *Competency and knowledge about the CRC among pedagogy students* explored what students know about the CRC and what they suggest should be done in order to increase their level of competency in this regard (Kipperberg, E., 2016). A sample consisting of 45 students from 15 various institutions attending study programs for pre-school teachers and teacher students qualifying for elementary, upper secondary and high school answered ten questions about their knowledge of the CRC. The scope of the questions were whether their teachers had referred to the CRC in lectures or practical field work, if they themselves had referred to the CRC when writing exercises, whether they had any literature on the CRC, and about the reporting process. Finally, the students were asked to present their views upon whether the CRC ought to be a mandatory topic in their study program, or not, and to justify their points of view. Results showed that few of the teacher students were familiar with the CRC. None of them seemed to have any knowledge about the principle of the best interest of the child. The students strongly recommended that the CRC should be a mandatory subject in the teacher courses.

The two latest research projects focus on *Competency and knowledge requirements on the CRC among participant in the Rogaland Giant Leap project and among students at the master net-based module on the CRC and Children's' human rights at VID, Stavanger* (Kipperberg, 2017-2018). The projects were initiated by the researcher herself and are the very first of its kind, targeting particularly people already working with or for children. Altogether 34 professionals took part in the first study and 32 professionals nationwide in the second one. Several of them participated in a local Giant Leap project, others worked as advisors and leaders on county or municipality level, as pre-school teachers, teachers, social workers, child protection personnel or within the health system and some in various private organizations. The informants, who participated in the programs because they were particularly motivated to apply the CRC in their daily work, answered many of the same questions presented to the pedagogue students. In

addition, they were also asked to identify which part of the CRC, or which areas connected to the CRC, that they needed to learn more about.

Few professionals working with children on a regular basis seemed to have any knowledge beyond the articles 3 and 12. About 50 % of them, however, knew that the Convention had become a part of the national law. Very few had any knowledge about the reporting process and/or about the recommendations from the CRC committee. All of them suggested that the CRC should be an integrated topic in relevant study programs qualifying for work with children and child issues, and not only serve as a topic connected to law study programs.

Both surveys document that there is an urgent need for a broad range of professionals to improve their competency on the use of the CRC, as the vital tool it in fact is, in order to fulfil the rights that the CRC provides for all children in Norway.

Obstacles and suggestions for actions

It is this author's assessment that there are a few central obstacles when it comes to incorporating the CRC in relevant curriculum and subjects as a holistic, right based approach. These are the principle of "academic freedom" related to the possibilities and freedom of higher learning institutions to establish study programs and to choose curriculum, combined with a shortage of staff with sufficient qualifications and engagement on the CRC. Besides, the national regulations and framework plans for relevant study programs do not convey clearly that the concept of children's rights are wider than, and different from, the concept of children's needs, and that the concept of rights reaches beyond the right to participate.

The absence of training courses on the CRC for professionals already working with or for children is another obstacle.

Based on key documents and research findings, it might therefore be useful to consider following initiatives:

- The Ministry of Education and Research (KD) must secure that the national regulations and upcoming guard lines for all professionals qualifying for work with children bear a clear reference to the Convention on the Rights of the Child, and not refers to the *need* of the child, or to the rights of the child to participation only.

- The Ministry of Education and Research (KD) must strongly suggest that local higher education institutions ought to integrate training on the CRC content and principles in relevant study programs.
- The Ministry of Education and Research (KD) should consider how to secure that the CRC content and principles are taught as a mandatory subject in bachelor or/and master programs of law studies.
- The Ministry of Children and Equality should establish courses on the CRC directed at professional groups already working with and for children. Such courses can be developed and organized in cooperation with the Giant Leap project and/or higher education institutions who are in close contact with these professionals.
- The home page for the Government should be improved and developed further to serve as a training purpose on the CRC. Among other things, all general comments from the CRC committee should be translated into Norwegian. Also, in line with recommendations from the CRC committee, the government should provide an “information package” consisting of the CRC state reports, list of issues from the CRC committee and Norway’s written replies to theses, summary records and the concluding observations and recommendations from the CRC committee to the State party.
- Higher education institutions with several relevant study programs should appoint a contact person who can advise about curriculum and suitable literature on the CRC, and inform about resources linked to the various areas in the different study programs.
- The concluding observations and recommendations should thoroughly be discussed on national level in the Norwegian parliament, in line with the recommendations expressed by the CRC committee, ref. General Comment no 5/2003 para 73 on General measures of implementation of the CRC (art.4, 42 and 44, para.6).

Sammendrag

Bakgrunn og målsetting med rapporten

En av forutsetningene for at barnets selvstendige menneskerettigheter kan virkeliggjøres er at ulike profesjonsutøvere som møter barn i barnehage, utdanningssystemet, helsevesen, barnevernet, eller arbeider med spørsmålsstillinger som berører barn og unge i andre sammenhenger, har tilstrekkelig kunnskap om innholdet og prinsippene i barnekonvensjonen. Barneombudet (2017) påpeker i sin nyeste supplerende rapport til barnekomiteen at ombudet har erfaring for at de som allerede arbeider med barn ikke har særlig kompetanse om hverken barnekonvensjonens forpliktelser, eller hvordan de skal bruke konvensjonen i praksis. En rapport fra Sjumilsstegets arbeidsgruppe for implementering av barnekonvensjonen i fylkesembeter og kommuner (2015) avdekket at få i offentlig forvaltning kjente til at barnekonvensjonen er norsk lov. Dette krever at utdanningsinstitusjonene bidrar aktivt i opplæringssammenheng. Myndighetene vil på nytt måtte ta tak problemstillingen om systematisk opplæring til ulike profesjonsgrupper i høyere utdanning så vel som til fagfolk i feltet i forbindelse med drøftingene i mai 2018 mellom representanter for regjeringen og FNs barnekomite omkring Norges femte og sjette rapport om barnets rettigheter. Hensikten med denne rapporten om *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i høyere utdanning og blant fagfolk i feltet* er å gi et bidrag til den videre diskusjonen om kompetanseløft på dette området.

Innledningsvis presenterer rapporten hva Norge har formidlet til barnekomiteen om opplæring om barnekonvensjonen i høyere utdanning i de ulike rapporteringsrunder fra den aller første statsrapporten i 1993 og fram til i dag, og hva komiteen har anbefalt Norge å forbedre i løpet av disse årene. Dette synliggjør forskjellene mellom anbefalinger fra komiteen og oppfølgingen av disse. I tillegg presenteres syv ulike kartlegginger om temaet og hva disse peker på i forhold til kunnskapsstatus og utfordringer framover. Mandat, metode, sentrale funn og forslag til tiltak omtales og kommenteres for hver av undersøkelsene.

Kartlegginger 1998-2010

Kartleggingene som myndighetene har vært oppdragsgivere for har foregått i perioden 1998-2010. Den første av disse, *Kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon ved statlige høyskoler og universiteter i Norge* (Kipperberg, E.& Haveland, M.H., 1998) ble utført på vegne av det

daværende Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet og Barne-familiedepartementet. Et spørreskjema som besto av ti spørsmål samlet data fra 19 høyskoler og to universiteter med aktuelle studieprogram om bl.a. kompetansen blant vitenskapelig ansatte om barnekonvensjonen, kjennskap til rapporteringsforpliktelsene til FN og om barnekonvensjonen var inkludert i læreplaner og pensum. Studien viste at ikke alle undervisningsinstitusjonene ga systematisk opplæring om barnekonvensjonen og at selv om mange institusjoner hadde faglig ansatte med kunnskap om konvensjonen, var det behov for bredere kompetanse. Dessuten var det mangel på egnede læremidler. Forskerne anbefalte syv ulike tiltak for å styrke kunnskapen og kompetansen om konvensjonen. Igangsetting av etterutdanningskurs, f.eks. etter modell fra det årlige sommerkurset ved universitetet i Ghent, Belgia, var ett av forslagene.

De to øvrige kartleggingene er referert til i forbindelse med Norges femte og sjette statsrapport og har således særlig interesse i den sammenheng¹. Forskningsprosjektet *En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger* (Innvær, S., Gording Stang, E., Ohls, C. og Hoel, S., 2009) ble utført på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet. Mandatet var å kartlegge hvorvidt det eksisterende opplæringstilbudet i relevante utdanninger var godt nok for å gi tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen, vurdere opplæringsbehovet for aktuelle yrkesgrupper, samt foreslå nye opplæringstiltak. Forskerne hadde som utgangspunkt at alle de utvalgte utdanningene hadde behov for å grunnleggende kunnskap om bakgrunnen for barnekonvensjonen, hovedprinsippene i konvensjonen, samt anvendelse av konvensjonen og overvåkingssystemer. Resultatene dokumenterte at opplæringen om barnekonvensjonen var best dekket i studietilbud der rammeplanene slo fast at barnekonvensjonen *kan* dekkes og ikke i studietilbud der studentene ut fra rammeplaner *skal* ha kunnskap om barnekonvensjonen. Opplæringen var særlig mangelfull i lærerutdanningene og i studietilbud for helseer arbeidere. Samlet indikerte kartleggingen behov for økt kompetanse om barnekonvensjonen blant faglærere ved de ulike utdanningsinstitusjonene.

Forskerne pekte på at barnekonvensjonen bør implementeres i alle relevante fag i utdanningen og ikke bare i juss-undervisningen. Rapporten gir en solid og konkret vurdering av hvilke rettighetsbestemmelser i barnekonvensjonen som er særlig aktuelle for de ulike

¹ CRC/C/NOR/5-6 pkt. G, 19-20. Den tredje rapporten som nevnes der handler om menneskerettighetsundervisning i grunnskolen og videregående skole og holdes derfor utenfor i den foreliggende rapporten.

utdanningsretningene og studentenes framtidige arbeidsområder for at profesjonsutøvere innen ulike felt skal kunne anvende konvensjonen i praksis.

Blant forslag til tiltak anbefalte forskerne at regjeringen burde utarbeide et systematisk opplæringstilbud som retter seg mot alle aktuelle yrkesgrupper, både på grunnutdanningsnivå og som etterutdanning, samt tilbud rettet mot media. Videre burde det etableres et nytt opplæringstilbud basert på nettstedet regjeringen.no som kunne gi oppdatert kunnskap om regjeringens arbeid med barnekonvensjonen og innsikt i sentralforvaltningens demokratiske funksjon, slik at det ble tydelig hvilken type dokument barnekonvensjonen er.

Denne kartleggingen omhandler 28 studieprogram ved totalt 16 læresteder og er den mest omfattende og grundige som er gjort om barnekonvensjonen i høyere utdanning fram til 2018. Det er således beklagelig at rapporten ikke ble distribuert til utdanningsinstansene.

Også den tredje studien i denne perioden, *Kartlegging av menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning i Norge* (Høstmælingen, N., 2010) ble referert til i Norges femte og sjette rapport til barnekomiteen. Den ble utført på oppdrag av Kunnskapsdepartementet med mandatet om å kartlegge «noen utvalgte utdanninger der kunnskap om menneskerettigheter antas å være spesielt relevant og viktig». Prosjektlederen valgte å inkludere Praktisk Pedagogisk utdanning i språk og samfunnsfag, et studieprogram for sosionomer, en barnevernspedagogutdanning, en førskolelærerutdanning, et juss-studium og en journalistutdanning.

Ifølge Kunnskapsdepartementet skulle kartleggingen ikke omfatte allmennlærerutdanningen, politi og fengselsvesen eller studieprogram for medisin og psykologi.

Undersøkelsesdesignet medførte at barnekonvensjonen ikke ble undersøkt som særskilt tema i hverken rammeplaner, studieplaner eller pensum. Dessverre lider kartleggingen av mangel på grundighet og systematikk, og funn og konklusjoner ser ut til å basere seg på utilstrekkelig kartleggingsmateriale. Kunnskapsdepartementet distribuerte rapporten til statlige universiteter og høyskoler i desember 2010. I følgebrevet ble institusjonene oppfordret til å gjøre seg kjent med innholdet og vurdere relevansen av konklusjoner og anbefalinger for sine utdanningstilbud.

Kartlegginger 2016-2018

De øvrige kartleggingene om opplæring om barnekonvensjonen har foregått i perioden 2016-2018. Studien *Takk for at du spør!* (Øverlien, C. og Holen Moen, L., 2016) ble utført på oppdrag

fra Redd Barna. Formålet var å få innsikt i hvilken kapasitet blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelære har til å oppdage og forholde seg til barn/elever som er utsatt for mishandling, omsorgssvikt og seksuelle overgrep. Dessuten innhentet kartleggingen informasjon om opplæringen om barnekonvensjonen, basert på studentenes vurdering av omfanget av opplæringen og når i den gis i studieforløpet. Resultatene viste at alle studentgruppene mottar mer undervisning om disse temaene i 2016 enn hva som var tilfelle åtte år tidligere, men at de fortsatt mener de trenger mer opplæring for å kunne anvende barnekonvensjonen i framtidig yrkesutøvelse. Særlig gjaldt dette allmennlærerstudentene. Blant annet oppga nesten en av fire kommende grunnskolelærere at de ikke hadde fått tilstrekkelig undervisning om barnekonvensjonen. På bakgrunnen av resultatene anbefalte forskerne at det er behov for en ny strategi fra utdanningsinstitusjonene. Lærestedene bør organisere undervisningsopplegget sitt systematisk og helhetlig, slik at studentene får den kompetansen de etterspør, påpekte de.

De siste tre undersøkelsene som presenteres er initiert og gjennomført av forskeren selv (Kipperberg 2016, 2017, 2018). I undersøkelsen *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i studieprogrammer for pedagogutdanninger* medvirket 45 fagorganiserte pedagogstudenter (barnehagestudenter, allmennlærerstudenter og studenter ved PPU) fra totalt 15 ulike læresteder. Informantene svarte på ti spørsmål om hvordan de vurderte sin egen kjennskap til FNs barnekonvensjon, om det ble gitt opplæring om barnekonvensjonen gjennom forelesninger eller i praksissammenheng, om studentene hadde arbeidet med skriftlige besvarelser der de hadde referert til barnekonvensjonen, og om hvorvidt studentene hadde kunnskap Norges rapporteringsforpliktelser til FNs barnekomite og barnekomiteens anbefalinger til Norge. Studentene ble også bedt om å uttale seg om hvorvidt barnekonvensjonen burde bli obligatorisk pensum i høyere utdanning for profesjoner som skal arbeide med barn i ulike sammenhenger, og begrunne synspunktet sitt.

Få av pedagogstudentene var godt kjent med barnekonvensjonen, og få hadde fått opplæring om den. Ingen av dem syntes å ha kunnskap om prinsippet om barnets beste. Studentene anbefalte på det sterkeste at barnekonvensjonen burde bli obligatorisk i pedagogutdanningene.

Fagfolk som allerede arbeider i feltet er informanter i de to siste kartleggingene, som er de første av sitt slag på dette området. I undersøkelsen *Kompetanse og kunnskapsbehov om*

barnekonvensjonen blant barnekonvensjonskoordinatorer i kommuner i Rogaland (Kipperberg, 2017) medvirket 34 profesjonsutøvere.

I kartleggingen *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen hos deltakere ved nettbasert studietilbud om barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter* medvirket 32 informanter. Samtlige som deltok i prosjektet/ opplæringstilbudet hadde lang erfaring fra arbeid med og for barn i fylkesembeter, kommuneadministrasjon, barnehage, skoleverk, barnevernet, sosialtjenesten, helsevesenet eller private organisasjoner, og yrkesutøverne var spesielt motiverte for å kunne anvende barnekonvensjonen i sitt daglige arbeid. Resultatene viste at få av dem så ut til å ha særlig kjennskap til barnekonvensjonen utover å ha kunnskap om art. 3 om barnets beste og art. 12 om barnets rett til å bli hørt. Imidlertid visste halvparten av dem at barnekonvensjonen har status som norsk lov. Svært få hadde kjennskap til rapporteringsprosessen og til anbefalingene fra FNs barnekomite til Norge. Samtlige anbefalte at opplæring om barnekonvensjonen burde være integrert i studieprogram for aktuelle yrkesgrupper, og ikke bare inngå som tema i utdanning av jurister.

De to studiene dokumenterer at profesjonsutøvere i feltet har et påtagelig behov for å øke kompetansen sin om barnekonvensjonen for å sikre at barn i Norge får virkeliggjort sine rettigheter i praksis, i tråd med konvensjonsbestemmelsene.

Hindringer og anbefalinger om tiltak

Det synes som om prinsippet om «akademiske frihet», som åpner for adgang til at utdanningsinstitusjonene lokalt kan prioritere innhold i studieplaner og pensum, kombinert med mangel på faglig ansatte med tilstrekkelig kompetanse og engasjement til å integrere barnekonvensjonen som et helhetlig konsept i studieopplegget, er viktige barrierer i denne sammenhengen. Systematisk opplæring om barnekonvensjonen svekkes videre gjennom at rammeplaner f.eks. framhever barnets *behov* framfor barnets *rettigheter*. At barnekonvensjonen handler om mer enn «barnets rett til å bli hørt» (art. 12) og «barnets beste» (art.3) krever en mer omfattende og helhetlig tilnærming.

Et annet forhold som virker inn, er mangel på systematiske kompetansehevingstiltak om barnekonvensjonen for profesjonsutøvere som allerede arbeider med og for barn i feltet.

Basert på sentrale dokumenter og funn fra kartleggingene kan det således være aktuelt å vurdere følgende tiltak:

- Kunnskapsdepartementet bør sikre at formuleringene i forskrifter og kommende nasjonale retningslinjer for aktuelle profesjonsutdanninger får en tydelig referanse til FNs barnekonvensjon og ikke bare til «barnets rettigheter», eller til «barns medvirkningsmuligheter».
- Kunnskapsdepartementet bør oppfordre utdanningsinstitusjonene til å integrere opplæring om prinsippene og innholdet i barnekonvensjonen i lokale studieplaner.
- Kunnskapsdepartementet bør vurdere grep som sikrer at prinsippene og innholdet i barnekonvensjonen inngår i utdanninger i rettsvitenskap.
- Barne- og likestillingsdepartementet bør igangsette etterutdanningskurs for ulike yrkesutøvere som arbeider med og for barn, gjerne i form av et fast, årlig ukeskurs. Dette kan gjøres i samarbeid med aktører som har god kjennskap til kunnskapsbehovet i feltet, som f.eks. Sjumilssteget, og/eller utdanningsinstitusjoner som har nær kontakt med disse yrkesgruppene.
- Regjeringens nettsted om barnekonvensjonen bør styrkes og videreutvikles, slik at det kan brukes effektivt i opplæringsøyemed. Bl.a. må det sørges for at barnekomiteens generelle kommentarer blir oversatt til norsk. I tråd med barnekomiteens anbefaling bør det også lages en spesiell «pakke» som inneholder rapporten fra myndighetene til FNs barnekomité, oppsummerende punkter fra diskusjonen, merknader og anbefalinger fra barnekomiteen til Norge, samt listen av spørsmål fra komiteen til myndighetene («list of issues»), og de skriftlige svarene fra Norge på spørsmålene.
- Universiteter og høyskoler med flere aktuelle profesjonsutdanninger bør identifisere en felles kontaktperson som kan gi råd om pensum og informasjon om ressurser til de ulike studieprogrammene ved utdanningsinstitusjonen.
- Merknadene og anbefalingene fra FNs barnekomité til Norge i tilknytning til Norges 5. og 6. rapport bør gjøres til gjenstand for grundig debatt i Stortinget, i tråd med komiteens anbefalinger i sin utdypende kommentar 5/2003, para.73 om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter.

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn for rapporten

FNs konvensjon om barnets rettigheter ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989 og ratifisert av Norge 8. januar 1991. I 2003 ble barnekonvensjonen inkorporert i Menneskerettsloven² og gjort til en del av det norske lovverket, med forrang for andre norske lovhjemler dersom det oppstår konflikt mellom disse. Da Grunnloven ble revidert i 2014 ble flere av barnekonvensjonens grunnleggende prinsipper tatt inn i denne og barnets egne menneskerettigheter ytterligere styrket i Norge.

God kunnskap om barnekonvensjonen er en av forutsetningene for å virkeliggjøre rettighetsbestemmelsene. Profesjonsutøvere som møter barn i barnehage, utdanningssystemet, helsevesen, barnevernet, eller arbeider med spørsmålsstillinger som berører barn og unge i andre sammenhenger, f.eks. i NAV, ved tilsyns- og klagesaker i forvaltningen eller gjennom rettsapparatet, er sentrale aktører når det gjelder å omsette barns rettigheter til praksis. Art. 42 i konvensjonen forplikter staten til å gjøre konvensjonens prinsipper og bestemmelser kjent for voksne og barn «gjennom egnede og aktive tiltak». Hvordan Norge implementerer rettighetsbestemmelsene vurderes jevnlig av FNs barnekomite basert på rapporter som myndighetene våre oversender til komiteen.

Barnekomiteen har i alle fire offentlige høringer («eksaminasjoner») av Norge siden 1994 vært opptatt av at akademia og fagfolk i feltet har tilstrekkelig kompetanse og kunnskap om konvensjonen, og at myndighetene har lagt opp til systematisk skolering for å sikre dette. I den første statsrapporten til barnekomiteen i 1993 redegjorde Norge for barns situasjon på en rekke områder og om arbeidet for å justere nasjonalt lovverk i pakt med bestemmelsene i konvensjonen. Når det gjaldt kunnskap og spredning om konvensjonen, slo myndighetene fast at målet var at alle barn og unge i Norge skulle kjenne innholdet i konvensjonen i løpet av de neste tre årene (!). I tillegg skulle det «være mulig å bruke barnekonvensjonen som redskap til å forbedre situasjonen der barna bor». Konvensjonen skulle være utgangspunkt for offentlige og private tiltak på områder som berørte barn, het det (Barne - og familiedepartementet 1993.CRC/C/8/Add.7 pkt.54). Denne første rapporten ble trykket opp i 10.000 eksemplarer og distribuert til kommuner, offentlige kontorer som arbeider med spørsmål som omhandler rettighetene i konvensjonen, universiteter og høyskoler som utdanner studenter til å arbeid med

² Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, vedtatt 21.mai 1999

barn og unge, og til frivillige organisasjoner. I forordet skrev daværende barneminister Grete Berget:

... «Barne - og familiedepartementet synes at rapporten gir nyttige opplysninger som bør spres til alle instanser og enkeltpersoner som arbeider med barn, og som er opptatt av barns rettigheter og levekår. Rapporten er også et viktig hjelpemiddel i arbeidet med å gjøre barnekonvensjonen vidt kjent. Vi håper at rapporten blir brukt, både som et oppslagsverk eller «lærebok» når det gjelder lovgivning og opplysninger som berører barns situasjon, og som et verktøy for å påse at barns rettigheter blir ivaretatt».

Myndighetene vil på nytt måtte ta tak problemstillingen om systematisk opplæring til ulike profesjonsgrupper i mai 2018 når barnekomiteen skal drøfte Norges 5. og 6. periodiske rapport med representanter for regjeringen. Det er derfor interessant å ta et tilbakeblikk på Norges redegjørelser om disse spørsmålstillingene og hvordan Norge så langt har fulgt opp de ulike anbefalingene. I den foreliggende rapporten gjennomgås dessuten de ulike kartleggingene som myndighetene har vært oppdragsgiver for og referert til i sine periodiske rapporter til FNs barnekomite fram til 2018. I tillegg presenterer nye kartlegginger om kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i høyere utdanning og blant fagfolk i feltet initiert av andre aktører i perioden 2016- 2018. Målet er å gi et bidrag til den videre diskusjonen om et kompetanseløft som kan gi alle som arbeider med og for barn tilstrekkelig kunnskap om hvordan konvensjonens prinsipper og innhold kan anvendes i praksis for å styrke og sikre barns menneskerettigheter i Norge.

1.2 Merknader og anbefalinger fra FNs barnekomite 1994 - 2010

Etter Norges første redegjørelse til FN om implementering og opplæring om barnekonvensjonen uttalte barnekomiteen i sine avsluttende merknader og anbefalinger:

....»I forbindelse med myndighetenes tiltak for å øke bevisstheten om konvensjonen, oppfordrer komiteen myndighetene til å vurdere å inkorporere opplæring om innholdet og prinsippene for konvensjonen i opplæringsprogram for ulike profesjonelle grupper, inkludert utdanninger for lærere, sosialarbeidere, jurister og dommere (CRC/C/15/Add.23 pkt. 19).

...Komiteen oppmuntrer parten til å fortsette å gjøre innholdet og prinsippene for konvensjonen kjent for alle barn og voksne og oversette materiell om konvensjonen til de største immigrantgruppene i Norge. Komiteen anbefaler at det lages en spesiell pakke som inneholder rapporten fra myndighetene til FNs barnekomite, oppsummerende punkter fra diskusjonen med

komiteen og merknader og anbefalinger, i tillegg til listen av spørsmål fra komiteen til myndighetene og skriftlige svar på spørsmålene» (CRC/C/15/Add.23 pkt. 26).

FNs barnekomité kom således for allerede 24 år siden med konkrete forslag til tiltak når det gjaldt å styrke kunnskap og kompetanse for ulike profesjonsgrupper.

I etterkant av Norges andre rapport fra 1998 uttalte barnekomiteen at:

«Komiteen merker seg at opplæringen av fagfolk som i sitt arbeid kan få med barn å gjøre ikke er systematisk, og at mange fagfolk ikke får slik opplæring. Komiteen anbefaler at parten utarbeider retningslinjer for opplæringen i barns rettigheter, også med henblikk på rollefordelingen mellom de ulike yrkesgrupper- blant annet lærere, jurister og polititjenestemenn – og at de betenkeligheter komiteen har gitt uttrykk for, vektlegges der det er relevant. Komiteen anbefaler særlig at folkevalgte og etater i kommunene gis opplæring i gjennomføringen av konvensjonen om barns rettigheter i sin helhet» (CRC/C/15/Add.126, pkt. 18 og 19).

Som vi ser pekte komiteen denne gang på at også politikere og ansatte i kommunale etater er målgruppe for opplæring, i tillegg til yrkesgruppene som de hadde omtalt tidligere.

Komiteen gjentok bekymringene om mangelfull opplæring i 2005 i etterkant av Norges tredje rapport (Barne- og familiedepartementet. 2003.Q-1054B) og anbefalte samtidig myndighetene å oversette og distribuere komiteens generelle kommentarer til artikler i barnekonvensjonen. For øvrig slår nettopp et av punktene i kommentaren deres om «Generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter» fast at staten har plikt til å

...» drive opplæring og kompetanseutvikling for alle som er involvert i gjennomføringsprosessen- offentlige tjenestemenn, parlamentarikere og ansatte i rettsvesenet- og for alle som arbeider med og for barn. Disse innbefatter for eksempel lokale og religiøse ledere, lærere, sosialarbeidere og andre yrkesgrupper, herunder personell som arbeider med barn i institusjoner og interneringsanstalter, politiet og de væpnede styrker, herunder fredsbevarende styrker, folk som arbeider i media og mange andre. Opplæringen må være systematisk, og den må utgjøre en kontinuerlig prosess – grunnopplæring og oppdatering. Formålet med opplæringen er å framheve barnets status som innehaver av menneskerettigheter, øke kunnskapen og forståelsen for konvensjonen og oppfordre til aktiv respekt for alle konvensjonens bestemmelser. Komiteen forventer å se at konvensjonen

reflekteres i pensum for yrkesutdanninger, i atferdskodekser og i læreplaner på alle nivåer. Innsikt i og kunnskap om menneskerettigheter må naturligvis også spres blant barna selv, gjennom skolens læreplaner og på andre måter...» (CRC/ GC/2003/5. pkt.53)

Konkretiseringen fra barnekomiteen om at opplæringen må være en systematisk, kontinuerlig prosess som også innebærer oppdatering, gir klare føringer. Henvisningen til at barnekonvensjonen bør reflekteres i pensum er viktig, og et godt utgangspunkt for evalueringer om hvilken undervisning som skjer for ulike yrkesgrupper, og omfanget av denne. Det er dessuten interessant å merke seg at komiteen peker på at opplæringen også må gjelde f.eks. lokale og religiøse ledere, militære og folk som arbeider i media, i tillegg til offentlige tjenestemenn, politikere og profesjonsgrupper. Nær sju år seinere, etter at barnekomiteen i 2010 hadde vurdert den fjerde rapporten fra Norge, uttalte komiteen bekymring for at opplæringen for fagfolk og andre som arbeider med barn ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir fulgt opp systematisk. Komiteen uttrykte særlig bekymring for at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke var godt nok informert om rettighetene som barna har i henhold til konvensjonen, og viste til sin tidligere anbefaling om å videreføre og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Videre anbefalte komiteen at «fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolens læreplaner på alle nivåer» (CRC/C/NOR/CO/4, pkt. 17 og 18).

1.3 Redegjørelse fra Norge om opplæring om barnekonvensjonen i høyere utdanning

Hvordan står det så til med denne kunnskapen her hjemme, nær tretti år etter at barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling, og hva har skjedd siden eksaminasjonen av Norge i 2010? I den nyeste statsrapporten i forkant av eksaminasjonen i mai 2018 viser myndighetene til at «tre undersøkelser viser at barns rettigheter tas opp i gjeldende utdanninger og skolens læreplaner, men at det er rom for å bedre kjennskapen til barnekonvensjonen. På bakgrunn av dette ble alle lærestedene oppfordret til å vurdere behovet for oppfølging i sine utdanninger», het det (Barnets rettigheter i Norge. Norges femte og sjette rapport til FNs komite for barnets rettigheter- 2016. pkt. G). Videre informasjon om de tre undersøkelsene ble ikke gitt, heller ikke om når de ble foretatt. Barnekomiteen ba i sin spørsmålsliste i forkant av eksaminasjonen Norge om å utdype opplysningene. Bl.a. ønsket de mer informasjon om hvilke skritt som var tatt for å sikre at opplæring og bevissthet om

barnekonvensjonen blir gitt systematisk til alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn i alle sammenhenger, på nasjonalt nivå og i kommunene. Komiteen ønsket også orientering om hvorvidt barns rettigheter er inkludert i læreplaner på alle nivå i skolen, så vel som i læreplaner for høyskoler og universiteter i alle utdanningsprogram som kvalifiserer for arbeid med barn og familier. («List of Issues». CRC/C/NOR/Q/5-6, 26 okt.2017).

I svaret av 28. februar 2018 orienterte myndighetene om at innholdet i studieplanene for ulike lærerutdanninger, barnehagelærerutdanningen og helse og sosialarbeiderutdanningen hadde endret seg i 2016-2017. Reguleringen av rammeplanen for helse og sosialarbeiderutdanningen synliggjør at studenten etter endt utdanning skal ha kunnskap om barn og unge som gjør dem i stand til å ivareta barns behov for omsorg og tjenester og som kan sikre barns medvirkning og rettigheter. Videre ble det opplyst at rammeplanen for lærerutdanningen framhever studentenes ansvar for å ivareta rettighetene til barn og unge og deres behov, gjerne i samarbeid med barnets hjem og / eller andre yrkesgrupper. Det ble også opplyst om at Barnekonvensjonen i seg selv ikke er pensum ved Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssteder, men at den delvis er integrert i emnene «rehabilitering og reintegrering» og «utsatte grupper» og at ansatte ved ungdomsfengsler/enheter får basiskunnskap om barnekonvensjonen. I forbindelse med ny ordning for alle norske fengsler får barneansvarlige i den sammenheng en generell introduksjon om konvensjonen og inkorporeringen i norsk lovverk, het det. Myndighetene framhevet at det er utdannings og forskningsdepartementet som formulerer mål om læringsutbytte for noen rammeplaner, som f.eks. for lærerutdanningen og mange helse og sosialarbeiderutdanninger, men at det er universiteter og høyskoler som selv bestemmer pensum (CRC/C/Q/5-6/Add.1, pkt. 25-28). Det ble ikke gitt noen informasjon om hvorvidt det gis opplæring om barnekonvensjonen i andre utdanninger, som f.eks. for jurister, leger eller psykologer.

1.4 Mangelfull kunnskap?

I forbindelse med at Barnekonvensjonen fylte 20 år i 2009, etablerte Fylkesmannen i Troms prosjektet Sjumilssteget, med særlig fokus på sju områder i barnekonvensjonen som er sentrale for kommuners satsing og ansvar for tiltak og tjenester barn. Sjumilsstegets metode og analysemodell innebærer en form for «internkontrollsystem» for hvordan barnekonvensjonen følges opp i praksis lokalt, og har som mål å styrke bevisstheten om barnekonvensjonen som rettesnor for prioriteringer hos både politikere, ansatte i forvaltningen og fagfolk som møter barn i det daglige. Barne- og likestillingsdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet bevilget i 2015 midler til videreføring av prosjektet på nasjonalt nivå og det ble etablert en

stilling som nasjonal koordinator med base hos Fylkesmannen i Troms. Samtidig ønsket departementene å få foretatt en samlet kartlegging av status for fylkesembetenes og kommunenes arbeid med barnekonvensjonen så langt. Denne viste at alle fylkesembetene hadde tatt i bruk barnekonvensjonen, men at det var vanskelig å si noe bestemt om omfanget og faktisk innhold. Det ble imidlertid avdekket at få i offentlig forvaltning kjente til at barnekonvensjonen er norsk lov (Rapport fra Arbeidsgruppe for implementering av barnekonvensjonen i fylkesembetene nov. 2015).

Siden da har flere sentrale aktører pekt på at kunnskap om barnekonvensjonen er mangelfull. Barneombudet viser i sin nyeste supplerende rapport til barnekomiteen at ombudet har erfaring for at de som allerede arbeider med barn ikke har særlig kompetanse om hverken barnekonvensjonens forpliktelser, eller hvordan de skal bruke konvensjonen i praksis. Videre viser Barneombudet til kartleggingen av Øverlien og Holen Moen (2016) som konkluderer med at et flertall av nyutdannede lærere, barnehagelærere og barnevernspedagoger opplever at de ikke har fått tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen til sitt fremtidige yrkesliv, selv om lærestedene underviser betydelig mer om barnekonvensjonen nå enn ved tilsvarende undersøkelse i 2007 (Barneombudet 2017, kap. 1 pkt. C).

Også Forum for Barnekonvensjonen³ peker i sin siste supplerende rapport til barnekomiteen på at opplæringen av yrkesgrupper som jobber med og for barn synes å være mangelfull og/ eller overfladisk blant mange profesjonsgrupper (FFB 2017, generelle gjennomføringstiltak, pkt. E).

1.5 Rapportens oppbygging

Kapittel 1 omhandler bakgrunnen for hvorfor det fortsatt er behov for å løfte fram spørsmålstillinger om kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i høyere utdanning og blant fagfolk i feltet, Norges redegjørelser til FNs barnekomite om opplæring om konvensjonen i Norge siden den første rapporteringsrunden i 1993 og fram til i dag, samt FNs tidligere merknader og anbefalinger i den sammenheng.

Kapittel 2 belyser sentrale trekk ved barnekonvensjonen, konvensjonens status i Norge, rapporteringsforpliktelser og overvåkingsmekanismer. I kapittel 3 omtales tre kartlegginger

³ Forum for Barnekonvensjonen (FFB) ble opprettet i 1994, og er et nettverk av organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner som er opptatt av barns rettigheter i Norge og internasjonalt. Nettverket består av nærmere 50 medlemmer.

som er gjort i tidsrommet 1998- 2010 om kunnskapsstatus i høyere utdanning. Innledningsvis presenteres den aller første kartleggingen som ble utført i 1998 på oppdrag fra daværende Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet og Barne- og Familiedepartementet («Kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon ved statlige høyskoler og universiteter i Norge». Haveland og Kipperberg, 1998).¹⁹ høyskoler og tre av de daværende universitetene medvirket med svar fra førskoleutdanninger, allmennlærerutdanninger, barnevernspedagogutdanninger, sosionomutdanninger, sykepleie- og helsesøsterutdanninger, politihøyskolen og utdanninger i rettsvitenskap og menneskerettigheter. Videre omtales to kartlegginger som er de samme som myndighetene viser til i sin 5 og 6. rapport til barnekomiteen⁴ og som således har stor aktualitet, til tross for at de ble gjennomført for flere år siden. Trolig har mange som er opptatt av problemstillingen bare begrenset kjennskap til innholdet og konklusjonene i disse. Den ene ble gjennomført i 2009 på oppdrag fra Barne-familie- og likestillingsdepartementet («En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger». Innvær, Gording Stang, Ohls og Hoel ved Høyskolen i Oslo. HIO rapport 2009 nr. 20) Forskerne gjorde da en omfattende vurdering av opplæring om barnekonvensjonen i totalt 28 utdanninger for førskolelærer, lærer, sykepleier, medisin, psykologi, sosialt arbeid, barnevern og juss, og vurderte også rammeplaner, pensum og hvilke særlige rettighetsbestemmelser som ulike profesjonsgrupper bør ha god kunnskap om. Den andre omhandler menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet («Kartlegging av menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning i Norge». Njål Høstmælingen, Norsk Senter for menneskerettigheter, 2010) Kartleggingen tok for seg enkeltstående studieprogram for henholdsvis rettsvitenskap, journalistikk, barnehagelærerutdanning, allmennlærerutdanning og sosionomutdanning ved seks lærstededer, og så på noen rammeplaner, fagplaner og pensum for noen av disse.

Kapittel 4 presenterer fire kartlegginger som er foretatt 2016-2018. Den ene omtaler deler av en studie som ble utført i 2016 av Øverlien og Holen Moen på oppdrag fra Redd Barna («Takk for at du spør!» NKVTS rapport 3/2016). Ett av områdene som ble undersøkt i denne gjelder hvordan vordende barnehagelærere, lærere og barnevernspedagogstudenter ved ni universiteter/høyskoler oppfatter undervisningen om barnekonvensjonen. Videre presenteres tre

⁴ Statsrapporten omtaler tre rapporter. Den ene av disse omhandler imidlertid menneskerettighetsundervisning i grunnskole og videregående opplæring og holdes utenfor i vår sammenheng, men den fire siders rapporten kan lastes den på https://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/menneskerettigheter_og_demokratiforstaelse_lp.pdf?epslanguage=no

kartlegginger 2016-2018 som jeg selv har initiert og gjennomført. Den ene dreier seg om kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen blant fagorganiserte pedagogstudenter. De andre to omhandler kompetanse og kunnskapsbehov blant fagfolk i feltet. Her medvirket henholdsvis barnekonvensjonskoordinatorer i kommuner som deltok i prosjektet «Sjumilssteget for god oppvekst i Rogaland», samt deltakere ved det nettbaserte studietilbudet «Barns menneskerettigheter – Barnekonvensjonen», som tilbys ved VID vitenskapelig høyskole. Ansatte i fylkesembeter, barnehage, skoleverk og barnevern utgjør en vesentlig del av denne studentgruppen, sammen med enkelte fra helsevesenet og frivillige organisasjoner (Kipperberg 2016, 2017, 2018).

En sammenfattende drøfting i siste del av rapporten avsluttes med forslag til tiltak som kan være aktuelle å vurdere når det gjelder videre satsing for å styrke kunnskapen om barnekonvensjonen for sentrale profesjonsgrupper som arbeider med og for barn.

2. BARNEKONVENSJONEN: STATUS, INNHOLD OG VIRKELIGGJØRING

2.1 Fra konvensjon til inkorporering i menneskerettslov og grunnlov

FNs konvensjon om barnets rettigheter ble vedtatt i FN den 20. november 1989 og er den menneskerettighetskonvensjon som er ratifisert av de fleste av FNs medlemsland, per i dag 196 stater⁵. Norge ratifiserte barnekonvensjonen 8 januar 1991 som nummer 67 i rekken. Da arbeidet med barnekonvensjonen startet, var andre sentrale menneskerettighetskonvensjoner allerede vedtatt, men det var viktig å sikre rettigheter på flere områder som særlig angår barn og å samle alle disse bestemmelser i en egen konvensjon⁶. Barnekonvensjonen bygger på prinsippet om at barnet er unikt og presiserer barnets stilling som eget rettssubjekt. Barns menneskeverd er like omfattende som voksnes (Hodgin, R.& Newell, P. 2007). Konvensjonen er ikke bare folkerettslig bindende, men også et svært viktig politisk instrument, fordi land som ratifiserer konvensjonen forplikter seg til å sørge for at prioriteringer som angår barns utvikling og levekår samsvarer med nivået på landets øvrige prioriteringer.

Forrangsregelen i Menneskerettslovens § 3 innebærer at barnekonvensjonen skal veie tyngre enn bestemmelser i annen nasjonal lovgiving dersom det oppstår motstrid mellom disse; dvs. Barnekonvensjonen står ”over” f.eks. Lov om Barnevern, Barneloven, Opplæringsloven, Utlendingsloven osv. Men dersom en bestemmelse i en særlov går lenger enn konvensjonen i å ivareta barnets beste, skal særloven gjelde. Et eksempel på dette kan knyttes til barnevernet, hvor det i §4 i barnevernsloven heter at det skal legges *avgjørende* vekt på hensynet til barnet, mens art.3.1 i barnekonvensjonen slår fast at hensynet til barnet skal være et *grunnleggende* hensyn.

Grunnlovens nye § 104 slår fast barns grunnleggende menneskerettigheter:

- *Barn har krav på respekt for menneskeverdet sitt. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem, og det skal legges vekt på meningen deres i samsvar med alder og modenhet.*
- *Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn*

⁵ Det er kun USA som enda ikke har ratifisert barnekonvensjonen, til tross for at protokollen ble signert i 1995.

⁶ EMK ble vedtatt av Europarådet i 1951 og trådte i kraft i Norge i 1953. SP og ØKS ble vedtatt i FN i 1966 og ratifisert av Norge i 1972.

- *Barn har rett til vern om den personlige integriteten sin. Statens myndigheter skal legge til rette for barnets utvikling og blant annet se til at barnet får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggheten det trenger, helst i egen familie.*

Det forventes at rettsavgjørelser i saker om barnets beste i økende grad framover vil referere til disse prinsippene i grunnloven og til art. 3 om barnets beste i barnekonvensjonen.

2.2 Innholdet i barnekonvensjonen

Konvensjonen er delt i tre deler og gjelder alle barn under 18 år, både det enkelte barnet og barn som gruppe. Del 1 består av artiklene 1- 41. Dette er artikler som sier hvilke rettigheter som gjelder for barnet, både sivile og politiske og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Bestemmelsene gjelder sentrale områder i barns liv. Barnet har blant annet rett til god omsorg, rett til sosiale trygdeytelser og en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling, rett til vern mot vold, mishandling og seksuelle overgrep, rett til god utdanning, rett til høyest mulig oppnåelige helsestandard og rett til et fullverdig liv, uavhengig av om barnet har nedsatt fysisk funksjonsevne eller har psykiske vansker. Andre rettigheter slår blant annet fast barnets rett til ytringsfrihet og religionsfrihet, og retten som barn av nasjonale og etniske minoriteter har til å opprettholde eget språk og kultur. Alle bestemmelsene skal sees i lys av fire overordnede prinsipper som har betydning for hvordan de fleste andre artikler i konvensjonen fortolkes:

retten til vern mot diskriminering (art. 2)

hensynet til barnets beste (art.3)

retten til liv og utvikling (art. 6)

barnets rett til medvirkning (art. 12)

Del to består av artiklene 42 – 45 og inneholder bestemmelser om gjennomføring av konvensjonen, blant annet om landenes plikt til å informere om konvensjonen og til å rapportere til FN hvordan Barnekonvensjonen er fulgt opp og virkeliggjort i landet, samt om oppnevning av personer til FNs ekspertkomite for barnets rettigheter, omtalt som barnekomiteen, og komiteens funksjoner og arbeidsmåter. Barnekomiteen består av 18 personer som velges for fire år om gangen ut fra ekspertise, geografisk fordeling og «høy moralsk anseelse». Del tre, artiklene 46-52, handler om bestemmelser om undertegning og ratifikasjon, endringer, oppsigelse mv.

I 2000 vedtok FNs generalforsamling to valgfrie tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen, og Norge har ratifisert begge disse.⁷ Den ene omhandler salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi og den andre barn i væpnet konflikt. En tredje valgfri tilleggsprotokoll, om individuell klageadgang til FNs barnekomite, ble vedtatt i 2014. Denne har Norge ikke ratifisert.

2.3 De fire prinsippartiklene

2.3.1 Artikkel 2: Retten til vern mot diskriminering

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn, uten forskjellsbehandling, og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

Særskilte grupper som står i fare for å bli diskriminert kan f.eks. være barn med nedsatt fysisk eller psykisk funksjonsevne, barn som lever i fattige familier, barn fra urbefolkningen, barn av innvandrere og asylsøkere, barn med annet livssyn og trosretning og barn med annen seksuell orientering og kjønnsuttrykk enn majoriteten. Barn og unge med annen hudfarge, enslige mindreårige asylsøkere, særlig de som er over 15 år, og barn uten lovlig opphold, opplever også diskriminering. Som profesjonsutøvere møter vi alle disse barna i ulike sammenhenger.

I merknadene til Norges 4. rapport i 2010 om virkeliggjøring av Barnekonvensjonen ba Barnekomiteen innstendig norske myndigheter om å treffe alle nødvendige tiltak for å bekjempe diskriminering av barn fra minoritetsgrupper, urbefolkningsbarn og barn med nedsatt funksjonsevne, og å sørge for at barn fra tidlig alder blir kjent med retten til å bli beskyttet mot diskriminering. Komiteen anbefalte også Norge om å vurdere å utvide lovverket for å beskytte diskriminering av barn på grunnlag av alder. For øvrig hadde komiteen en rekke anbefalinger når det gjelder myndighetenes håndtering av enslige mindreårige asylsøkere. Bl.a. pekte de på viktigheten av at også EMA over 15 år kommer under barnevernets ansvarsområde og at prosedyrer for å fastslå alder gjennomføres på en vitenskapelig, sikker, barne- og kjønns sensitiv måte som ikke krenker barnets fysiske integritet. Videre burde myndighetene forsikre seg om at barn ikke forsvinner fra asylmottak og faller i hendene på menneskehandlere, og også unngå at EMA sendes tilbake til utrygge områder.⁸

⁷ Norge ratifiserte tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi i 2. okt. 2001 og tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt 23.sept.2003.

⁸ C/NOR/CO/4, pkt.52

2.3.2 Artikkel 3 nr. 1: Barnets beste

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Den juridiske plikten til å vurdere hensynet til barnets beste gjelder både direkte og indirekte handlinger og beslutninger som berører det enkelte barnet, grupper av barn eller barn generelt. Artikkelen gjelder således også på et mer overordnet nivå, og er ikke begrenset til det enkelte barns situasjon. Utgangspunktet for vurderinger om barnets beste bygger på respekt for barnets integritet og barnets fulle menneskeverd.

I etterkant av Norges fjerde rapport anbefalte barnekomiteen at prinsippet om barnets beste ble behørig innarbeidet i alle lovbestemmelser og rettslige og administrative beslutningsprosesser, og at det ble utarbeidet retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis.⁹ Prinsippet om barnets beste fins i dag i flere særlover, både i barnevernsloven, barneloven, adopsjonsloven og utlendingsloven. I forslag til ny barnevernslov framheves det at loven må ta høyde for grunnleggende prinsipper knyttet til menneskerettigheter, og at barnets beste bør reguleres på en bedre og klarere måte enn i dag (NOU 2016:16).

Plikten til å ta hensyn til barnets beste gjelder dessuten kommunene og deres prioriteringer. FNs barnekomite har ved flere anledninger vært opptatt av at det er for store forskjeller mellom kommunene når det gjelder å prioritere ressurser på områder som berører barn, og at samordningen mellom etatene i kommunen er for dårlig.¹⁰

2.3.3 Art. 6: Retten til liv

1. Partene erkjenner at ethvert barn har en iboende rett til livet.

2. Partene skal så langt det er mulig sikre at barnet overlever og vokser opp.

Retten er omfattende og skal ifølge barnekomiteen tolkes «i videste betydning og som et holistisk begrep, som omfatter barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske, psykologiske og sosiale utvikling» (General comment no 5, 2003 pkt.12). Målet er å skape en optimal utvikling for alle barn. Men den norske oversettelsen av art. 6.pkt. 2 om «å vokse opp» dekker ikke godt nok det som uttrykkes i den engelske teksten om «development», ifølge Saga Kjærholt (2016). I norsk kontekst burde artikkelen heller uttrykke «barnets rett til liv og utvikling». Barneombudet (2016) peker på det samme i sin nyeste rapport til FNs barnekomite, og viser til betydningen

⁹ C/NOR/CO/4, pkt.22 og 23.

¹⁰ C/NOR/CO/4, pkt.10 og 11

art. 6 har for å «sikre barns gode livsvilkår, og for å underbygge andre bestemmelser i konvensjonen, slik som rett til god omsorg, rett til helse, rett til utdanning, rett til informasjon og deltakelse og rett til beskyttelse mot krenkelse».

Artikkel 6 berører således flere andre konkrete rettighetsbestemmelser. Retten til utvikling skal vurderes som et moment når det foretas generelle politiske prioriteringer og beslutninger. I retningslinjene for hvordan land skal rapportere til FN framgår det f.eks. at statene skal rapportere hvilke tiltak som er igangsatt for å registrere barnedødelighet, årsak til dette og hvordan etterforskningen av dødsfall foregår og registreres. Dette gjelder også for selvmord.

En gruppe barn som er sårbare når det gjelder retten til optimal utvikling, er barn i fattige familier. I følge Oppvekstrapporten fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017) vokser hvert tiende barn i Norge opp i relativ fattigdom. Rapporten slår for øvrig fast at denne andelen er tredoblet i løpet av de siste 14 årene, og at det er store forskjeller mellom omfanget av barnefattigdom i kommuner og mellom fylker. Det er viktig å ha god kunnskap om artikkel 26 om anerkjennelse av ethverts barns rett til sosiale trygdeytelser og sosial forsikring, og artikkel 27 om barnets rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige og moralske og sosiale utvikling, for å anvende disse i praksis, f.eks. i NAV-sammenheng. I merknadene til Norges 4. rapport i 2010 presiserte barnekomiteen at fattige familier må få nødvendig bistand uavhengig av hvor de bor i landet.¹¹

2.3.4 Artikkel 12: Barnets rett til å bli hørt

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Denne artikkelen er det første internasjonale instrumentet som uttrykker at barn har rett til å bli hørt i egne saker. Barn sees på som egne individer, som subjekter som har ressurser og evne til selv å ha innflytelse på faglige og politiske områder som gjelder både det individuelle barnet så vel som grupper av barn. Dette står i kontrast til tidligere oppfatninger om barn som utelukkende

¹¹ C/NOR/CO/4, pkt.47

en sårbar gruppe som trenger beskyttelse. Iflg. Smith (2008) er nettopp art. 12 om retten til medvirkning den mest nyskapende og også mest kontroversielle artiklene i konvensjonen.

Barnekonvensjonen opererer ikke med noen nedre aldersgrense i denne sammenhengen. Art. 12 gir barnet *en rett til* å uttale seg fritt, men ikke en *plikt*. Et barn som opptre reflektert og viser innsikt i situasjonen vil ha større muligheter til å influere på et vedtak enn et barn som skifter standpunkt mange ganger. Hvordan barnets egne synspunkter vektlegges avhenger av barnets alder, modenhet og evne til å danne seg en helhetlig oppfatning av situasjonen. Art.12 har nær sammenheng med Barnekonvensjonens art. 3 om barnets beste (Detrick, S. 1999). I kommentaren sin til art. 12 har barnekomiteen bl.a. konkretisert hvordan man bør gå fram for å gjennomføre samtaler/ høringer med barn, hvordan man kan gjøre en vurdering av barnets kapasitet til å uttrykke seg, og om nødvendigheten av å gi barnet en tilbakemelding, uavhengig av utfallet i saken. Barnet må også få informasjon om klagemuligheter, understreker komiteen (GC nr. 12, 2009, pkt. 40-47).

2.4 Utdypende kommentarer fra FNs barnekomité (General comments).

Teksten til artiklene i barnekonvensjonen ble forhandlet fram gjennom en tiårsperiode av en arbeidskomite med representanter fra myndigheter og sivilt samfunn/ NGOer fra ulike deler av verden. I ettertid har det blitt reist innvendinger mot at formuleringene er vage og vanskelige å omsette til praksis. Imidlertid har FNs barnekomite utdypet en rekke av rettighetsbestemmelsene i «General comments», som gjør det lettere å fortolke de ulike artiklene. Per april 2018 fins det i alt 21 slike. Det er nyttig å ha kunnskap om disse og bruke kommentarene aktivt som veivisere for å forstå og håndheve rettighetene.

2.5 Rapportering til FNs barnekomite og drøftinger med komiteen

I tråd med art. 44 skal land som har ratifisert Barnekonvensjonen legge fram en statsrapport til FN om hvordan Barnekonvensjonen er virkeliggjort, første gang to år etter ratifikasjonen, og deretter hvert femte år. Rapportene skal være offentlige, lett tilgjengelige og beskrive tiltak og framgang så vel som utfordringer knyttet til forpliktelsene landet har påtatt seg gjennom ratifiseringen. Rapportene skal også inneholde statistikk og spesifikasjoner. Informasjonen skal være omfattende nok til at FN skal kunne få tilstrekkelig oversikt over hvordan konvensjonen konkret er gjennomført. I Norge er det Barne- og Likestillingsdepartementet som utformer og koordinerer statsrapporten, i samarbeid med øvrige departementer. Departementene henvender seg også til forskningsmiljøer, kommunale myndigheter og andre for å få innspill. Barnekomiteen ønsker for øvrig at barna selv medvirker i rapporteringsprosessen.

Hver periodiske rapport behandles i en offentlig høring («eksaminasjon») i regi av barnekomiteen. FN opprettet sin spesialavdeling for menneskerettigheter i 1994, med hovedsete i Genève. Kontoret ledes av Høykommissæren for menneskerettigheter, OHCHR, og FNs barnekomite inngår i dette systemet. Barneombudet, uavhengige menneskerettsinstanser, frivillige organisasjoner og andre aktører kan utforme supplerende rapporter til Barnekomiteen. Både Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, Sametinget, Barneombudet, Forum for Barnekonvensjonen og Jebbutvalget¹² oversendte supplerende rapporter i forbindelse med Norges 5. og 6. rapport. De ble også invitert til å diskutere rapportene i et eget formøte med FNs barnekomite høsten 2017. De supplerende rapportene og diskusjonene i formøtet er verdifulle innspill til komiteens forberedelser til den offisielle høringen om statsrapporten.

2.6 Merknader og anbefalinger fra FNs barnekomite til Norge

Barnekomiteen setter større krav til rike land enn til fattige land om gjennomføring av barns rettigheter, med utgangspunkt i art. 4 som stadfester at

«Partene skal sørge for alle lovgivingsmessige, administrative og øvrige tiltak som er nødvendig for å virkeliggjøre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjonen. Når det gjelder økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter skal partene gjøre sitt ytterste for å sørge for disse tiltak innenfor sine tilgjengelige ressurser, om nødvendig innenfor rammen av internasjonalt samarbeid».

På bakgrunn av drøftingen formulerer Barnekomiteen skriftlig hva komiteen roser landet for og hva den er bekymret for, og kommer med klare anbefalinger om hva som bør forbedres. I etterkant av Norges siste rapport i 2010 kom barnekomiteen med i alt 65 merknader til norske myndigheter, derav 33 konkrete anbefalinger. Merknadene publiseres på nettsiden til OHCHR så vel som på regjeringens nettside. Både myndighetenes rapport og de supplerende rapportene, samt merknadene og anbefalingene fra barnekomiteen til Norge gir god oppdatering om lovverk, handlingsplaner, ulike tiltak og utfordringer når det gjelder barns rettigheter i Norge. Samlet egner materialet seg som lærestoff i undervisningen og som nyttige kunnskapskilder for fagfolk i feltet.

2.7 Overvåkingssystemer

Myndighetene har plikt til selv å overvåke og evaluere hvordan konvensjonen blir virkeliggjort i praksis. Barnekomiteen peker på at det i tillegg er viktig at parlamentskomiteer, frivillige

¹² Alle rapportene ligger tilgjengelig på nettsidene til instansene. Jebbutvalgets rapport heter «Kidza har rett! Barnas skyggerapport til FNs barnekomite 2017» og er laget av en redaksjonskomite bestående av syv ungdommer i alder 13-17 år, i samarbeid med en arbeidsgruppe fra organisasjonene Ungdom og Fritid, Voksne for barn, Barneombudet, Norsk Folkehjelp, UngORg, LNU, PRESS, Barneombudet og Redd Barna.

organisasjoner, akademiske institusjoner, yrkesorganisasjoner, ungdomsgrupper og uavhengige menneskerettighetsorganisasjoner fører tilsyn med barnekonvensjonen på uavhengig basis (GC/5/2003 pkt 46). Videre poengterer barnekomiteen at staten har en forpliktelse til å skape konstruktiv debatt og stimulere til gjennomføringsprosessen på alle nivåer. Komiteen framhever også at særlig merknadene og anbefalingene som de gir til Norge ...«bør gjøres kjent for allmennheten, herunder barna, og gjøres til gjenstand for grundig debatt i nasjonalforsamlingen»...(GC no 5, 2003 pkt.73)

I 2015 ble en ny, uavhengig, offentlig menneskerettighetsinstans etablert i 2015; Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM). NIM skal bl.a overvåke menneskerettighetenes stilling i Norge, informere allmennheten om menneskerettigheter og være en brobygger mellom myndigheter og sivilsamfunnet. NIM leverte sin første supplerende rapport til barnekomiteen i 2017. For øvrig er Barneombudet, Redd Barna, Unicef og FFB viktige aktører når det gjelder å overvåke implementeringsprosessen. For mange fagfolk som i det daglige arbeider med barn og unge i ulike sektorer i kommunene, spiller dessuten Sjumilssteget en sentral rolle i denne sammenhengen.

En annen form for overvåkingsmekanisme er den tredje valgfrie tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen om individuell klageadgang til FNs barnekomite, som trådte i kraft i 2014. Per 20 april 2018 er den ratifisert av 37 stater. Den norske regjeringen har vedtatt å ikke slutte seg til klagemekanismen og mener at eksisterende nasjonale klageorganer er tilfredsstillende.

3. TIDLIGERE KARTLEGGINGER: 1998-2010

3.1. Omtale av: Kipperberg, E. og Haveland, M.H. (1998). *Kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon ved statlige høyskoler og universiteter i Norge* (58 s.)

3.1.1 Bakgrunn, utvalg og metode

Kartleggingen ble initiert og gjennomført av Elise Kipperberg, Høgskolen i Stavanger (nå Universitetet i Stavanger, UiS) og Marit Haveland, Høgskolen i Oslo, i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet. Undersøkelsen ble foretatt på bakgrunn av at norske myndigheter etter den første eksaminasjonen av FNs barnekomite i 1994 ble anbefalt at barnekonvensjonens prinsipper burde tas inn i læreplaner for ulike faggrupper, bl.a. lærere, sosialarbeidere, rettshåndhevelsespersonell og dommere. I forkant av Norges neste rapportering til barnekomiteen var det ønskelig å vurdere status for denne opplæringen.

Dataene ble innhentet i form av et spørreskjema som departementene godkjente og distribuerte til landets 26 statlige høyskoler og 4 universiteter. Spørsmålstillingene omfattet sju forskjellige områder: 1) om høyskolen/ universitetet har vitenskapelig personale med særskilt kompetanse om barnekonvensjonen, 2) hvor det vitenskapelige personell har fått kunnskapen sin fra, 3) kjennskap til Norges rapporteringsansvar, 4) kjennskap til nettverk som følger opp implementeringsprosessen i Norge, 5) hvorvidt barnekonvensjonen eksplisitt er omtalt i studiets fagplaner, 6) om det undervises i barnekonvensjonen, hvem som gjør dette og hvem det skjer på initiativ fra, og 7) hvorvidt universitetets/ høyskolens forelesere mener de har egnede læremidler på området.

I følgeskrivet til utdanningsinstitusjonen ble det vist til barnekomiteens anbefaling og anmodet om at spørreskjemaene ble distribuert til hver av de aktuelle utdanningene. 19 av høyskolene og tre av universitetene besvarte spørreskjemaet. I alt kom det svar fra *ni førskoleutdanninger* (Agder, Finnmark, Hedmark, Nesna, Stavanger, Stord-Haugesund, Telemark, Østfold, Den samiske høyskolen), *8 allmennlærerutdanninger* (høyskolene i Agder, Bergen, Nesna, Oslo, Stavanger, Stor-Haugesund, Telemark og Den samiske høyskolen), *sju barnevernspedagogutdanninger* (høyskolene i Bergen, Finnmark, Lillehammer, Oslo, Stavanger, Sør-Trøndelag, Telemark) *seks sosionomutdanninger* (høyskolene i Bergen, Finnmark, Lillehammer, Oslo, Stavanger, Sør –Trøndelag) *to fra utdanninger innen juss og menneskerettigheter* (juss-studiet ved UiT og Institutt for Menneskerettigheter ved UiO), *ett fra politihøgskolen* og *fem svar fra sykepleie og helsesøsterutdanninger* (høyskolene i

Akershus, Sør-Trøndelag, Telemark og Ålesund). I tillegg medvirket *andre pedagogikkutdanninger* (Institutt for Spesialpedagogikk UiO, pedagogisk forskningsinstitutt UiO og Institutt for klinisk psykologi UiB), samt enkelte litt mer «perifere» studieretninger (bioingeniørutdanning og folkekunst og folkemusikk). Noen læresteder bidro med svar fra flere informanter fra samme utdanningsprogram. Sju høyskoler svarte ikke på henvendelsen. Rapporten opplyser ikke hvor mange utdanninger som fantes totalt for de respektive studieretningene.

3.1.2 Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak

Informantene fra 11 av utdanningsinstitusjonene opplyste at de hadde ansatte som hadde særskilt kompetanse om barnekonvensjonen. Dette gjaldt for juss-studiet ved UiT og UiO, og høyskolene i Oslo, (sosionom, barnevern og lærerutdanning), Akershus (helsesøster) Stavanger (sosionom og barnevern), Bergen (allmennlærer og førskolelærerutdanningen), Sør-Trøndelag (sosionom, barnevern og sykepleie), Stord-Haugesund (allmennlærerutdanningen.), Østfold (førskole) Telemark (allmennlærer og førskolelærerutdanningen), Lillehammer (sosionom og barnevern) og Hedmark (førskoleutdanningen). Alle disse kjente også til rapporteringsforpliktelsene som Norge hadde til FNs barnekomite, men bare fem av utdanningsinstitusjonene hadde ansatte som både kjente rapporteringsprosessen og nettverket i Norge som var engasjert i oppfølgingen av barnekonvensjonen i praksis (UiT, UiO og høyskolene i Oslo, Stavanger, Bergen, Sør-Trøndelag, Stord-Haugesund og Østfold). Et par av informantene viste til Forum for Barnekonvensjonen (FFB) i den sammenheng. Nær en firedel av informantene opplyste at de hadde fått kunnskapen om barnekonvensjonen via reportasjer i media, mens øvrige stort sett hadde fått den via frivillige organisasjoner som f.eks. Redd Barnas informasjonsmateriell og fra faglitteratur og brosjyrer. Nær en firedel kjente til særtrykket av konvensjonsteksten publisert av Barne- og Familiedepartementet (Q-0648 B og N). Selv om den første, informative norske landrapporten til FN i 1993, «Barn har rett!» (Q- 0827) var blitt trykket opp i 10 000 eks. og blant annet distribuert til høyskoler med utdanninger som kvalifiserer til arbeid med barn, var det likevel bare en av informantene (barnevernspedagogutdanning) som nevnte denne som kunnskapskilde til undervisningen.

Når det gjaldt hvorvidt barnekonvensjonen eksplisitt var omtalt i fagplaner, bekreftet fem høyskoler at dette var tilfelle knyttet til førskoleutdanningen (pedagogisk teori og praksis), sosionomutdanning og barnevernspedagoger (juridiske emner) og Politihøgskolen (etterutdanningen ved utledningsrett og kulturforståelse). Ved 11 av høyskolene og to av universitetene som deltok i kartleggingen ble det gitt eksplisitt undervisning om

barnekonvensjonen i regi av egne ansatte, men det er usikkert hvilket timeomfang dette hadde. Gjesteforelesere ble benyttet i liten grad. Svarene på spørsmålet om egnet pensumlitteratur avdekket at det fantes svært lite materiell som egnet seg til undervisning i høyere utdanning, og at de fleste som sto for forelesningene satte sammen sitt eget materiell basert på barnekonvensjonsteksten og EMK. Et par sosialarbeider/barnevernutdanninger opplyste at de brukte boka «Rettslære» av Ragnhild Collin- Hansen.

Kartleggingen munnet ut i følgende forslag til tiltak

1. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet bør bli mer involvert. Det er dette departementet som har det overordnede fagansvar for utdanningsinstanser med profesjonsutdanninger som kvalifiserer for direkte arbeider med barn og unge, eller møter barn og unge i spesielle sammenhenger, som f.eks. politi og rettsvesen.
2. Departementet bør følge opp anbefalingene fra FNs barnekomite til Norge fra 1994 om å se til at «konvensjonens bestemmelser og prinsipper tas inn i læreplaner for ulike faggrupper, bl.a. lærere, sosialarbeidere, rettshåndhevelsespersonell og dommere. I tillegg bør barnekonvensjonen også tas inn som tema i utdanning av helsearbeidere, journalister og personell innen kultur- og fritidssektor.
3. Foruten at opplæring av barnekonvensjonen bør bli obligatorisk innen visse grunnutdanninger, bør det utformes etterutdanningskurs av ulike slag. Dette kan f.eks. foregå i ulike regioner, gjerne i samarbeid med ulike fagforeninger som organiserer personell innen barnefaglig sektor/ helsesektor, rettsvesen mv. I tillegg bør det utvikles et nasjonalt kurs etter modell av det internasjonale (sommer)kurset ved universitetet i Ghent, Belgia, som tilbys til barnerettighetseksperter. Dette kan etableres ved et universitet/ høgskole med spisskompetanse på området som kan få en slags knutepunktfunksjon. Tverrfaglighet bør være en sterk dimensjon i skoleringen.
4. Det bør utvikles egnede læremidler i form av særskilt faglitteratur som tar utgangspunkt i praktiske utfordringer innen de ulike jobbsammenhenger i tilknytning til barnekonvensjonen.
5. Universiteter og høgskoler og forskningsmiljøer bør trekkes inn i rapporteringsprosessen til FNs barnekomite. Instansene representerer en stor og ubrukt ressurs i den sammenheng.
6. Myndighetene bør utforme en oversiktlig publikasjon om den offentlige rapporteringen, supplerende rapporter og FNs anbefalinger og gjøre denne tilgjengelig for ulike grupper og miljøer, både fagmiljøer, politiske miljøer og NGO- er.

7. Det bør etableres et eget forskningsprogram med Barns rettigheter som et særskilt perspektiv.

I tillegg til å presentere funn og forslag til tiltak, redegjør rapporten kort om innholdet i barnekonvensjonen, rettslig status i Norge, statens ansvar for å virkeliggjøre rettighetsbestemmelsene, rapportering til FNs barnekomite og Norges landrapporter, samt eksempler på hvilke spørsmål som særlig opptok komiteen i den første eksaminasjonen av Norge og et utvalg av anbefalingene som komiteen kom med i den sammenheng. Rapporten omtaler også myndighetenes svar i august 1996 til FNs barnekomite om oppfølging av disse anbefalingene, der det blant annet opplyses at Kirke-, utdannings- og forskningsministeren vil vurdere hvorvidt opplæring om barnekonvensjonen bør bli inkorporert i pensum for lærerutdanningene.

3.1.3 Refleksjoner over kartleggingen

I ettertid er det interessant å tenke tilbake på myndighetenes aktive satsing på spredning og kunnskapshøving om barnekonvensjonen i årene før kartleggingen ble foretatt. Selv om Norge tidlig anerkjente barn som egne individer med egne rettigheter, og også synliggjorde dette gjennom å etablere verdens første barneombudsmannsordning i 1981, øket oppmerksomheten merkbart i forbindelse med ratifikasjonsprosessen. I 1990 skiftet Familie – og forbrukerdepartementet navn til Barne- og familiedepartementet. Matz Sandman ble i november samme år utropt til Norges første barneminister og omtalt som den første i verden på dette området. Barns rettigheter fikk økt fokus i politikk og forvaltning på nasjonalt nivå. Barne- og familiedepartementet bevilget 4 millioner kroner i perioden 1991-1994 til å styrke bevisstheten om barnekonvensjonen i befolkningen. Deler av bevilgningen gikk til frivillige organisasjoner som hadde prosjekter innen feltet.¹³ Blant annet utga Redd Barna «Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge» (Grøslund, A.M. 1993). Boka gjennomgikk de 41 rettighetsbestemmelsene og kommenterte og vurderte disse i forhold til norsk lovgiving. Målgruppen var lærere, politikere, barnevernspedagoger, sosionomer og andre som jobbet med og var opptatt av barns rettigheter og oppvekstvilkår. I tillegg var boka ment som nyttig oppslagsbok for studenter. Med dette som bakteppe var det visse forventinger om at kunnskapen om barnekonvensjonen var rimelig god i de akademiske miljøene på kartleggingstidspunktet.

At 11 av de 19 høyskolene og to av universitetene hadde ansatte med særskilt kompetanse om barnekonvensjonen, de fleste fra utdanninger for sosionomer og barnevernspedagoger, i tillegg

¹³ Norges 2. rapport til FN, pkt. 21

til jussutdanninger, må sees på som positivt. Kanskje har den målrettede informasjonsstrategien fra myndighetene spilt en viss rolle her. Metodisk har imidlertid denne kartleggingen svakheter. Det var opp til lærestedene selv å distribuere spørreskjemaene til aktuelle avdelinger og institutter, etter henvendelse fra Kunnskaps- og forskningsdepartementet. Riktignok framhevet departementet i oversendelsesskrivet at det var av særlig interesse å synliggjøre i hvilken grad barnekonvensjonen var inkorporert i utdanninger innen barnevern, lærerutdanning, psykologi, juss og politiutdanning, men innsamlingsmåten av svarmaterialet gjorde det vanskelig å vurdere hvor representativt materialet egentlig var.

Blant rapportens sju forslag til videre tiltak har noen av disse gått igjen også i forbindelse med påfølgende kartlegginger, bl.a. forslaget om å ta konvensjonens bestemmelser og prinsipper inn i læreplaner for ulike faggrupper i henhold til barnekomiteens anbefalinger, og forslaget om å igangsette etterutdanningskurs. I forbindelse med kartleggingen viste for øvrig både daværende Barne- og familiedepartement og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet et aktivt engasjement når det gjaldt kompetanseheving om barnekonvensjonen i høyere utdanning. Dette ble også tydeliggjort da Barne- og familiedepartementet i 1999 distribuerte kartleggingsrapporten til utdanningsinstitusjonene. I følgebrevet viste departementet til at «studenter ved høyskoler og universiteter er en viktig målgruppe både når det gjelder å gjøre barnekonvensjonen kjent og når det gjelder å virkeliggjøre forpliktelsene som følger av konvensjonen». Departementet oppfordret utdanningsinstansene til å styrke opplæringen om FNs barnekonvensjon ytterligere innenfor de relevante utdanningene, og minnet om «institusjonenes medansvar for å bidra til at konvensjonens bestemmelser oppfylles» (se vedlegg 1). Kartleggingen ble for øvrig omtalt i Norges tredje rapport til barnekomiteen i forbindelse med informasjon om opplæring i høyere utdanning¹⁴.

¹⁴ (CRC/C/129/Add.1, pkt. 63)

3.2. Omtale av: Innvær, S., Gording Stang, E., Ohls, C. og Hoel, S.(2009) . *En kartlegging av opplæringsstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger*. HIO-rapport 2009. nr. 20 (105 s)

3.2.1 Bakgrunn, utvalg, metode

Rapporten redegjør for et kartleggingsprosjekt som et tverrfaglig team av forskere fra Høgskolen i Oslo og Akershus utførte på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet i 2009. Mandatet var å kartlegge hvorvidt det eksisterende opplæringsstilbudet i videregående opplæring innenfor barne- og ungdomsarbeiderfag, utdanninger for førskolelærere, lærere, sykepleiere, medisin, psykologi, sosialt arbeid, barnevern og juss var godt nok for å gi tilstrekkelig kunnskap om barnekonvensjonen, vurdere behov for opplæring i bestemmelsene for barnekonvensjonen for aktuelle yrkesgrupper, samt foreslå nye opplæringstiltak. Fokus skulle være på faktisk opplæring, inkludert intervjuer med utdanningsansvarlige.

Utvalget besto av totalt 28 utdanninger: *Førskolelærerutdanninger* (5): Høgskolen i Oslo, Høgskolen Dronning Mauds minne, Trondheim, Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Telemark og Universitetet i Agder. *Allmennlærerutdanninger* (5): Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Sør- Trøndelag, Universitetet i Agder og Høgskolen i Hedmark. *Sykepleieutdanninger* (5): Høgskolen i Oslo, Universitetet i Agder, Høgskolen i Gjøvik, Høgskolen i Nord- Trøndelag og Høgskolen i Telemark. *Sosialt arbeid* (3): Diakonhjemmets høgskole, Høgskolen i Oslo og Universitetet i Stavanger. *Barnevern* (3): Høgskolen i Oslo, Universitetet i Stavanger og Høgskolen i Lillehammer. *Politi* (1): Avdeling Oslo. *Lege* (2): Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen. *Juss- rettsvitenskap* (2): Universitetet i Oslo og universitetet i Bergen. *Psykologi* (2): Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen.

Forskerne hadde som utgangspunkt at alle de utvalgte utdanningene hadde behov for å grunnleggende kunnskap om bakgrunnen for barnekonvensjonen, hovedprinsippene i konvensjonen, samt anvendelse av konvensjonen og overvåkingssystemer. Dette ville innebære kjennskap til betydningen av prinsippene om hensynet til barnets beste og barnets rett til deltakelse, samt kjennskap til FNs barnekomite og nasjonal rapportering. Temaene ble undersøkt ved å vurdere rammeplaner og obligatorisk pensum ved studieprogrammene. I tillegg henvendte forskerne seg via e-poster til utdanningene med spørsmål om faktisk undervisning og planlagt pensumrevisjon.

Innledningskapitlet i rapporten gir et kort historisk overblikk over bakgrunnen for og innholdet i FNs barnekonvensjon, og redegjør særlig om de fire sentrale prinsippartiklene, forholdet

mellom barnekonvensjonen og norsk lov og rapporteringsprosessen mellom norske myndigheter og FNs barnekomite.

3.2.2. Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak

- *Vurdering av rammeplaner*

På kartleggingstidspunktet forelå det rammeplaner for seks av studieretningene: førskolelærer-, allmennlærer-, -barnevern-, sosialt arbeid-, sykepleier-, og helsesøsterutdanningen. Det viste seg at hverken politiutdanningen, profesjonsstudiene i jus, medisin eller psykologi var omfattet av rammeplaner. I enkelte av rammeplanene for de aktuelle utdanningene het det at barnekonvensjonen *kan* dekkes (for barneverns- og sosialt arbeidsutdanningen), mens det i andre sto at studentene *skal* ha kunnskap om barnekonvensjonen (førskoleutdanningen, allmennlærerutdanningen). Rammeplaner for sykepleierutdanningen nevnte menneskerettighetene, men ikke barnekonvensjonen spesifikt. Hverken barnekonvensjonen eller menneskerettigheter ble nevnt i rammeplaner for helsesøsterutdanningene. I noen utdanninger ble barnekonvensjonen referert til i undertemaene etikk og jus.

- *Vurdering av obligatorisk pensum*

I vurderingen skilte forskerne mellom to kategorier: a) bøker og tekster der barnekonvensjonen *kun var omtalt* og b) tekster der barnekonvensjonen *både var omtalt og problematisert*, ettersom barnekonvensjonen er del av norsk lov. Litteraturlistene for de utvalgte fagene (bøker, artikler, rapporter og annet) ble hentet inn via hjemmesider eller på andre måter, og lagret i en database med nøkkelordet «barnekonvensjonen». All mulig relevant litteratur ble bestilt inn og sjekket ut fra tittel, sammendrag, innholdsfortegnelse eller i registeret. I tillegg ble også annen litteratur vurdert ut fra en forventning om at den likevel kunne omhandle barnekonvensjonen, selv om dette ikke var spesifisert gjennom titler eller overskrifter eller på annen måte. Rapporten oppgir detaljert hvilke tekster som ble vurdert for hver av utdanningene, med tittel på bøker, forfatter og utgivelsesår.

Av totalt vel 100 tekster som ble vurdert var det 14 av disse som både omtalte og problematiserte barnekonvensjonen. Barnevernspedagogutdanningen hadde åtte, sosionomutdanningen sju, mens førskolelærerutdanningen og jusutdanningen hadde to som fylte kriteriet. Ved utdanninger for allmennlærere, sykepleiere og helsesøstre var barnekonvensjonen omtalt i én tekst, men ingen av disse problematiserte konvensjonen.

Pensumstoffet ved medisinstudiet og psykologistudiet hverken omtalte eller problematiserte barnekonvensjonen.

Når det gjaldt forholdet mellom pensum og rammeplaner, viste det seg at barnekonvensjonen var best dekket i utdanninger som har rammeplaner som sier at barnekonvensjonen *kan* dekkes, framfor utdanninger der barnekonvensjonen *skal* dekkes. Rammeplanene så således ikke ut til å fungere tilfredsstillende som styringsverktøy. Ut fra funnene stemte heller ikke påstanden fra myndighetene i Norges fjerde rapport til barnekomiteen om at opplæring i konvensjonen for profesjonsgrupper er sikret gjennom rammeplaner for førskolelærere, allmennlærere og barnevern, konkluderte forskerne.

- ***Faktisk undervisning***

Bare fem av lærestedene svarte på e-posten med forespørsel om hvilken undervisning som faktisk foregikk på lærestedet, og om hvorvidt de planla å revidere pensum. Det syntes imidlertid som om opplæringstiltakene for disse fem var mer omfattende enn hva det obligatoriske pensumet ga uttrykk for, og at fagfolk utenfra ofte ble invitert som gjesteforelesere. Kartleggingen viste at det eksisterte miljøer og fagpersoner ved enkelte av lærestedene som holdt seg godt oppdatert om barnekonvensjonen, men samlet indikerte kartleggingen behov for økt kompetanse om barnekonvensjonen blant faglærere ved de ulike utdanningsinstitusjonene. Kunnskap om barnekonvensjonen er forutsetning for gode valg av pensumlitteratur, poengterte forskerne, og pekte på betydningen av forskningsbasert undervisning.

- ***Vurderingen av behovet for kunnskap om barnekonvensjonen i noen utvalgte utdanninger***

Når det gjelder *førskolelærerutdanningen og helsesøsterutdanningen* pekte forskerne på at dette er yrkesgrupper som kommer i kontakt med alle barn gjennom helsekontroller og barnehage, og at de står i en særstilling når det gjelder muligheten til å avdekke om barn utsettes for overgrep eller omsorgssvikt. Det er derfor nødvendig at sektoren har noe kunnskap om hovedprinsippene i barnekonvensjonen, særlig om barnets beste, barns rett til deltakelse og prinsippet om ikke-diskriminering. Førskolelærere og helsesøstre har også behov for inngående kunnskap om barns rett til vern mot vold, overgrep og omsorgssvikt, og til bestemmelsene i barnekonvensjonen som regulerer forhold mellom barn og foreldre og retten til omsorg og familieliv.

I forhold til *allmennlærerutdanningen* understreket forskerne at lærere generelt bør ha kunnskap om barnekonvensjonen for å anvende den i møte med elevene. Art. 12 om retten til å bli hørt er sentral når det gjelder medvirkning og ytringsfrihet, også i forhold til barnets egne synspunkter når det gjelder individuelle tiltak knyttet til særskilte opplæringsbehov. I skolesammenheng vil det dessuten være viktig å ha kunnskap om art. 2 om ikke-diskriminering, art. 3 om barnets beste, art. 23 om funksjonshemmede barn og art. 19 om retten til beskyttelse mot vold. Dessuten bør lærere ha kunnskap om barnekonvensjonen for å kunne undervise eller informere elevene om den, poengterte forskerne, og viste til at elevenes kunnskap om konvensjonen ble undersøkt i 2008 i forbindelse med Norges fjerde rapport til FN. Det ble da avdekket at bare omtrent halvparten av de 1274 barn og unge som inngikk i materialet hadde kjennskap til barnekonvensjonen. Dessuten trodde mange at barnekonvensjonen bare gjaldt barn i andre land.

Ettersom *barnevernspedagogutdanningen* utdanner yrkesutøvere som skal arbeide med utsatte barn og unge, bør vordende barnevernspedagoger ha kunnskap om de fleste av bestemmelsene i barnekonvensjonen som regulerer forholdet mellom barn og foreldre, og forholdet mellom familie og staten, konstaterte forskerne. Barnevernspedagoger bør således ha kunnskap om de fire grunnprinsippene (art. 2, 3, 6 og 12), om art. 5 om barnets rett til omsorg og familieliv, art. 7 og 8 om retten til identitet, kunnskap og omsorg fra foreldrene, art. 9 om vern mot atskillelse fra foreldre, art. 16 om rett til privat -og familieliv, art. 18 om foreldrenes ansvar for oppfostring og oppdragelse, art. 19 om statens plikt til å beskytte barn mot alle former for vold, overgrep og utnyttning, art. 37 om forbud mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling, art. 22 om flyktningbarns rettigheter og art. 39 om retten til behandling og rehabilitering. Dessuten bør barnekonvensjonen relateres til andre sentrale menneskerettighetsdokumenter, særlig EMK, og praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen. Forskerne hevdet at barnekonvensjonen bør implementeres i alle relevante fag i utdanningen og ikke bare i juss-undervisningen. For eksempel bør også psykologifaget, barnevernsfaget og flerkulturelle emner relateres til bestemmelser i barnekonvensjonen. Dette krever imidlertid økt bevissthet og kunnskap hos faglærerne, slo de fast.

Sosionomutdanningen kvalifiserer yrkesutøvere som ofte møter barn og unge i svært sårbare situasjoner, gjerne knyttet til familiens behov for økonomisk sosialhjelp, men også i forhold til situasjoner i barnevernet, oppsøkende sosialt arbeid og som sosionom i skolesektoren. Sentrale artikler vil være art 19 om retten til beskyttelse mot vold, art 12 om (bruker-) medvirkning, art. 27 om retten til tilfredsstillende levestandard og art. 31 om retten til lek og fritid. For øvrig har

sosionomstudentene de samme kunnskapsbehov som for barnevernspedagogutdanningen, framhevet forskerne, ettersom også sosionomer utdannes til å arbeide i barnevernet. Sosionomer har dessuten særlig behov for kunnskap om faren for maktovergrep og individets rett til beskyttelse av krenkelser, understreket de. Dermed ville de også ha behov for kunnskap om barnekonvensjonens art. 37, samt art. 3 i den europeiske menneskerettighetskonvensjon og art. 7 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Gjennom *sykepleieutdanningen* bør studentene få kunnskap om hovedprinsippene i barnekonvensjonen, særlig om art. 12 om retten til å bli hørt, art. 23 om rettighetene for funksjonshemmede barn og art. 19 om retten til beskyttelse mot vold. Mange sykepleiere vil komme til å arbeide med barn og unge som har nedsatt funksjonsevne eller som er kronisk syke og har behov for tjenester fra hjelpeapparatet over lang tid. Forskerne pekte på at disse har krav på en individuell tilrettelagt plan etter pasientrettighetsloven og må selv få anledning til å involveres i dette plan- og koordineringsarbeidet.

I likhet med de øvrige utdanningene trenger også *politiutdanningen* kunnskap om hovedprinsippene i barnekonvensjonen, understreket forskerne. Dessuten må de ha kunnskap om artiklene som omhandler vold, overgrep og omsorgssvikt og om materielle og prosessuelle krav som stilles både i barnekonvensjonen og i EMK om retten til rettferdig rettergang, retten til vern mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling, retten til vern mot ulovlig frihetsberøvelse og ulovlig fengsling, retten til familieliv og retten til å kontakt med foreldre og søsken under soning, ref. barnekonvensjonen art. 37 a, b og c. og art. 40 er aktuelle i den sammenheng. Politiet må også ha kunnskap om art. 22 om asylsøker- og flyktningbarn. Forskerne viste for øvrig til diskusjonen om betydningen av barnets- besteprinsippet i strafferetten, og at motsetningene mellom hensynet til barnets beste og hensynet til samfunnet krever økt kunnskap om myndigheters og privates plikt til å ta hensynet til barnets beste i alle handlinger som berører barn, ref. art. 3 i barnekonvensjonen.

I *lege og psykologutdanningene* bør studentene få kunnskap om barnekonvensjonens hovedprinsipper, samt særlig art. 19 om beskyttelse mot vold og om art. 23 som slår fast at barn som er psykisk eller fysisk funksjonshemmet har rett til et fullverdig og anstendig liv som sikrer dem verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til aktiv deltakelse i samfunnet. Disse faggruppene må også få kunnskap om art. 37 om forbudet mot nedverdiggende og umenneskelig behandling, hevdet forskerne.

Rapporten presenterte ingen tilsvarende vurdering om relevansen av spesielle artikler i barnekonvensjonen for jusutdanningen. Gjennomgangen av obligatorisk pensum for dette studietilbudet ved UiB og UiO viste imidlertid at to pensumbøker både omtalte og problematiserte barnekonvensjonen.

Forøvrig pekte forskerne på at retningslinjene for periodisk rapportering til barnekomiteen slår fast at staten skal levere statistiske data om opplæring i barnekonvensjonen for yrkesgrupper som jobber med og for barn, men at dette hittil ikke var fulgt opp.

- ***Forslag til tiltak***

På bakgrunn av kartleggingen anbefalte forskerne at:

- Regjeringen bør utarbeide et systematisk opplæringstilbud som retter seg mot alle aktuelle yrkesgrupper, både på grunnutdanningsnivå og som etterutdanning, samt tilbud rettet mot media.
- Det bør utarbeides et eget opplæringsprogram for elever i grunnskolen
- Etter og videreutdanningskurs bør styrkes, utvikles og tilbys gjennom årlige kurs til alle yrkesgrupper som arbeider med barn og unge. Kunnskap om barnekonvensjonen som er relevant for de ulike yrkesgrupper bør omfattes av slike kurs.
- Det anbefales det at opplæringstilbudene tar utgangspunkt i eksisterende opplæringstiltak ved forsknings- og utdanningsinstitusjonene eller som administreres av uavhengige instanser og organisasjoner, som for eksempel Redd Barna eller Norsk Senter for Menneskerettigheter.
- Det bør etableres et nytt opplæringstilbud basert på nettstedet regjeringen.no som sikter på å gi studenter oppdatert kunnskap om regjeringens arbeid med barnekonvensjonen og innsikt i sentralforvaltningens demokratiske funksjon, slik at det blir tydelig hvilken type dokument barnekonvensjonen er. Problembasert læring, pensumlitteratur og kritisk refleksjon kan kobles til nettstedets informasjon.

3.2.3 Refleksjoner over kartleggingen

Kartleggingen omhandler mange utdanningsretninger og er den mest omfattende og grundige som er gjort om barnekonvensjonen i høyere utdanning fram til 2018. Den har derfor også fått bred plass i omtalen her. På kartleggingstidspunktet hadde FNs barnekomite uttrykt bekymring for mangelfull satsing og anbefalt å styrke og systematisere opplæringen om barnekonvensjonen i tre tidligere rapporteringsrunder (1994, 2000 og 2005). For øvrig er det verdt å merke seg at oppdragsgiver var Barne- og likestillingsdepartementet og ikke

Kunnskapsdepartementet, til tross for at dette departementet fastsetter rammeplaner og forskrifter for utdanningene.

Mandatet var tydelig fra oppdragsgivers side. Det tverrfaglige teamet av forskere kunne dermed etablere klare kriterier og arbeide systematisk og metodisk på en måte som egner seg også for evt. nye kartlegginger. Rapporten er svært ryddig og gir gode svar på spørsmålene i «bestillingen». Hvor mye som skjer av faktisk undervisning og planlagt pensumrevisjon er likevel mindre belyst enn de andre problemstillingene, men som kjent besvarte få informanter henvendelser om dette. Det går ikke fram hvorvidt øvrige ble purret på. Til gjengjeld presenterer rapporten en solid og konkret vurdering av hvilke rettighetsbestemmelser i barnekonvensjonen som er særlig aktuelle for de ulike utdanningsretningene og studentenes framtidige arbeidsområder. Dette gir gode og kjærkomne innspill til diskusjoner om tematikk som kan løftes fram i rammeplaner, fagplaner og emnebeskrivelser også i dag. For øvrig er forskernes påpeking av at rammeplaner synes å fungere dårlig som styringsverktøy høyst relevant og bør tas høyde for i pågående revisjoner.

Rapportens detaljerte oversikt over alle lærebøker og annet fagstoff som er vurdert, med tittel og forfatter, har stor nytteverdi og har fortsatt aktualitet som veiviser for utforming av emnebeskrivelser og pensumplanlegging. Det er således beklagelig at rapporten ikke ble distribuert til utdanningsinstansene.

3.3 Omtale av: Høstmælingen, N. (2010) *Kartlegging av menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning i Norge* (27 s.)

3.3.1 Bakgrunn, utvalg og metode

I sin periodiske rapport til FNs menneskeråd i 2009 viste Norge til at myndighetene planla å kartlegge status for menneskerettighetsundervisning i grunnskole, videregående skole og høyere utdanning. Studien av høyere utdanning ville fokusere på studietilbud, omfang, kompetanse, gjennomføring og mål for menneskerettighetsundervisningen, og ha som mål å vurdere om det var behov for koordinering og videre styrking av dette området (A/HRC/WG.6/6/NOR/1, pkt. 145 og 146). Kunnskapsdepartementet ga Senter for menneskerettigheter (SMR) v/ Njål Høstmælingen oppdrag om å gjennomføre denne. I følge Høstmælingen gikk mandatet ut på å kartlegge «noen utvalgte utdanninger der kunnskap om menneskerettigheter antas å være spesielt relevant og viktig». Etter forslag fra SMR skulle følgende utdanninger gjennomgås, i prioritert rekkefølge: Praktisk Pedagogisk utdanning lektorutdanningen i språk og samfunnsfag ved Universitetet i Tromsø, førskolelærerutdanning ved Høgskolen i Bodø, sosionomutdanningen ved Universitetet i Agder, barnevernspedagogutdanningen ved Høgskolen i Harstad, juss-studiet ved Det juridiske fakultet, UiO, journalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo og helse og sosialfagutdanninger. Kartleggingen skulle iflg. Kunnskapsdepartementet ikke omfatte følgende utdanninger: allmennlærerutdanningen (ettersom den var under omlegging), politi og fengselsvesen (ettersom dette faller utenfor KDs område), medisin og psykologi (ettersom KD i første rekke ønsker fokus på 1. linjetjenesten), samt utdanninger hvor det er lite sannsynlig at yrkesutøverne har direkte nytte av eventuell menneskerettighetskunnskap, som f.eks. litteraturstudier.

Innledningsvis viser Høstmælingen til at menneskerettigheter er grunnleggende normer som skal sikre enkeltindivider mot overgrep fra myndighetene, og refererer til eksempler på erklæringer og konvensjoner som Norge, juridisk og politisk, har forpliktet seg til å følge, samt til eksempler på koblinger mellom internasjonale konvensjoner og norsk lovgiving. F.eks. kan retten til utdanning kobles til Opplæringsloven og rettigheter til personer med funksjonshemninger. Han legger dessuten til grunn at «svært mye av undervisningen ved de utvalgte institusjonene berører menneskerettigheter gjennom rettslige normer, etiske normer eller normalitet» (s 5). Begrepet *menneskerettighetsundervisning* defineres ikke ytterligere. Målet er å «balansere mellom på den ene siden å trekke fram de koblingene som finnes til menneskerettigheter i den høyere utdanningen, og på den andre siden å synliggjøre muligheten for å styrke menneskerettighetsundervisningen» (s 6).

I henhold til mandatet ble kartleggingen i all hovedsak utført som en skrivebordstudie med primærkilder fra internett. Ytterligere informasjon om pensum og oppgavetitler ble hentet via e-poster med kontaktpersoner for utdanningene. I tillegg var noe av kildematerialet erfaringsbasert gjennom egen tilfeldig kontakt med de ulike studiene, iflg. rapportforfatteren, som dessuten kommenterte at han selv har skrevet og/eller redigert noen av bøkene/artiklene som er benyttet som pensum.

3.3.2 Rapportforfatterens sentrale funn og forslag til tiltak

Basert på gjennomgang av rammeplaner for studietilbud som hadde slike, tabelloppsett av studiepoeng for utdanningene m/ kommentarer til enkelte fagplaner og fag, samt gjennomgang av pensum der dette forelå, ble det konkludert for hvert av de seks utdanningsprogrammene. Både *utdanningen i rettsvitenskap (master) ved UiO* og *journalistikutdanningen ved Høgskolen i Oslo* (bach) gir kvalitativ og kvantitativ menneskerettighetsundervisning på mer enn tilstrekkelig nivå. Høstmælingen presiserer at han ikke har vurdert pensum ved UiO i forbindelse med kartleggingen, men at jusstudiet har gitt menneskerettighetene en sentral plass, både indirekte og direkte. Forøvrig pekes det på at rettsstudiet ved UiO på et overordnet plan i seg selv til realisering av menneskerettigheter gjennom opplæring av jurister som bedre kan oppfylle rettsstatens krav (s.9). Det samme gjelder for journalistutdanningen; det faktum at myndighetene tilbyr en offentlig og subsidiert journalistutdanning bidrar på sett og vis alene til realiseringen av menneskerettigheter i Norge (s 12). Menneskerettigheter reflekteres særlig i pensum for første, annet og fjerde semester.

Rammeplanene for henholdsvis sosionomutdanningen, førskolelærerutdanningen og barnevernspedagogutdanningen har mange honnørord som forankres i menneskerettighetene, bl.a. «etnisk, kulturell og religiøs pluralisme», «rettferdighet», «ansvarlighet», «solidaritet» (sosionom og barnevern), og «respekt for små barns kulturelle og sosiale bakgrunn», «likestilling, «likeverd», «handle til beste for barn» (førskole), kommenterer Høstmælingen. Til tross for dette har det ikke lyktes å finne spesifikk menneskerettslig litteratur i pensumoversiktene for *sosionomutdanningen ved UIA*, heller ikke om barnekonvensjonen, bemerker han. På et overordnet plan vil utdanning av sosionomer imidlertid bidra til sikring og fremming av menneskerettigheter, ettersom fokus på etikk og juridisk grunnopplæring i utdanningen styrker dette, pekes det på.

Vurderingen av *barnevernsutdanningen i Harstad* konkluderer med at det ikke er behov for, eller realistisk, å stryke utdanningen der. Pensum er forankret i de overordnede

menneskerettslige målsettinger, og mye av litteraturen knytter seg til etikk, konflikthåndtering, familierelasjoner og atferd.

Når det gjelder *førskolelærerutdanningen i Bodø* vises det til at denne i det ytre har en omfattende kobling til menneskerettigheter, f.eks. i pedagogikk («vise toleranse for barnas identitet og kunne møte barns medvirkning»), forming (opplevelse av tilhørighet og utvikling av identitet), KRL/RLE (ta hensyn til ulike religioner og livssyn og Samfunnsfag (kunnskap om FNs internasjonale konvensjon om menneskerettighetene og FNs barnekonvensjon). Pensum kunne likevel fanget opp koblingen enda bedre, mener Høstmælingen. For øvrig viser han til at den overordnede framstillingen skjemmes av en feilreferanse til et menneskerettighetsdokument som ikke eksisterer (FNs internasjonale konvensjon om menneskerettighetene) og dermed etterlater stor tvil om hvorvidt kompetansen på lokalt nivå er av tilstrekkelig kvalitet.

Det var vanskelig å gjøre vurderinger av *Praktisk Pedagogisk utdanning ved universitetet i Tromsø. Lektorutdanningen i språk og samfunnsfag* gjennom en skrivebordstudie fordi det fins så mange muligheter for fagspesialisering, men rapportforfatteren antok at UiT generelt gir menneskerettigheter oppmerksomhet, særlig knyttet til minoriteter som samer og kvener og til problemstillinger om demokrati/medbestemmelse, kjønnsperspektiv, tilpasset opplæring, og den flerkulturelle skolen.

Høstmælingen understreket at kartleggingen er utilstrekkelig og på ingen måte gir et fullt og dekkende bilde av menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning i Norge. Beskrivelsen må derfor leses med stort forbehold, men den gir likevel et visst bilde, uttalte han, og foreslo følgende tiltak:

- Utdanningsinstitusjonene gjennomgår presentasjon av studiet for å sikre at menneskerettighetsbegrepsbruken er dekkende og for at det menneskerettslige innholdet synliggjøres (samtidig som det ikke overselges).
- Utdanningsinstitusjonene gjennomgår forholdet mellom de mulighetene som gis og de kravene som stilles til menneskerettslig innhold i undervisningen, og vurderer litteratur, undervisning og pensum opp mot dette.
- Kontaktpunkt for menneskerettigheter i undervisningen utpekes og synliggjøres ved de enkelte utdanningsinstitusjonene for å bidra til gjennomføring av oppgavene beskrevet ovenfor og for å vedlikeholde dette.
- Eksterne ressurser (enkeltindivider og organisasjoner) utpekes og synliggjøres, slik

at kontaktpersoner, undervisere, administrativt personell og pensumforfattere kan trekke veksler på deres kompetanse.

- Litteratur gjennomgås for å gi anbefalinger til forfattere og forlag om styrking av det menneskerettslige innholdet.
- Undervisningsmateriell gjøres tilgjengelig gjennom hjemmeside for menneskerettighetsundervisning.
- Den øvrige høyere utdanningen og resterende studietilbud gjennomgås på samme måte for å avdekke eventuelle opplagte svakheter.
- Det bør vurderes om samspillet mellom rammeplan og fagplan fungerer etter hensikten.

Kunnskapsdepartementet distribuerte rapporten til statlige universiteter og høgschooler i desember 2010. I følgebrevet ble institusjonene oppfordret til å gjøre seg kjent med innholdet og vurdere relevansen av konklusjoner og anbefalinger for sine utdanningstilbud.

3.3.3 Refleksjoner over kartleggingen

Det er vanskelig å se hvordan den aktuelle kartleggingen bidrar til å få en oversikt over omfang av studietilbud, kompetanse, gjennomføring og mål for menneskerettighetsundervisningen i Norge, i tråd med informasjonen til FN om planlagt kartlegging. Problemstillingen om behov for koordinering og videre styrking av dette området tas heller ikke opp. Når det gjelder opplæring om barnekonvensjonen som del av menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning, har dette ikke vært undersøkt spesielt, men barnrett ved jusutdanningen ved UiO vises til i en parentes knyttet til opplysning om anledning til spesialisering gjennom valgemner.

Utvalget av utdanninger er svært begrenset. Det er overraskende at ikke menneskerettighetsundervisningen eller miljøer ved SMR, UiO, er inkludert. Dessuten ville det vært interessant om studietilbudet om menneskerettigheter ved Høgskolen i Buskerud var trukket fram i kartleggingen. Muligens har mandatet vært uklart fra Kunnskapsdepartementets side overfor SMR, eller det kan ha endret seg underveis.

Gjennomgående lider kartleggingen av mangel på grundighet og systematikk. F.eks. framgår det at pensum er vurdert for bare fire av de seks utdanningene. Selve rapporten skjemmes av overraskende mange unøyaktigheter og framstår som et arbeid utført under tidspress. Bl.a. er enkelte av tabellene som presenterer fag og studiepoeng uryddige og uklare, f.eks. summeres ett studieår opp som 15 sp. et par steder, og studiepoeng for ett og samme fag oppgis med ulike poeng i tabell og tekst. Andre steder er det uklart om teksten viser til nasjonale rammeplaner,

institusjonens fagplaner eller fag (emner) ved studieprogrammet. Innledningsvis opplyses det for øvrig at det ikke var anledning til å gjennomgå helse -og sosialfagutdanningene på grunn av relativ knapp tid (s.3). Dette skaper usikkerhet om hvorvidt sosionomutdanningen ved UiA og barnevernspedagogutdanningen i Harstad faktisk er gjennomgått eller ikke.

Den største svakheten er imidlertid mangel på klargjøring av hva menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning rommer, og at kriteriene for vurderinger og konklusjoner som foretas er uklare. I utvidet forstand innebærer menneskerettighetsopplæring at opplæringen skal ta sikte på å fremme en menneskerettighetskultur der alle borgere blir respektert. I snever forstand skal opplæringen gi kunnskap om bestemmelser i sentrale menneskerettighetskonvensjoner og erklæringer (Lile, 2011). Foreliggende kartlegging foretar ingen avklaring på hvilke av disse dimensjonene som er i fokus. Snarere gis det inntrykk av at menneskerettighetsundervisning er «alt» som kan knytte honnørord i rammeplaner til verdigrunnet i menneskerettighetskonvensjoner. Slike honnørord fins imidlertid i alle rammeplaner som gjelder utdanninger som kvalifiserer til arbeid med ulike grupper barn og voksne i ulike sammenhenger. Samlet svekker dette verdien av kartleggingen/rapporten og gjør det problematisk for læresteder å bruke den som grunnlag for å vurdere menneskerettighetsundervisningen i egne studietilbud.

4. NYE UNDERSØKELSER 2016-2018

4.1. Omtale av: Øverlien, C. og Holen Moen, L. (2016): *Takk for at du spør! En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelære*. NKVTS rapport 3/2016. (70 s.)

4.1.1 Bakgrunn, utvalg og metode

Denne kartleggingen er en oppfølgingsstudie av undersøkelsen «Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle!» av Øverlien og Sogn (2007), publisert som NKVTS¹⁵ rapport 3/2007. Mandatet var å gjennomføre en studie om beredskapen blant kommende barnevernspedagoger, allmennlærere og førskolelærere til å møte overgrepsutsatte barn. Forskerne skulle belyse hvorvidt og i hvilken grad studenter ved disse utdanningene hadde fått opplæring om FNs barnekonvensjon, om fysiske og seksuelle overgrep, om samtalemetodikk med barn, og om de opplevde at de hadde fått tilstrekkelig kunnskap til å kunne se og arbeide med utsatte barn i sitt framtidige yrkesliv. Videre var det ønskelig å kartlegge når i løpet av utdanningstiden studentene hadde fått undervisning om disse temaene, hvilke tilnærminger til kunnskapsområdene (teori, metode, praksis) som ble vektlagt av utdanningene, og hva studentene ønsket mer av.

Redd Barna var oppdragsgiver også denne gangen, og formålet var det samme som for 2007. For å sammenligne resultatene fra forrige undersøkelse ble det benyttet identiske spørreskjema som tidligere. Men i tillegg til innhenting av kvantitative data om de fire aktuelle temaområdene, ønsket NKVTS av egen interesse denne gangen å belyse studentenes tanker og ønsker om kunnskap knyttet til de fire temaområdene, og har derfor også foretatt en kvalitativ analyse med utgangspunkt i studentenes kommentarer til spørsmålene.

Undersøkelsen ble gjennomført i form av spørreskjema på Web (Nettskjema) til avgangsstudenter ved bachelorutdanningen ved de aktuelle studieretningene. I alt medvirket ni utdanningsinstitusjoner, med totalt 427 informanter. Av disse var 121 barnevernspedagogstudenter, 119 grunnskolestudenter og 187 førskolelærere. Dette tilsvarte et gjennomsnitt på 43% i forhold til det totale antall studenter som hadde tilgang til undersøkelsen. Svarprosenten var påtagelig lav for informanter fra grunnskolelærerutdanningen (29 %) sammenlignet med de øvrige informantgruppene.

¹⁵ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).

Kartleggingen belyste som nevnt fire temaområder. Denne framstillingen begrenser seg til opplæring om barnekonvensjonen.

4.1.2 Forskernes sentrale funn og forslag til tiltak

Forskerne antok at det var rimelig at kunnskapen om barnekonvensjonen, fysiske og seksuelle overgrep og om samtalemotodikk med barn hadde øket siden forrige undersøkelsen, ut fra den økende sosiale fokus som problemstillingene hadde fått i løpet av perioden. Resultatene viser da også at de fleste kommende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere hadde fått betydelig mer undervisning om alle kunnskapsområdene. Rapporten framhever imidlertid at det likevel ikke kan konstateres at utdanningene har hatt et tydelig økt fokus på spørsmålene, noe forskerne mener er bekymringsfullt. Et flertall av studentene oppga at undervisning om temaene hadde mangler både i kvantitet og kontinuitet, og et flertall av dem etterlyste mer undervisning, særlig på det praktiske plan. Få av studentene oppga at de hadde tilstrekkelig kunnskap med hensyn til framtidig yrkesliv. Tabellene viser for øvrig at informantene i alle gruppene opplevde at de har fått noe mer undervisning om barnekonvensjonen enn om fysiske og seksuelle overgrep og om samtalemotodikk.

Nesten alle barnevernspedagogstudentene opplevde å få mer undervisning om barnekonvensjonen enn hva de hadde fått om de andre temaene. Av 120 barnevernspedagogstudenter hadde nær halvparten av dem fått undervisningen i første studieår, mens resten fordelte seg forholdsvis jevnt over 2. år og 3. studieår. Også i forrige undersøkelse utgjorde disse studentene den største gruppen som mente de hadde fått undervisning om konvensjonen. Halvparten mente da at undervisningen hadde skjedd i første studieår.

De fleste av *førskolelærerstudentene* (94%) oppga å ha fått opplæring om barnekonvensjonen. Antallet er litt lavere enn for barnevernspedagogene. Størsteparten hadde fått opplæringen i sitt første studieår. De fleste studentene mente at undervisningen de hadde fått var tilstrekkelig. Dette var en forbedring fra forrige gang, da over halvparten av førskolestudentene mente at opplæringen ikke var tilstrekkelig for framtidig yrkesliv. Til tross for at mange av dem mente at hadde fått kunnskap om barnekonvensjonen i studieforløpet, uttrykte likevel over halvparten av dem at dette ikke var tilstrekkelig for framtidig yrkesutøvelse.

Når det gjelder kommende *grunnskolelærere* oppga nesten en av fire av dem at de ikke hadde fått tilstrekkelig undervisning om barnekonvensjonen. Vel halvparten mente de hadde fått undervisningen i løpet av første studieår.

De fleste av kommentarene fra studentene på spørreskjemaet knyttet seg til undervisningen om vold og overgrep mot barn og mangel på kvantitet i utdanningen. Rapporten gjengir ikke spesifikke kommentarer om opplæringen i barnekonvensjonen utover at studentene mente at alle temaene hadde manglende kvantitet. Studentene oppga for øvrig at undervisningen i temaene som kartleggingen tok for seg skjer i form av enkeltstående forelesninger.

Innledningsvis gir denne rapporten en solid introduksjon om temaet vold og overgrep. Forskerne viser til hva som ligger i definisjonen om vold og overgrep, redegjør for omfanget av vold og seksuelle overgrep mot barn og unge i Norge, omtaler konsekvensen av vold og overgrep, og refererer aktuelle lover og konvensjoner. Dette er nyttig bakgrunnsstoff. Informasjonen som gis om barnekonvensjonen er adskillig mer begrenset.

I tillegg foretar forskerne en bred gjennomgang av endringer i rammeplanene fra 2007-2015 for de aktuelle utdanningene.

På bakgrunnen av kartleggingen anbefalte forskerne at det er behov for en ny strategi fra utdanningsinstitusjonene. Lærestedene bør organisere undervisningsopplegget sitt systematisk og helhetlig, slik at studentene får den kompetansen de etterspør, påpekte de.

4.1.3 Refleksjoner over kartleggingen

Det er interessant at kartleggingen er en oppfølgingsstudie som dermed gjør det mulig å identifisere hvorvidt det har skjedd en ønskelig utvikling eller ikke. Når det gjelder spørsmålet om opplæring om barnekonvensjonen, belyser imidlertid kartleggingen bare studentenes vurdering av *omfanget* av denne, og *hvilke tidspunkter* i utdanningsforløpet undervisningen foregår på. Kartleggingen omhandler således ikke *hva* studentene faktisk får opplæring om, eller om de f.eks. har pensumstoff knyttet til barnekonvensjonen. Kommentarene fra studentene dreide seg for øvrig bare om forhold knyttet til de øvrige temaene, og særlig til undervisningen om vold og overgrep. På mange måter framstår temaet om barnekonvensjonen som et «ekstratema» som ikke helt er likestilt med de øvrige delene av undersøkelsen. Å knytte disse elementene nærmere sammen ville vært verdifullt.

4.2 Kipperberg, E. (2016) *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen i studieprogrammer for pedagogutdanninger.*

4.2.1 Bakgrunn, utvalg og metode

Undersøkelsen av Øverlien og Holen Moen (16) om omfang av undervisning om barnekonvensjonen for blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere avdekket at nesten en av fire blivende grunnskolelærere oppga at de ikke hadde fått tilstrekkelig undervisning om denne. Lærere er den yrkesgruppen som møter alle barn. Kunnskap om rettighetsbestemmelsene i barnekonvensjonen er således svært viktig i pedagogutdanningene, og det ville derfor være interessant å belyse kunnskapsbehovet for disse gruppene noe mer i dybden.¹⁶ Anledningen bød seg da fagforeningen Pedagogstudentene arrangerte en helgekonferanse for sine fagorganiserte studenter i september 2016 og denne foregikk på Universitetet i Stavanger, hvor jeg selv holder til. Totalt deltok ca. 100 studenter fra hele landet på samlingen. Jeg allierte meg med arrangøren, som distribuerte et spørreskjema til deltakerne på mine vegne, med ønske om at dette ble besvart før konferanseslutt. 45 studenter fra totalt 15 ulike læresteder medvirket i kartleggingen, som besto av i alt 10 spørsmål:

- 1) hvordan studentene vurderte sin egen kjennskap til FNs barnekonvensjon
- 2) hvilke artikler de kjente særlig godt
- 3) i hvilke emner/fagområder foreleser hadde undervist om barnekonvensjonen
- 4) om foreleser konkret hadde satt artiklene i barnekonvensjonen i sammenheng med læreplaner, fagdidaktikk mv.
- 5) om studentene hadde arbeidet med skriftlige besvarelser der de hadde referert til barnekonvensjonen
- 6) om lærer/ veileder på praksisstedet hadde referert til barnekonvensjonen i praksisperioden
- 7) i hvilken grad studentene kjente til forpliktelsene Norge hadde til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår og prosedyre for dette

¹⁶ Forskrift til lærerutdanningen for 1-7 trinn og 5-10 trinn gjaldt fra opptaket 2010 og til og med opptaket 2016 og var gjeldende på kartleggingstidspunktet da lærerutdanningen fortsatt var fireårig.

8) om de kjente til merknader og anbefalinger de fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010

9) om studentene hadde pensumbøker som viste til barnekonvensjonen og satte konvensjonen inn i en konkret, aktuell sammenheng med barn og unges oppvekst og levekår

10) om hvorvidt barnekonvensjonen burde bli obligatorisk pensum i høyre utdanning for profesjoner som skal arbeide med barn i ulike sammenhenger

For å få bedre innsikt i enkelte temaer utover «ja/ nei»-svar, ble studentene også bedt om å gi eksempler eller kommentarer til spørsmålene. Mens de 10 spørsmålene ble listet opp på den ene siden av spørreskjemaet, ga den andre siden en orientering om bakgrunnen for kartleggingen. Her ble det vist til at barnekonvensjonen var tatt inn i den norske Menneskerettighetsloven i 2003 og dermed «står over» særlover som f.eks. Opplæringsloven, Lov om barnehager og Barnevernsloven ved motstrid. Det ble også pekt på at skole og barnehage er hovedarenaer der barn møtes, og at pedagoger står i en særstilling når det gjelder arbeid med barns oppvekst og utvikling. Kunnskap om rettighetsbestemmelsene for å anvende disse i praksis var således viktig for nettopp disse yrkesutøverne. Informasjonen viste dessuten til anbefalingen fra FNs barnekomite til Norge i 2010 om at opplæringen for yrkesgrupper som jobber med barn burde styrke og systematiseres og at «fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer». Universitetet i Stavanger ønsket nå å innhente data fra pedagogstudenter for å bidra med informasjon i forbindelse med kommende diskusjon mellom Norge og FNs barnekomite om denne situasjonen. Studentene fikk dessuten utdelt heftet om barnekonvensjonen som Barne- og familiedepartementet har publisert som særtrykk (Q -0648 B).

4.2.2 Presentasjon av funn

- ***Oversikt over læresteder, utdanningsprogram og antall informanter***

De 45 pedagogstudentene kom fra allmennlærerutdanninger (11 læresteder), barnehagelærerutdanninger (fem læresteder) og fra lektorprogrammet og PPU (seks ulike læresteder). Ved noen av utdanningsinstitusjonene kom det svar fra flere studenter. 1 person oppga ikke lærested. Informantgruppen kom fra alle kanter av landet og fordelte seg slik:

Lektorutdanningen/PPU: Totalt 7 informanter fra 6 ulike læresteder: Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Høgskolen i Sørøst-Norge (Vestfold), NTNU, Universitetet i Agder, Universitetet i Stavanger.

Årstrinn	1.studieår	2.studieår	3.studieår	4.studieår	Ikke oppgitt	Ferdig utdannet
Antall	1	2	2	1	1	

Allmennlærerutdanningen: Totalt: 26 svar

GLU 1-7: 10 informanter fra 5 læresteder: Høgskolen i Sørøst-Norge (Drammen), Nord Universitetet (Bodø), Høgskolen i Bergen, NTNU, Universitetet i Tromsø.

Årstrinn	1.studieår	2. studieår	3.studieår	4.studieår	Ikke oppgitt	Ferdig utdannet
Antall	3	-	3	2	1	1

GLU 5-10: 16 informanter fra 8 læresteder: Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Volda, Universitetet i Stavanger, Høgskolen i Stord/Haugesund, Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Sogn og Fjordane (Høgskolen på Vestlandet), Høgskolen i Hedmark (Hamar), Universitetet i Tromsø

Årstrinn	1.studieår	2. studieår	3.studieår	4.studieår	5.år, master	Ikke oppgitt	Ferdig utdannet
Antall	3	4	3	3	2	-	1

Barnehagelærerutdanningen: Totalt 11 informanter fra 5 ulike læresteder: Høgskolen i Hedmark (Hamar), Høgskolen i Sørøst-Norge (Notodden, Drammen), Høgskolen i Oslo og Akershus, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Høgskolen i Bergen.

Årstrinn	1.studieår	2. studieår	3.studieår	4.studieår, deltid	Ikke oppgitt	Ferdig utdannet
Antall	4	2	2	1	1	1

Annet: master i naturfagdidaktikk ved NTNU, 7. studieår.

I tillegg medvirket tre informanter som var ferdige med utdannelsen sin. Som vi ser er hovedvekten av informantene fra tredje og fjerde årstrinn, men samlet er gruppen relativt likt

fordelt på de ulike år. At vel en firedel av informantene (11) nettopp hadde startet studiene sine kan ha virket inn på svarene, særlig fordi undersøkelsen ble foretatt kort tid etter at studiestart.

- ***Hvor godt kjente pedagogstudentene til FNs barnekonvensjon, og hvilke temaer/ artikler kjente de særlig godt?***

Studentene ble bedt om å vurdere kunnskapen sin etter en skala på meget godt, godt og liten kunnskap. Ingen av de 45 informantene mente at kunnskapen deres var meget god, men 10 informanter mente at de hadde god kunnskap. Av disse kom 1 fra lektorutdanningen og 4 fra allmennlærerutdanningen (GLU 5-10), samt 5 fra barnehageutdanningen. De 35 andre vurderte kunnskapen sin til å være lav. Langt de fleste av disse kom fra GLU 1-7 (22), selv om bare tre av informantene fra denne gruppen var i sitt første studieår.

Når det gjaldt hvilke temaer og artikler som var mest kjent, svarte 31 informanter blankt på dette spørsmålet, mens 14 viste til kunnskap om to eller flere artikler. Noen oppga kun tema, andre både tema og artikkelens nummer. Retten til utdanning, medvirkning og ytrings og religionsfrihet pekte seg ut som mest kjent. Barnets beste ble imidlertid ikke omtalt av noen av pedagogstudentene. Dette var overraskende, ettersom både fagfolk og media som oftest framhever barnets beste knyttet til diskusjoner og vurderinger om barns livssituasjon. Hensynet til barnets beste er dessuten en svært viktig rettighetsbestemmelse i barnehage- og skolesammenheng, og det er påfallende at ingen av dem anvendte barnets beste-formuleringen spesifikt. Imidlertid viste et par av studentene til «barnets rett til beskyttelse». Dette er riktignok ett av hovedprinsippene i barnekonvensjonen, og muligens har informantene oppfattet at retten til beskyttelse er identisk med «barnets beste», men dette er en innsnevring når det gjelder anvendelse av prinsippet.

Retten til vern mot diskriminering og retten til liv og optimal utvikling ble nevnt av bare en informant. Dersom det undervises i temaer som berører slike spørsmålstillinger ser det således ut til at dette ikke knyttes opp mot rettighetsbestemmelsene i konvensjonen.

- ***Henvisning til barnekonvensjonen i forelesninger***

Hvorvidt foreleser har omtalt barnekonvensjonen i undervisningen, eller satt konkrete artikler i sammenheng med læreplan/fagområder/fagdidaktikk, ble besvart negativt av 29 av de 45 informantene. Ved allmennlærerutdanningen mente ni informanter at foreleser hadde referert generelt til barnekonvensjonen i noen sammenhenger. Et par oppga at foreleser hadde vist til konvensjonen i forbindelse med undervisning om tilpasset opplæring, mens andre nevnte

problemstillinger knyttet til etikk, elevkunnskap og profesjonsutøvelse, mangfold/ integrering og mobbing. Sju barnehagelærestudenter oppga at foreleser hadde henvist til barnekonvensjonen i generelle vendinger i tilknytning pedagogikkfaget. Et par oppga at barnekonvensjonen var referert konkret til i diskusjon om RLE, et par andre refererte til retten til lek, mens en annen trakk fram at en ekstern foreleser hadde vist spesifikt til barnekonvensjonen i forbindelse med temaet medvirkning. Omfanget og utvalget av studenter som hadde erfart at foreleser hadde referert til barnekonvensjonen stemmer overens med de som oppga at de hadde god kunnskap om konvensjonen.

- ***Bruk av barnekonvensjonen i skriftlige oppgaver***

37 av de 45 informantene hadde ikke vist til barnekonvensjonen i noen form for oppgavesammenheng, men fire av allmennlærerstudentene og fire av barnehagelærerstudentene hadde referert til barnekonvensjonen i skriftlige oppgaver / arbeidskrav. En av dem hadde også referert konvensjonen i bacheloroppgaven sin.

- ***Omtale av barnekonvensjonen på praksisstedet***

Det var bare en av de 45 informantene som hadde opplevd at praksislærer hadde omtalt barnekonvensjonen. Vedkommende, fra lektorutdanningen, kommenterte at praksislærer hadde referert til barnekonvensjonen i forbindelse med samfunnsfag og demokratiopplæring. Etersom sju av lærerstudentene og fire av barnehagelærerstudentene nettopp hadde startet utdanningen sin på kartleggingstidspunktet, hadde de heller ikke hatt noe form for praksis i feltet. Det er likevel ikke overraskende at barnekonvensjonen ikke er mer synlig i praksisfeltet så lenge den heller ikke er særlig synliggjort innad i utdanningsinstitusjonene.

- ***Kjennskap til Norges forpliktelser til å rapportere til FNs barnekomite og merknader og anbefalinger fra komiteen til Norge***

Bare to av informantene (lektorprogrammet) oppga at de kjente til forpliktelsen som norske myndigheter har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og prosedyrene for dette. En av disse var også klar over at Norge mottar merknader og anbefalinger fra barnekomiteen i etterkant av komiteens behandling av rapporten. Samme informant hadde på spørsmålet om nivå på kunnskapen sin om konvensjonen vurdert at kunnskapen var god, og bekreftelsen om kjennskap til rapportering og merknader underbygger denne vurderingen. At såpass få har kunnskap om dette temaet er i og for seg ikke overraskende. Opplæring om barnekonvensjonen fokuserer som oftest på innholdet i rettighetsbestemmelsene, dvs. art. 1-41 (del 1 av

konvensjonen), og heller sjelden på rapporteringsforpliktelser og barnekomiteen og komiteens arbeidsmåter, dvs. art. 42-45 (del 2).

- ***Barnekonvensjonen på pensum***

Så å si alle av informantene (42) opplyste at de ikke hadde pensumstoff som omtalte barnekonvensjonen. De øvrige tre var usikre.

Bare en av 45 informanter hadde innvendinger i forhold til å gjøre undervisning om barnekonvensjonen obligatorisk. Vedkommende var opptatt av hvilke andre emner som da måtte utgå for å gi plass til konvensjonsopplæringen. Med unntak av denne ene informanten var de resterende 44 informantene entydige på at de burde få kunnskap om barnekonvensjonen gjennom utdanningsforløpet, og at undervisningen burde bli obligatorisk. Samtlige kom med kommentarer til spørsmålet. Blant disse lød det for eksempel: *Viktig, Bør innføres!*», « *Eg meiner det er på høg tid at den bør være en sentral del av utdanninga*»... «*basert på at jeg ikke kan svare på særlig mye av spørsmålene kan det tyde på at det er et stort behov*»...»*Ja, vi som lærere bør være med på å opprettholde barnekonvensjonen. Da må vi kunne den!*» «*Opplæring om barnekonvensjonen burde være lovpålagt. Dette er det viktigste å vite om i vår framtidige jobb!*»

4.2.3 Refleksjoner over kartleggingen

En av svakhetene ved kartleggingen er at den omhandler få informanter, og at også første års studenter er inkludert. Mens 111 allmennlærerstudenter deltok i kartleggingen av Øverlien og Holen Moen (2016), deltok bare nær en firedel så mange i denne (i tillegg til 7 studenter fra lektorprogrammet). For barnehagelærestudentene er forskjellene enda større, henholdsvis 187 og 11. Men mens kartleggingen fra Øverlien og Holen Moen kun fokuserte på hvorvidt studentene hadde fått undervisning om barnekonvensjonen eller ikke, gir denne nye likevel noen nyttige detaljer.

Når det gjelder pensumstoff om barnekonvensjonen, fastslo HiO-undersøkelsen i 2009 at konvensjonen var omtalt i bare en av de elleve tekstene som ble vurdert som aktuelle for allmennlærerutdanningen, og at utdanningen ikke hadde lærebøker som både omtalte og problematiserte barnekonvensjonen. Det er slående at barnekonvensjonen heller ikke ser ut til å inngå som pensumstoff ved allmennlærerutdanningene i 2016. Lærerutdanningene har således fortsatt en vei å gå når det gjelder å finne og anvende pensumstoff på dette området.

Elleve av barnehagelærerstudentene oppga at de ikke noe pensumstoff om barnekonvensjonen. Selv om fire av disse informantene nylig hadde startet studiene sine, kom de fra ulike læresteder. HIO-undersøkelsen (2009) fant at to av de 17 tekster som ble vurdert for denne utdanningen både omtalte og problematiserte barnekonvensjonen. Dette kan tyde på at også barnehagelærerutdanningene kan bli bedre på å velge pensumstoff som omhandler barnekonvensjonen.

Det er bekymringsfullt at særlig allmennlærerutdanningen fortsatt ser ut til å ha for lite fokus på opplæringen om innholdet og prinsippene i barnekonvensjonen. I tillegg til å vektlegge prinsippet om retten til medvirkning, bør utdanningen også øke bevisstheten om de øvrige sentrale prinsippene, dvs. om hensynet til barnets beste, retten til ikke-diskriminering og retten til optimal utvikling, og sette disse i sammenheng med de mange aktuelle rettighetsbestemmelser knyttet til ulike opplæringstemaer, basert på pedagogprofesjonenes etiske plattform. Denne omtaler spesielt FNs barnekonvensjon (Utdanningsforbundet 2014).

4.2.4 Tabeller

Sp. 1 Hvor godt kjenner du til FNs konvensjon om barnets rettigheter

	Meget god kunnskap	God kunnskap	Lite kunnskap
<i>Lektorutdanning (7)</i>	-	1	6
<i>GLU 1-7(10)</i>	-		22
<i>GLU 5-10 (16)</i>	-	4	
<i>Barnehageutd. (11)</i>	-	5	6
<i>Annet (1)</i>	-		1

Sp. 2 Hvilke artikler/tema kjenner du særlig godt? (skriv gjerne nummer på artikkelen)

<i>Lektorutd.(7)</i> Blank: 6 Har svart: 1	Spesifisert art. 12 om medvirkning og art. 14 om tanke-, samvittighets- og religionsfrihet.
<i>GLU 1-7(10)</i> Blank: 7 Har svart: 3	Art. 28 om retten til utdanning og art.13 om retten til ytringsfrihet. Temaer: frihetsberøvelse og retten til beskyttelse.
<i>GLU 5-10 (16)</i> Blank: 11 Har svart: 5	Art. 28 om retten til utdanning, art. 6 om retten til liv og utvikling, art. 14 om religionsfrihet, art. 18 om oppdragelse og oppfostring. Temaer: retten til å være barn, frihet og vern.

<i>Barnehageutd. (11)</i> Blank: 6 Har svart: 5	Art.2 om ikke-diskriminering, art.12 om retten til medvirkning, art. 13 om ytringsfrihet, art.19 om forebyggelse av misbruk, art. 22 om flyktningbarn, art. 28 om utdanning, art. 24 om helse, art.42 om forpliktelsen til å gjøre konvensjonen kjent.
<i>Annet (1)</i>	-

Sp. 3 I hvilket emne/fagområde har foreleser (e) referert til Barnekonvensjonen?

Sp. 4 Har foreleser satt artikler i Barnekonvensjonen i sammenheng med læreplaner/fagområder/fagdidaktikk og konkretisert dette? Hvis ja, nevnt eksempler.

<i>Lektorutd.(7)</i> <i>Ja: 0</i> <i>Nei: 7</i>	-
<i>GLU 1-7(10)</i> <i>Ja: 4</i> <i>Nei: 5</i> <i>Vet ikke: 1</i>	Eksempler: - pedagogikk og elevkunnskap (PEL) - Rett til utdanning - Etikk, elevkunnskap og profesjonsutøvelse Fra kommentarer: Mest generelle vendinger og henvisninger
<i>GLU 5-10 (16)</i> <i>Ja: 5</i> <i>Nei: 11</i>	Eksempler: - i tilknytning til rett til tilpasset opplæring koblet opp til Opplæringsloven og rettigheter - i samfunnsfagsdidaktikk, pedagogikk og elevkunnskap - problemstillinger knyttet til etikk, elevkunnskap og profesjonsutøvelse - mangfold/ integrering og mobbing. Fra kommentarer: Mest generelle vendinger og henvisninger
<i>Barnehageutd. (11)</i> <i>Ja: 7</i> <i>Nei: 4</i>	Eksempler: - RLE - Utvikling av lek og læring - Medvirkning - Profesjonsetikk. Fra kommentarer: Mest generelle vendinger og henvisninger
<i>Annet (1)</i> <i>Nei: 1</i>	-

Sp. 5 Har du arbeidet med arbeidskrav/ refleksjonsnotater eller andre skriftlige besvarelser der du har referert til Barnekonvensjonen m/ konkrete artikler? Hvis ja, nevnt eksempler.

<i>Lektorutd.(7)</i> <i>Ja: 0</i> <i>Nei: 7</i>	-
<i>GLU 1-7(10)</i>	Eksempler:

Ja: 2 Nei: 8	- Viste til barns rett til beskyttelse og frihet, arbeidskrav. - Selvvalgt oppgave om barnekonvensjonen
GLU 5-10 (16) Ja: 2 Nei: 14	Eksempler: - I bacheloroppgave om alternative opplæringsarenaer
Barnehageutd. (11) Ja: 4 Nei: 7	Eksempler: - Tverrfaglig oppgave om RLE og samfunn - Arbeidskrav om samfunnsmandat og ledelse - Voksenrollen og definisjonsmakt - Eksamensoppgave om medvirkning
Annet (1) Ja: 0 Nei: 1	-

Sp. 6 Har lærer/veileder på praksissteder referert til Barnekonvensjonen i praksisperioder? Ja / nei.

Hvis ja, gi eksempel:

Lektorutd.(7) Ja: 1 Nei: 6	Eksempel: Barnekonvensjonen nevnt i forbindelse med samfunnsfag og demokrati
GLU 1-7(10) Ja: 0 Nei: 10	-
GLU 5-10 (16) Ja: 0 Nei: 6	-
Barnehageutd. (11) Ja: 0 Nei: 11	-
Annet (1) Ja: 0 Nei: 1	-

Sp. 7 I hvilken grad kjenner du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår og prosedyrene for dette?

	Meget god kunnskap	God kunnskap	Lite kunnskap
Lektorutdanning (7)	-		7
GLU 1-7(10)	-		10
GLU 5-10 (16)	-	1(ikke vist til tema)	15
Barnehageutd. (11)	-	1(ikke vist til tema)	10
Annet (1)	-		1

Sp. 8 Kjenner du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010?

	Ja	nei
<i>Lektorutdanning (7)</i>	1 (viste til at det ble reist merknader rundt barnevernet)	6
<i>GLU 1-7(10)</i>		10
<i>GLU 5-10 (16)</i>		16
<i>Barnehageutd. (11)</i>		11
<i>Annet (1)</i>		1

Sp. 9 Har du pensumbøker som viser til Barnekonvensjonen og setter denne inn i en konkret, aktuell sammenheng om barn og unges oppvekst og levekår?

	Ja	Nei	Vet ikke
<i>Lektorutdanning(7)</i>		7	
<i>GLU 1-7(10)</i>		8	2
<i>GLU 5-10 (16)</i>		15	1
<i>Barnehageutd. (11)</i>		11	
<i>Annet (1)</i>		1	

Sp. 10 FNs barnekomite anbefaler at Barnekonvensjonen blir obligatorisk pensum i høyere utdanning for profesjoner som skal arbeide med barn i ulike sammenhenger. Hvilke synspunkter har du på dette?
 44 av informantene stilte seg positive til barnekonvensjonen som obligatorisk tema og kom med ulike kommentarer. Noen av disse er gjengitt i teksten overfor.

4.3 Kipperberg. E. (2017): *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen blant barnekonvensjonskoordinatorer i kommuner i Rogaland.*

4.3.1 Bakgrunn, utvalg og metode

Som tidligere omtalt har barnekomiteen framhevet at flere enn kommende profesjonsutøvere bør få systematisk opplæring om prinsippene og innholdet i konvensjonen. Blant annet nevnes offentlige tjenestemenn som målgruppe i denne sammenhengen. Som faglig ansvarlig for et enkeltemne om Barnekonvensjonen – barns menneskerettigheter ved henholdsvis bachelornivå ved UiS og masternivå ved VID de siste årene, har jeg hatt god kontakt med fagfolk i feltet. En stor del av deltakerne ved dette studietilbudet arbeider til daglig i fylkesembeter, eller i forvaltningen andre steder. Det ville således være ønskelig å samle mer systematisk informasjon om kompetansen og kunnskapsbehovet blant fagfolk i feltet, både for å gjøre etterutdanninger mer treffsikre, og fordi det så langt ikke har vært foretatt kartlegginger om kunnskapsstatus for fagfolk som allerede arbeider med og for barn.

Fylkesmannen i Rogaland igangsatte mai 2014 det treårige prosjektet «Sjumilssteget for god oppvekst i Rogaland», og femten av Rogalands 26 kommuner deltok: Gjesdal, Haugesund, Hjelmeland, Hå, Lund, Randaberg, Rennesøy, Sandnes, Sokndal, Strand, Time, Utsira, Egersund, Finnøy og Forsand. Hver av disse kommune oppnevnte en «barnekonvensjonskoordinator» som hadde som særskilt oppgave å bidra til økt kunnskap og bevissthet om barnekonvensjonen blant ansatte i ulike sektorer i kommunen. Gjennom prosjektperioden arrangerte fylkesembetet jevnlig fagseminarer for koordinatorene og årlige oppvekstkongresser for fagfolk generelt i fylket. Kartleggingen ble foretatt i forbindelse med at jeg i desember 2016 og mars 2017 foreleste på et par samlinger for «barnekonvensjonskoordinatorene.»

Formålet med det lokale Sjumilsstegsprosjektet var å hjelpe kommunene med å planlegge og sikre gode tjenester til barn og unge, blant annet gjennom å konkretisere artikkelene i barnekonvensjonen. Målsettingen var tredelt:

- Alle barn og unge i Rogaland skal ha en trygg oppvekst
- Alle barn og unge i Rogaland skal få forsvarlig tjenestetilbud
- Barnekonvensjonen skal være kjent og førende for alt arbeid rettet mot barn og unge i kommunen, fylkeskommunen og fylkesembetet.

Satsingen skulle være i tråd med de sju stegene/ områdene som fylkesmannen i Troms pekte ut da Sjumilssteget så dagens lys i forbindelse med barnekonvensjonens 20-årsmarkering i 2009:

1. *Medvirkning, ref. art. 12* om barnets rett til å bli hørt i alle saker som angår det
2. *God omsorg, ref. art. 18* om barnas rett til å få og omsorg fra foreldrene og statens plikt til å yte bistand gjennom offentlige tjenester. Barnets beste kommer i første rekke.
3. *Særskilt vern og støtte, ref. art. 20* om vern og støtte fra offentlig instanser for barn som ikke kan bo i sitt hjemmemiljø. Omhandler bl.a. alternativ plassering som fosterhjem, adopsjon eller institusjonsplassering, og betydningen av å ta hensyn til kontinuitet i omsorgen og oppdragelsen, samt ta hensyn til den etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunnen til barnet.
4. *Vern mot overgrep og utnytting, ref. art. 34 og 36* om statens ansvar for å verne barnet mot alle former for seksuell utnytting og seksuelt misbruk, og ansvar for å hindre at noen oppmuntrer eller tvinger et barn til seksuell aktivitet, prostitusjon eller bli brukt i pornografisk materiale. Myndighetene har ansvar for å verne barnet mot alle andre former for utnytting som på noen måte kan være til skade for velferda til barnet
5. *Retten til et fullverdig liv, ref. art. 23* om at barn som er psykisk eller fysisk funksjonshemmet bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til aktiv samfunnsdeltakelse.
6. *Retten til god helse, ref. art. 24* om at barn skal ha rett til høyest mulig helsestandard og behandlings tiltak ved sykdom og rehabilitering.
7. *Retten til god utdanning, ref. art. 28* om at alle barn har rett til obligatorisk grunnutdanning, at forskjellige former for videregående opplæring bør utvikles og gjøres tilgjengelige og oppnåelige for ethvert barn, og at myndighetene, med alle egnede midler, gjør høyere utdanning tilgjengelig for alle på grunnlag av den enkeltes evner. Iflg. art. 29 skal utdanningen bl.a. ta sikte på å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig og utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd, og skal forberede barnet til et ansvarlig liv i et fritt samfunn, med respekt for forståelse, fred, toleranse, likestilling mellom kjønnene og vennskap mellom alle folkeslag, etniske, nasjonale og religiøse grupper og urbefolkningen.

I tråd med metoden i Sjumilsstegets metode skulle deltakerkommunene ved prosjektstart gjennomføre en kartlegging av kommunens tjenestetilbud til barn og unge for å få en oversikt over hvordan kommunen ivaretok ansvaret sitt for denne gruppen. Resultatene av kartleggingen

skulle analyseres i samarbeid med prosjektledelsen, og hver kommune ville få en oppsummerende rapport. Samtidig skulle det utarbeides en oversikt/ rapport for Rogaland. Dette ville gi kommunene et bilde over hvordan innsatsen kunne bli mer målrettet inn mot utvalgte steg i barnekonvensjonen.

Da jeg møtte barnekonvensjonskoordinatorene, hadde prosjektet pågått i 2,5 år. Det viste seg at noen av koordinatorene på samlingen hadde erstattet de opprinnelige på grunn av utskiftinger i staben etc. og hadde således ikke tatt del i den jevnlige skoleringen som prosjektledelsen hadde lagt opp til. Enkelte deltok på koordinatorsamlingen for første gang. I løpet av samværet med dem delte jeg ut et spørreskjema som inkluderte ti spørsmål. Disse skulle besvares både retrospektivt og ut fra her- og nåsituasjonen. Informantene ble bedt om å ta et tilbakeblikk på om/ hvordan de hadde ervervet seg kunnskap om barnekonvensjonen *under utdanningen* sin, hvor godt de kjente barnekonvensjonen *før oppstart* av Sjumilssteget, og om hvorvidt skoleringen gjennom Sjumilssteget hadde gitt dem kunnskap om rapporteringsprosessen til FNs barnekomite og merknader og anbefalinger fra FN til Norge. Til slutt skulle de også oppgi hvilke tema/ rettigheter de ønsket mer kunnskap om framover. De fleste spørsmålene var de samme som for pedagogstudentene og som seinere også ble stilt til deltakere ved det nettbaserte studietilbudet om barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter ved VID.

Totalt medvirket 32 informanter. Samtlige av koordinatorene hadde lang fartstid innen offentlig virksomhet og var ansatte hos fylkesmannen og rådgivere/ koordinatører innen kommunal oppvekstsektor, forebyggende tjenester, sosiale tjenester/ NAV, barneverntjenester, helse, flyktningetat, samt SLT koordinatører (koordinator for rus og kriminalitetsforebyggende tiltak for barn og unge). De fleste var opprinnelig utdannet som lærer, sosionom, barnevernspedagog, førskolelærer, sykepleier, vernepleier eller fysioterapeut.

29 informanter besvarte spørsmålene om ervervet kunnskap om barnekonvensjonen i utdanningsforløpet (emner/ fagområder og forelesninger, pensumbøker, arbeidskrav/ refleksjonsnotater, referanse til barnekonvensjonen fra praksislærer).

Tre av informantene hadde tatt utdanningen sin før 1992. Ettersom barnekonvensjonen ikke trådte i kraft i Norge før i 1991 var det ikke naturlig å forvente at disse hadde fått noen opplæring om barnekonvensjon i studieforløpet, og spørsmål 1- 4 var derfor ikke aktuelt å bevare.

Fordi omfanget av informanter var begrenset, foregikk kodingen av svarene manuelt. Av samme grunn ble det ikke operert med variabler som utdanningsbakgrunn og nåværende

stilling. I stedet var fokus at alle informantene medvirket ut fra sin funksjon som kommunens barnekonvensjonskoordinator i prosjektet, og at alle hadde lang arbeidspraksis.

4.3.2 Presentasjon av funn

- ***Kunnskap om barnekonvensjonen i løpet av tidligere utdanning***

Nesten ingen av informantene hadde fått opplæring om barnekonvensjonen i utdanningen sin gjennom forelesninger, arbeidskrav, pensum eller i praksisperioden. En av informantene hadde imidlertid erfart at foreleser hadde referert til barnekonvensjonen i forbindelse med undervisning om flerspråklige barn/ minoriteter. En annen informant hadde hatt en pensumbok som refererte til barnekonvensjonens art. 12 i forbindelse med pasient og brukerrettigheter. En tredje hadde arbeidet med barnekonvensjonen i refleksjonsnotater om barns rett til vern i forhold til prostitusjon og salg av barn. En fjerde hadde erfart at praksislærer hadde referert til barnekonvensjonen i praksis i forbindelse med samfunnsfaget.

- ***Vurdering av egen kunnskap før Sjumilssteget***

En av de 32 informantene vurderte kunnskapen sin om barnekonvensjonen som meget god før prosjektstart, og fire andre mente at kunnskapen deres var god. Disse hadde enten gjennomført nettstudiet om barnekonvensjonen og/ eller var knyttet til arbeidet med Sjumilsstegsprosjektet i embetet. Samtlige andre 24 informanter vurderte kunnskapen sin som lav. Nær halvparten av informantene (15stk) oppga imidlertid at de visste at barnekonvensjonen var norsk lov før de ble med i prosjektet.

At såpass mange var klar over barnekonvensjonens status må oppfattes som positivt, sett i forhold til at rapporten fra Arbeidsgruppe for Implementering av barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene (2015 slo fast at få i Norge, også i offentlig forvaltning, var klar over at barnekonvensjonen er norsk lov.

For øvrig kjente ni av informantene til en-to av artiklene i Barnekonvensjonen, og fem av disse listet opp flere artikler. Samtlige ni viste til art. 3 og art. 12. I tillegg viste et par av dem til art. 2 om ikke-diskriminering og art. 23 om funksjonshemmede, mens et par andre omtalte art. 14 om tanke-, samvittighets og ytringsfrihet. Art. 28 om utdanning og art. 22 om flyktningbarn ble nevnt enkeltvis av et par andre informanter. Bare en av informantene trakk fram art. 6, som er en av grunnprinsippene i barnekonvensjonen. 20 av informantene svarte blankt, noe som samsvarte med egenvurderingen av kunnskapsnivå.

- ***Kjennskap til rapporteringsforpliktelser og merknader og anbefalinger fra FNs barnekomite i forbindelse med deltakelse i Sjumilssteget***

Tre av de 32 informantene var godt kjent med at Norge var forpliktet til å rapportere til FN om status for implementering av barnekonvensjonen. To av disse kjente også til merknader og anbefalinger fra komiteen til Norge; begge hadde tidligere deltatt på det nettbaserte etterutdanningskurset om barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter.

- ***Opplæringsbehov: hvilke tema ønsket informantene mer kunnskap om***

Det var mange som ikke besvarte dette spørsmålet (11), muligens fordi kunnskapen om barnekonvensjonen var så vidt begrenset at det var vanskelig å gi en konkret «bestilling».

De øvrige informantene kommenterte bl.a.

- *Mer om alle artiklene! - Litt mer om det meste! - Barnekonvensjonen i forhold til annet norsk lovverk - artikkel 2 om ikke-diskriminering - bruk/vurdering av «barnets beste» i saksbehandlingen - barnekonvensjonen og NAV - barnekonvensjonen i praksis, med konkrete eksempler fra dagliglivet - praktisk bruk av barnekonvensjonen i arealplan.*

4.3.3 Refleksjoner over kartleggingen

Kartleggingen omhandler relativt få informanter og har derfor klare svakheter. Imidlertid har deltakerne sentrale posisjoner i 15 kommuner i forbindelse med satsingen på Sjumilssteget lokalt. Det er for øvrig sannsynlig at oppnevningen som koordinator har hatt sammenheng med at vedkommende arbeider tett på problemstillinger knyttet til prioritering av ressurser og utforming og iverksettelse av tiltak for barn og unge. Det er derfor grunn til å anta at kunnskapen deres avspeiler kompetansen blant fagfolk i lignende posisjoner.

Få av dem hadde lært om konvensjonen i sin tidligere utdanning, men hadde lang arbeidserfaring. Likevel var det bare 9 av de 32 informantene som kjente til art. 3 om barnets beste og art. 12 om retten til medvirkning/ bli hørt før de ble med i Sjumilssteget. Dette understreker behovet for økt kompetanse. At vel halvparten av informantene kjente til at barnekonvensjonen var norsk lov før prosjektstart, kan likevel tyde på at barnekonvensjonen er i ferd med å få et bedre fotfeste i administrasjon/forvaltning og hos de som treffer barn direkte på ulike arenaer. På den annen side har barnekonvensjonen hatt status som norsk lov, med forrang for annet lovverk, i vel ti år allerede før f.eks. Sjumilssteget for god oppvekst i Rogaland startet. Således er barnekonvensjonens status og slagkraft fortsatt altfor ukjent for mange

sentrale fagfolk i feltet som i det daglige arbeidet spiller en sentral rolle når det gjelder å omsette konvensjonens rettighetsbestemmelser og barnekomiteens anbefalinger til lokal praksis.

4.4. Kipperberg, E. (2018) *Kompetanse og kunnskapsbehov om barnekonvensjonen hos deltakere på nettbasert studietilbud om barnekonvensjonen og barns menneskerettigheter*

4.4.1 Bakgrunn, utvalg og metode

Også denne kartleggingen har hatt som mål få et bedre innblikk i feltets kompetanse og kunnskapsbehov knyttet til anvendelse av barnekonvensjonen i praksis, i tråd med kartleggingen blant barnekonvensjonskoordinatorene i Rogalandkommunene.

34 informanter fra 15 ulike instanser og organisasjoner fra hele landet medvirket i undersøkelsen. Dette var fagfolk med ulik profesjonsbakgrunn og erfaring fra ulike arbeidssituasjoner. Samtlige hadde sitt daglige arbeid i statlig virksomhet, kommunale etater og i frivillige, humanitære organisasjoner og private tiltak. Alle informantene hadde gjennomført det nettbaserte enkelttemnet ved VID høsten 2016 eller 2017 (10 stp. mastermodul) og fordelte seg slik:

Gruppe 1, statlig/ regional instans: 20 informanter. Dette inkluderer 16 seniorrådgivere/rådgivere fra ni ulike fylkesembeter: Rogaland (3), Oslo og Akershus (2), Hedmark (1) Oppland (2) Sogn og Fjordane (1), Sør Trøndelag (1) Troms (4) Nordland (1) og Finnmark (1). Seks av fylkesembetene har vært engasjert i Sjumilssteget. Informantene arbeider med tilsyns – og klagesaker knyttet til ulike områder, hovedsakelig skole og barnehage, barnevern, helse- og sosialfeltet og vergemål.

I tillegg inngår fire informanter fra STATPED (Statlig spesialpedagogisk støttetjeneste for kommuner og fylkeskommuner), Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (MDI) og Rikshospitalets barneavdeling.

Gruppe 2, kommunal sektor: 8 informanter fra henholdsvis skoleverket (2), helsevesen (1) barnehage (3) helsesøster ved en ungdomsskole) barnevernet (1) og flyktingtjeneste (1).

Gruppe 3, frivillige humanitære organisasjoner og private tiltak: 6 informanter fra fem ulike organisasjoner og instanser fra forskjellige kanter av landet: Redd Barna (2), Røde Kors (1), asylmottak /stiftelse (1) Kirkens bymisjon (1) , samt en deltaker fra en privat organisasjon i utlandet rettet mot gatebarn, kategorisert som «annet».

Med hensyn til profesjonsbakgrunn spenner informantene over et bredt felt:

Juss (6), barnehagelærerutdanning (5) pedagogikk, inkludert sosialpedagogikk og spesialpedagogikk (10), barnevernspedagog (1), sosionom (4), helse/ sykepleier og helsesøster

(2), samfunnsvitere/utviklingsstudier/sosialantropologi/sosiologi og organisasjon/ adm. (4), psykologi (1) og «annet» (1).

Kartleggingen besto av et spørreskjema med totalt 11 spørsmål som skulle besvares på it's learning ved semesterslutt. Deltakerne skulle ta et tilbakeblikk på om/ hvordan de hadde ervervet kunnskap om barnekonvensjonen under sin tidligere utdanning og hvor godt de kjente barnekonvensjonen *før* ble studenter ved nettkurset, inkl. om de kjente rapporteringsprosessen til FN. Til slutt skulle de komme med synspunkter på anbefalingen fra FNs barnekomite om at flere profesjonsutdanninger bør få systematisk opplæring om Barnekonvensjonen, og foreslå hvordan dette i tilfelle kan gjøres, samt oppgi hvilke tema de selv ønsker mer kunnskap om framover. Svaralternativene var ja/ nei, og en skala over meget godt/ god/ lite. Under hvert spørsmål var det anledning til å komme med kommentarer og eksempler. De fleste spørsmålene var de samme som også ble stilt til pedagogstudentene og til barnekonvensjonskoordinatorene i kommunene. Etter som omfanget av informanter var begrenset, og det også var viktig å fange opp kommentarene, foregikk kodingen av svarene manuelt.

4.4.2 Presentasjon av funn

- ***Kunnskap om barnekonvensjonen i løpet av tidligere utdanning***

Informanter som hadde fullført utdanningen sin før 1992 skulle ikke besvare spørsmål om opplæringen i tidligere utdanningsforløp. Dette ble således ubesvart av to informanter, og også to andre, med utdanninger fra utlandet. Som følge av dette har bare 28 informanter besvart spørsmål knyttet til hvorvidt foreleser har belyst barnekonvensjonen i undervisningen, om de selv har henvist til barnekonvensjonen i refleksjonsnotater, arbeidskrav eller i eksamensbesvarelser, og om barnekonvensjonen var omtalt i pensum eller i praksisperioder.

Få av disse informantene hadde fått kunnskap om barnekonvensjonen i undervisning eller gjennom pensumstoff. Seks informanter oppga imidlertid at foreleser hadde satt barnekonvensjonen i sammenheng med fagområder i undervisningen. Blant disse var det tre jurister som viste til at barnekonvensjonen ble referert til i tilknytning til faget familierett, hvor også barnrett inngikk. Pensumbøker som ble nevnt i den sammenheng var «Barn og foreldre» av Lucy Smith og Peter Lødrup (2006), og «Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjærholdt og Kirsten Sandberg» (2008).

En av informantene med sosionombakgrunn oppga at foreleser hadde henvist til art. 3, 12 og 30 i forbindelse med forelesning om samvær med foreldre etter omsorgsovertakelse, skilsmisse og fastsettelse av bosted, samt i tilknytning til gjennomføring av undersøkelsessaker og tiltak i

barnevernet. Pensumstoff i den sammenheng var «Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger» av Astrid Strandbu (2011). Tre av de øvrige som bekreftet at barnekonvensjonen var nevnt i undervisningen, eller i pensum, oppga ikke bøker.

Tre informanter med h. hvis jusbakgrunn, sosionombakgrunn og samfunnsvitenskap oppga at de selv hadde knyttet barnekonvensjonen til besvarelser i oppgaver knyttet til juss og barnevernsloven. Når det gjaldt hvorvidt barnekonvensjonen var omtalt i praksisperioden, hadde ingen av informantene erfart dette, hverken informanter med sosionombakgrunn, barnevernspedagog, førskolelærere eller lærere som dette kunne vært aktuelt for.

- *Vurdering av egen kunnskap før etterutdanning om barnekonvensjonen*

Bare en av de 34 informantene vurderte kunnskapen sin om barnekonvensjonen som meget god før oppstart av etterutdanningskurset. Vedkommende arbeidet med kommunikasjon, politiske kampanjer og oppfølging av organisasjonens frivillige ved et av Redd Barnas regionskontorer. Som kjent har Redd Barna barnekonvensjonen og barns rettigheter som plattform for arbeidet sitt både i Norge og i utlandet, og svaret er således ikke særlig overraskende. Totalt mente 11 informanter at de hadde god kunnskap om konvensjonen før studiestart. Dette gjaldt bl.a. sju av de ansatte ved fylkesembetene, mens de øvrige ni fra embetene vurderte kunnskapen sin til å være lav. Øvrige informanter fra instanser som h. hvis Statped, BUP, IMDI, Rikshospitalet, barnehage, skole, kommunal flyktningetjeneste, Redd Barna og Røde Kors vurderte at de hadde lite kunnskap om Barnekonvensjonen på det aktuelle tidspunktet.

For å få innsikt i hva informantene bygget svaret sitt på, skulle de også nevne hvilke artikler i barnekonvensjonen som de kjente særlig godt. Navn eller tema for artiklene var ikke angitt på spørreskjemaet. Totalt besvarte 21 informanter spørsmålet. Det viste seg at art. 3 om barnets beste og art. 12 om retten til medvirkning var de mest kjente. De 13 informantene som svarte blankt hørte til gruppen som mente de hadde liten kunnskap om konvensjonen. Kunnskap om artiklene fordelte seg som følgende:

- *Kjennskap til artikkel 3 om barnets beste: 21 informanter av totalt 34*

Nærmere to tredeler av det totale antallet kjente altså denne prinsippartikkelen. Fjorten av disse kom fra fylkesembetene. Artikkelen var også kjent av tre informanter fra skoleverket (1) og barnehage (2), samt tre andre informanter som var tilknyttet en frivillig organisasjon/ privat tiltak. Den siste informanten arbeidet ved annen instans på statlig/regionalt nivå.

- *Kjennskap til artikkel 12 om barnets rett til medvirkning: 21 informanter av 34*

Også her oppga nær to tredeler at de kjente til prinsippartikkelen om barns rett til medvirkning. Tolv av informantene fra fylkesembetene identifiserte denne. I tillegg var artikkelen kjent av to fra annen statlig/ regional instans. Tre andre informanter var knyttet til skole og barnehage, mens fire arbeidet i en frivillig organisasjon eller privat tiltak.

- *Kjennskap til artikkel 2 om retten til ikke-diskriminering: 7 informanter av 34*

Bare en femdel av informantene oppga at de kjente til prinsippartikkelen om barnets rett til vern mot diskriminering. Tre av disse arbeider ved fylkesembeter, en i barnehage og tre i frivillig organisasjon eller instans/ tiltak.

- *Kjennskap til artikkel 6 om retten til liv og utvikling: 3 informanter av 34*

Denne prinsippartikkelen ble nevnt av svært få informanter. Disse var knyttet til barnehage, skole og privat virksomhet.

- *Kjennskap til andre artikler: besvart av 11 informanter*

Her ble 16 ulike artikler identifisert, men hver av disse artiklene ble stort sett bare nevnt av én informant. En og samme person har for øvrig nevnt elleve artikler, noe som bidrar til å tildekke at kjennskapen i realiteten er meget begrenset.

Følgende artikler ble listet opp:

Art 1: 1
 Art. 4: virkeliggjøring av konvensjonen: 1
 Art. 7, retten til navn og nasjonalitet: 3
 Art 8, bevaring av identitet: 1
 Art. 9, foreldreomsorg/ ikke-adskillelse fra foreldre: 1
 Art. 10, familiegjennforening: 1
 Art 14, tanke, samvittighets og religionsfrihet: 1
 Art 15, organisasjonsfrihet: 1
 Art. 19, forebygging av misbruk:1
 Art 22, flyktningbarn 1
 Art. 23, funksjonshemmede barn: 2
 Art 24, helse :1
 Art. 28, utdanning :1
 Art. 30, kultur, religiøse og språklige rettigheter: 3
 Art. 31: hvile og fritid: 2
 Art 40, behandling i saker med straff: 1

De fire prinsippartiklene i Barnekonvensjonen danner utgangspunkt for å forstå og fortolke de andre rettighetsbestemmelsene. F.eks. skal retten til å nyte godt av høyest oppnåelig helsestandard (art. 24), eller retten til hvile og fritid (ar. 31) etc. sees i lys av prinsippet om ikke-diskriminering, barnets beste, retten til medvirkning og retten til liv og optimal utvikling. Det er således verdt å merke seg at kjennskapen til disse fire «bærebjelkene» i Barnekonvensjonen er forholdsvis begrenset blant informantene, selv om en tredel av dem vurderte at de hadde god kunnskap om konvensjonen. Som vi ser er prinsippartiklene om retten til medvirkning og om hensynet til barnets beste de mest kjente. Kunnskapen om de øvrige prinsippartiklene om ikke-diskriminering og retten til liv og utvikling er svært begrenset, uavhengig av arbeidssted og profesjonsutdannelse.

- ***Kjennskap til rapporteringsforpliktelser og merknader og anbefalinger fra FNs barnekomité før etterutdanning om barnekonvensjonen***

Bare tre av de 34 informantene hadde god kjennskap til Norges forpliktelser til å rapportere jevnlig over tiltakene som er vedtatt for å gjennomføre barnekonvensjonen i medlemslandet før studiestart. To av disse arbeidet ved et av Redd Barnas regionskontorer, mens den tredje var prosjektleder for en lokal variant av Sjumilssteget.

Nesten alle informantene (32) oppga at de hadde liten kunnskap om merknadene og anbefalingene fra FNs barnekomite til Norge. De samme to informantene som kjente rapporteringsforpliktelsene hadde imidlertid også meget god kunnskap om anbefalingene. Den ene refererte til merknader om at det var for store forskjeller mellom kommunene når det gjaldt ressurser til barn, og at det var for liten kunnskap om konvensjonene. Den andre refererte til merknader om vold mot barn, og til merknad som gjaldt håndtering av enslige mindre asylsøkere. Elleve av informantene som mente de ikke kjente til merknadene oppga likevel at de hadde en viss kjennskap til enkelttemaer som Norge var kritisert for: Barnets beste (2, men ikke konkretisert), retten til å bli hørt(2, men ikke konkretisert) barnevernet og økende bruk av omsorgsovertakelser (1), lang ventetid innen psykisk helsevern (1), for store forskjeller mellom kommunene (1), mangel på samordning av tjenester til barn (1), lite kjennskap til barnekonvensjonen og mangelfull opplæring (1), og Norges håndtering av flyktningbarn, enslige mindreårige asylsøkere (2).¹⁷

¹⁷ FN kom med totalt 65 merknader og 33 anbefalinger til Norge i 2010 i etterkant av høringen om Norges 4. rapport.

- **Synspunkter på forslaget om systematisk opplæring for profesjonsgrupper og hvordan dette i så fall kan foregå**

Samtlige 34 som uttalte seg var entydige på at studenter ved profesjonsutdanningene, inklusiv juss, burde få opplæring om barnekonvensjonen. Mange pekte på at dette burde bli obligatorisk.

Eksempler på kommentarer:

«Alle profesjonsutdanninger har opplæring i lovverket – her bør det også være opplæring i barnekonvensjonen».

«Dette mener jeg er avgjørende for å øke kunnskapen om og etterlevelsen av Barnekonvensjonen. Barnekonvensjonen kan enten være en del av et fag – for eksempel rettslære/fagspesifikt lovverk – noe som jeg også mener alle profesjonsutdanninger bør inneholde, og/eller det kan være et gjennomgående tema i flere fag der også Barnekonvensjonens prinsipper og tolkninger sammen med fagspesifikk opplæring kan danne utgangspunktet for faget.»

«Jeg mener at det er viktig at vi får en systematisk opplæring inn i profesjonsutdanningene. Det er de som skal jobbe ute i kommunene, regionale myndigheter o.l. i framtiden. I tillegg til denne opplæringen må også tverrfaglig tenkning og samarbeid inn i utdanningene».

«Det bør absolutt gjøres, noe som også vil bli en fin mulighet til å imøtekomme Barnekomiteens anbefalinger til Norge ift tiltak for å gjøre BK mer kjent. Bør bli obligatorisk pensum innenfor alle utdanninger der man kan tenkes å få med barn å gjøre».

«Jeg synes at det er viktig at alle profesjonsutdanninger som jobber for eller med barn får en systematisk opplæring om Barnekonvensjon. Både for å ivareta barns rettigheter på en bedre måte og for å kunne formidle kunnskap til barns foresatte. Barnekonvensjon bør være en del av skolens læreplaner og inngå som pensum for alle elever og studenter. Jeg tenker at undervisningen bør være obligatorisk og at det inngår i eksamen».

«Barnekonvensjonen bør implementeres og gjøres relevant i andre fag enn juss. Det er viktig at profesjonsutøvere ser BK som et verktøy til å bli bedre i utøvelsen av sin profesjon. Jeg tror dette gjøres gjennom forelesninger, gruppeveiledning og gjennom at BK gjøres relevant i praksis-perioder».

«Barnekonvensjonen må legges inn i rammeplanen for de enkelte profesjonsutdanningene».

«Selvfølgelig er det kjempe viktig at ALLE som jobber med og for barn får (mer) kunnskap om barnekonvensjonen. Om det er barnehagelærere, lærere, leger, helsesøstre, ansatte i barnevernet, ... barnekonvensjonen må være et grunnleggende element i deres daglige arbeid med og for barn. Denne kunnskapen kan de etter min mening kun få, når barnekonvensjonen blir en del av utdanningen, altså blir lagt inn i utdanningsplaner, og gjennom å SYSTEMATISK opplære de som allerede jobber i feltet. Dette kan for eksempel skje gjennom kurs som de profesjonelle er pliktet å delta i eller det kan være

arbeidsgrupper/ faggrupper som de profesjonelle må besøke. Å bli testet på det som en har lært seg, er alltid en spore til å ta temaet på alvor og for å engasjere seg ekstra. Barns rettigheter er alt for viktig til å la være og sørge for spredning, bevisstgjøring og opplæring om disse (og det hadde vært brudd på barns rettigheter)».

- **Opplæringsbehov: hvilke tema ønsket informantene mer kunnskap om**

Spørsmålet ble besvart av 30 informanter som etter etterutdanningskurset ønsker å styrke anvendelsen av barnekonvensjonen i konkret praksis. Eksempler på kommentarer synliggjør at informantene i det daglige har ulike arbeidsoppgaver:

«Trenger enda mer kunnskap om hvordan konvensjonen kan brukes i saksbehandling. Å kunne se sammenhengen mellom de 4 grunnleggende prinsippene i konvensjonen og de andre artiklene. Klare retningslinjer for saksbehandling som er i samsvar med barnekonvensjonen»
«Det er utfordrende og spennende med det grunnleggende hensynet til barns beste, og retten til ikke diskriminering mv., og når dette kommer i konflikt med andre hensyn. Ønsker og utforske mer om hva som da legges til grunn i avveiningene og beslutningene som myndighetene tar ut fra dette».

«Kunnskap om merknadene / kritikken fra FNs barnekomite. Jeg mener at Fylkesmannen burde vært pålagt å formidle til kommuner/virksomheter/tilsynsobjekter merknadene/kritikken fra FNs barnekomite slik at de blir oppmerksom på dette, og kan vurderer egne tjenester opp mot kritikken».

«Kan tenke meg å se enda grundigere på hvordan BK helt konkret kan gi barn med ulike funksjonshemninger en bedre hverdag i Norge.

«Prinsippet barns beste og fortolkningen av dette, barns medvirkning og rapporteringsprosessene. Videre kunne jeg ønsket meg mer kunnskap om hvordan vi skal jobbe for å endre holdninger fra et velferdsstatsståsted (barns velferd) til et rettighetsståsted – hvilke verktøy trenger for eksempel kommunene for å i større grad etterleve Barnekonvensjonen».

«Det jeg gjerne vil vite mer om, er hvor mye egentlig barn selv vet om barnekonvensjonen og hvordan man kan få det til at ALLE barn i Norge, altså for eksempel også de på asylmottak, får kjennskap om sine rettigheter. Vet de ikke om dem, kan de ikke benyttes og de kan i alle fall ikke klages inn. Det som er viktig er at vi som jobber med og for barn, får den kunnskapen vi trenger til å jobbe med barns rettigheter selv, men også å videreformidle til barn, foreldre og andre».

«Hvordan kan man bruke barnekonvensjonen aktivt i mobilisering og empowerment av ungdom».

«Mer om barnekonvensjonen og frivilligheten og hvordan konvensjonen konkret kan brukes til politisk påvirkning og i dialog med kommune og byråkrater».

4.4.3 Refleksjoner over kartleggingen

Antallet informanter som inngår i kartleggingen er begrenset, men utvalget er særlig interessant. Nær halvparten av informantene arbeider med tilsyns- og klagesaker i fylkesembeter spredt over hele landet. Barnekonvensjonen har de siste årene hatt økende fokus i embetene. Andre har i flere år arbeidet med oppgaver knyttet til barns oppvekst, utvikling, utfordringer og rettigheter innen skoleverk, barnehage, helse og sosialtjeneste, barnevern og i frivillige organisasjoner. Mange må karakteriseres som seniorer på sine felt. Bevisstheten om barnekonvensjonens betydning for å følge opp barns rettigheter var høy allerede før de begynte på etterutdanningen. Dette ble da også bekreftet gjennom presentasjonene som deltakerne ga av seg selv ved oppstart, der de blant annet omtalte jobben sin og forventningene sine til emnet. Dette tilfører troverdighet når det gjelder hva kartleggingen avdekker om faktisk kompetanse om barnekonvensjonen hos fagfolk i feltet.

At hele 2/3 deler av informantene vurderte kunnskapen sin om barnekonvensjonen som lav før studiestart, kan tyde på at konvensjonen fortsatt mangler tilstrekkelig gjennomslagskraft som instrument i saksbehandling, som argument i prioriteringsdiskusjoner, eller som rettesnor for daglig arbeid med barn, sett i forhold til annet nasjonalt lovverk. Når dette også var situasjonen for mange av informantene i fylkesembetene, underbygger det nødvendigheten av videre opplæringstiltak også for denne gruppen, ettersom embetene bl.a. skal veilede kommunene i saker på barnerettighetsområdet.

I likhet med barnekonvensjonskoordinatorene i kommunene, var art. 3 om barnets beste og art. 12 om barnets rett til medvirkning de mest kjente også for barnekonvensjonsstudentene. Men det er bekymringsfullt dersom fagfolk i feltet ikke har tilstrekkelig kunnskap om prinsippene om ikke-diskriminering, og/eller om retten til liv og optimal utvikling, slik kartleggingen indikerer. Dersom ansatte i forvaltningen eller i ulike andre sektorer ikke kjenner de sentrale rettighetsbestemmelsene som angår de sårbare barnegruppene, som f.eks. barn med funksjonsnedsettelse, annen etnisitet og kulturbakgrunn enn «norsk», eller barn som lever i fattige familier, står disse i fare for å ikke få rettighetene sine ivaretatt godt nok.

For øvrig viser kartleggingen at svært få av informantene hadde fått opplæring om barnekonvensjonen i utdanningen sin, og at svært få kjente til rapporteringsprosessen knyttet til oppfølgingen av barnekonvensjonen, slik tilfellet også var for

barnekonvensjonskoordinatorene i kommunene. Det var ellers påfallende få som hadde kjennskap til de konkrete merknadene og anbefalingene fra barnekomiteen om hva Norge bør bli bedre på når det gjelder å etterleve forpliktelsene i barnekonvensjonen. At bare 1 av 16 rådgivere fra fylkesembetene hadde kunnskap om dette før studiestart, var noe overraskende, tatt i betraktning av den sentrale rollen embetene har når det gjelder å følge opp disse lokalt.

Det synes som om departementer har vært lite aktive når det gjelder å gjøre etater og instanser oppmerksomme på merknader og anbefalinger om viktige forhold som bør forbedres for at barn skal få rettighetene sine virkeliggjort der de bor. Bedre implementering av barnekonvensjonen og oppfølging av konvensjonen i praksis lokalt er avhengig av at nettopp lokale myndigheter og fagfolk i feltet blir oppmerksomme på disse, og på sitt eget ansvar. Det er således interessant at en av informantene, på spørsmålet om opplæringsbehov, peker på at fylkesembetene bør bidra aktivt med informasjon til fagmiljøene i fylkets kommuner i den sammenheng.

4.4.4 Tabeller: Deltakere nettbasert studietilbud VID høst 16 og høst 17

Sp. 1. Hvor godt kjente du til FNs konvensjon om barnets rettigheter før du startet på dette studietilbudet (kryss av) **ARBEIDSSTED**

<i>Arbeidssted</i>	MG 16	MG17	God 16	God 17	Lite 16	Lite 17	<i>Totalt 34</i>
<i>Fylke</i>			4	3	4	5	(16)
<i>Statlig, regional</i>							
statped						1	1
BUP						1	1
IMDI					1		1
Rikshospitalet							1
Kommunal							
Barnehage					1	2	3
skole			1		1		2
helse					2		2
barnevern							
Kommunal flyktningetjeneste						1	1
<i>Frivillig org, private tiltak</i>							
Redd Barna		1				1	2
Røde Kors						1	1
Asylmottak			1				1
Kirkens bymisjon			1				1
Lokal org. utland				1			1

Sp. 1. Hvor godt kjente du til FNs konvensjon om barnets rettigheter før du startet på dette studietilbudet ved VID? (kryss av) **PROFESJON**

<i>Profesjon</i>	MGod H16	Mgod H17	God H16	God H17	Lite H16	Lite H17
Jurist		1	2	1	1	1
Barnehagelærer			1	2	1	1
Ped/ spesped/sosped			2	1	3	4
Barnevernspedagog						1

Sosionom					3	1
Helse, sykepleie					2	
Samf/utvikl/sosantr/org					1	3
Psykolog						1
Annet						1

Sp. 2. Hvilke artikler kjente du særlig godt? Her er svarene presentert i tekst s. 57-59.

Sp. 3. Har foreleser satt artikler i Barnekonvensjonen i sammenheng med læreplaner/fagområder/fagdidaktikk og konkretisert dette? Hvis ja, gi eksempel:

<i>Profesjon</i>	Ja 16	Ja 17	Nei 16	Nei 17	Totalt 34
Jurist	2-0	1	1	1	6
Barnehagelærer			1-0	3	5
Ped/ spesped/sosped	1		5-0	3	10
Barnevernspedagog	-			1	1
Sosionom	1			1-0-0	4
Helse, sykepleie			2		2
Samf/utvikl/sosantr/org	1			2-0	4
Psykolog				1	1
Lokal org utland				0	1

Sp. 4. Har du hatt pensumbøker som viser til Barnekonvensjonen og setter denne inn i en konkret, aktuell sammenheng om barn og unges oppvekst og levekår? Ja/nei. I tilfelle ja, hvilke?

<i>Profesjon</i>	Ja 16	Ja 17	Nei 16	Nei 17	Totalt 34
Jurist	2	1	1	2	6
Barnehagelærer			2	3	5
Ped/ spesped/sosped			3-0	4-00	10
Barnevernspedagog	-				1
Sosionom	1		1	00	4
Helse, sykepleie			2		2
Samf/utvikl/sosantr/org			1	3	4
Psykolog				1	1
Lokal org utland				0	1

Sp. 5. Har du arbeidet med arbeidskrav/ refleksjonsnotater eller andre skriftlige besvarelser der du har referert til Barnekonvensjonen m/ konkrete artikler? Ja/nei. Hvis ja, gi eksempel:

<i>Profesjon</i>	Ja 16	Ja 17	Nei 16	Nei 17	Totalt 34
Jurist	1		2	3	6
Barnehagelærer			2	0-2	5
Pedagog, inkl. sosialped/spesialpedagog			4-0	4-0	10
Barnevernspedagog	-			1	1
Sosionom	1			3	4
Helse, sykepleie			2		2
Samfunnsviter, inkl. utviklingst., sos.antropologi, organisasjon	1			3	4
Psykolog				1	1
Lokal org.utland				0	0

Sp. 7. I hvilken grad kjente du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og til prosedyrene for dette for dette BK/MIKA-emnet? (kryss av) (Arbeidssted)

<i>Arbeidssted</i>	MG 16	MG17	God 16	God17	Lite 16	Lite 17
Fylke	1				7	8
Statlig, regional						1
statped						1

BUP						1
IMDI						1
Rikshospitalet						1
KOMMUNAL						
Barnehage					1	1
skole					2	
helse					2	
barnevern						1
Kommunal flyktningetjeneste						
Frivillig organisasjon, private tiltak						
Redd Barna		1		1		
Røde Kors						1
Asylmottak						1
Kirkens bymisjon						1
Lokal org. utland						1

Sp. 7. I hvilken grad kjente du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og til prosedyrene for dette før dette BK/MIKA-emnet? (kryss av) (profesjon)

Profesjon	MG H16	H17	God H16	H17	Lite H16	H17	Totalt 34
Jurist				1	3	2	6
Barnehagelærer	1				1	3	5
Ped/ spesped/sosped					5	5	10
Barnevernspedagog						1	1
Sosionom					3	1	4
Helse, sykepleie					2		2
Samf/utvikl/sosantr/org			1	1		2	4
Psykolog						1	1
Lokal org utland						1	1

Sp. 8. I hvilken grad kjente du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010? (Arbeidssted)

Arbeidssted	MG 16	MG17	God 16	God17	Lite 16	Lite 17
Fylke	1				7	8
Statlig, regional						
statped						1
BUP						1
IMDI					1	
Rikshospitalet					1	
Kommunal						
Barnehage					1	2
skole					2	
Helse (skolehelse)					1	
barnevern						1
Kommunal flyktningetjeneste						1
Frivillig organisasjon, private tiltak						
Redd Barna		1				1
Røde Kors						1
Asylmottak					1	
Kirkens bymisjon					1	

Lokal organisasjon							1
utland							

Sp. 8 I hvilken grad kjente du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010? (profesjon)

Profesjon	MG H16	MG H17	God H16	God H17	Lite H16	Lite H17	Totalt 34
Jurist		1			3	2	6
Barnehagelærer	1				1	3	5
Ped/ spesped/sosped					5	5	10
Barnevernspedagog						1	1
Sosionom	1				2	1	3
Helse, sykepleie					2		2
Samf/utvikl/sosantr/org.					1	3	4
Psykolog						1	1
Lokal org utland						1	1

Svar på sp. 9 om kjennskap til temaer som merknader og anbefalinger handlet om er gjengitt i teksten s.59 i forbindelse med kjennskap til rapporteringsforpliktelsene.

Svar på sp. 10 om synspunkter på behov for systematisk opplæring og hvordan dette kan gjøres, og, er sortert ut fra kommentarer. Noen av disse er gjengitt i teksten på s. 60 og s.61.

Svar på sp. 11 om konkretisering av tema de selv ønsker mer kunnskap om, er gjengitt i teksten s. 61 og s. 62.

Spørsmål 10 og 11 ble ikke kodet ut fra hverken arbeidstilhørighet eller profesjonsbakgrunn.

Sammenfattende drøfting

5.1 Forventinger fra FNs barnekomite om systematisk opplæring

De sju kartleggingene som presenteres i denne rapporten har vært gjennomført over en 20 årsperiode, med lange sprang imellom. Opplæring om Barnekonvensjonen i høyere utdanning er hovedtema i fire av dem (Kipperberg og Haveland 1998, HIO v/ Innvær mfl 2009, Øverlien og Holen Moen 2016, Kipperberg 2016). Kartleggingen om menneskerettighetsundervisning i høyere utdanning (SMR/ v/ Høstmælingen, 2010) synes å ha hatt et annet formål, og barnekonvensjonen har ikke vært et spesielt tema i den sammenheng. De to øvrige kartleggingene, som er de nyeste, har fokusert på kompetanse og kunnskapsbehovet blant fagfolk i feltet (Kipperberg, 2017 og 2018). Oppdragsgiverne har ikke vært de samme, og mandat og spørsmålstillinger har hatt ulik grad av presisjonsnivå. Dette har virket inn på valg av metoder, utvalg av informanter og representativitet, så vel som på resultater og forslag til tiltak. I omtalen av hver av dem utdypes dette. Kartleggingsbidragene underbygger behovet for et kompetanseløft i høyere utdanning så vel som kompetanseheving og oppdatering for for fagfolk i feltet som allerede i mange år har arbeidet med og for barn i ulike sammenhenger.

Ifølge art. 42 i barnekonvensjonen har staten en aktiv plikt til å gjøre konvensjonens prinsipper og bestemmelser alminnelig kjent for voksne og barn. Barnekomiteen presiserer statens forpliktelser til å drive kompetanseutvikling for alle som er involvert i å virkeliggjøre barnekonvensjonen, og «forventer å se at konvensjonen reflekteres i pensum for yrkesutdanninger, i atferdskodekser og i læreplaner på alle nivåer». Komiteen legger dessuten vekt på at «opplæringen må være systematisk og at den må utgjøre en kontinuerlig prosess - grunnopplæring og oppdatering». Opplæringen også må omfatte spesialister», heter det (GC/2003/5 pkt. 53, 54). Dette reiser flere problemstillinger knyttet til styring, organisering, omfang og innhold i opplæringen. Styring og organisering omhandler bl.a. hvorvidt myndighetenes rammeplaner for de ulike profesjonsutdanninger i seg selv kan sikre at lærestedene gir kommende profesjonsutøvere tilstrekkelig kunnskap til å ivareta barns rettigheter i praksis. Prinsippet om akademisk frihet i høyere utdanning kan virke inn her. Et annet forhold gjelder spørsmålet om hva som kan karakteriseres som tilfredsstillende kunnskapsnivå, dvs. forholdet mellom «å kjenne til» versus «å ha kunnskap om».

5.2 Den akademiske friheten

Samtlige kartlegginger fastslår behovet for tydelige rammeplaner for aktuelle profesjonsutdanninger. Langt de fleste av de fagorganiserte pedagogstudentene, barnekonvensjonskoordinatorene i kommunene i Rogaland og deltakere ved det nettbasertes studietilbudet om barnekonvensjonen mente at opplæring om barnekonvensjonen bør legges inn i rammeplaner og fagplaner, og flere foreslo også at opplæringen burde gjøres obligatorisk. Synspunktene er i tråd med hva Barneombudet (2017) og Forum for Barnekonvensjonen (2017) anbefalingene sine supplerende rapporter til FNs høring av Norge i mai 2018.

Det er imidlertid en utfordring å utvikle strukturer og rammer som imøtekomme anbefalingen fra barnekomiteen om en systematisk opplæringsprosess, uten å gå på tvers av prinsippet om akademisk frihet. Kunnskapsdepartementet kan fastsette nasjonale rammeplaner og således legge føringer for hva utdanningsinstitusjonene er forpliktet til å ta hensyn til når de utformer lokale studieplaner, med følger for ansatte, studenter og praksissteder. Rammeplanen formulerer forventet læringsutbytte som beskriver hva studentene skal ha av kompetanse etter gjennomført utdanning. Departementet har imidlertid ikke anledning til å regulere, eller definere, læreinnholdet i utdanningen som begrenser den akademiske friheten (Universitets- og høyskoleloven, § 1, 2 og 3a, 2005). Universiteter og høyskoler har således stor grad av akademisk frihet til selv å prioritere dimensjonering med hensyn til temaer, emner og pensumlitteratur. Dessuten vil tilfeldigheter når det gjelder kompetanse og interesseområder knyttet til faglige ansattes profesjonsbakgrunnen gjerne virke inn på prioriteringer av hvilke tema som vektlegges sterkere enn andre, og som dermed også bør få større timeomfang på en tett undervisningsplan. F.eks. er ikke alle barnevernspedagogutdanninger identiske, selv om rammeplanen er den samme, og utdanningen kvalifiserer for samme type arbeidsoppgaver. Opplæring om barnekonvensjonen kan således få ulik oppmerksomhet i de lokale studieprogrammene.

5.3 Barnekonvensjonen i rammeplaner og sentrale dokumenter

Barnehagelærerutdanningen og lærerutdanningen

Både barnehagelærerutdanningen og allmennlærerutdanningen har fått nye rammeplaner de seinere årene. Ifølge forskrift til rammeplan for barnehagelærerutdanningen er ett av kunnskapsmålene at «kandidaten skal ha «bred kunnskap om barns rettigheter og hva som kjennetegner et inkluderende, likestilt, helsefremmende og lærende barnehagemiljø» (FOR-2012-06-04-475)». [I forskrift for rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 er ett av kunnskapsmålene at](#) «kandidaten skal ha kunnskap om «vold og seksuelle overgrep mot barn,

gjeldende lovverk og barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv» (FOR-2016-06-07-860). Forskriften omtaler altså «barns rettigheter», men gir ingen spesifikk referanse til FNs barnekonvensjon. Formuleringer i rammeplaner, forskrifter og retningslinjer for utdanningene gir viktige føringer for hvordan lærestedene operasjonaliser kunnskaps- og ferdighetsmål. Som kjent avdekket kartleggingen fra HIO (2009) at pensum om barnekonvensjonen var best dekket i utdanninger med rammeplaner som sa at barnekonvensjonen *kan* dekkes (barnevernspedagogutdanningen), framfor utdanninger der barnekonvensjonen *skal* dekkes (allmennlærerutdanningen), og forskeren pekte på at rammeplanene ikke fungerte tilfredsstillende som styringsverktøy.

For å klargjøre og presisere viktigheten av at studentene får god kunnskap om prinsippene og rettighetsbestemmelsene i barnekonvensjonen, kunne forskriftene i stedet f.eks. omtalt kunnskapsmålene som at «kandidaten har bred kunnskap om barns rettigheter og hva som kjennetegner et inkluderende, likestilt, helsefremmende og lærende barnehagemiljø, *i henhold til bestemmelsene i FNs barnekonvensjon*» (barnehagelærerutdanningen, min utheving) og «kandidaten skal ha kunnskap om «vold og seksuelle overgrep mot barn, gjeldende lovverk og barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv, *i henhold til bestemmelsene i FNs barnekonvensjon*» (lærerutdanningen, min utheving). Forøvrig slår [Utdanningsforbundets dokument om lærerprofesjonens etiske plattform fast at «vårt arbeid bygger på verdier og prinsipper som er nedfelt i universelle rettigheter, spesielt FNs konvensjon om barnets rettigheter. Disse rettighetene skal fremmes og forsvares i barnehage og skole»](#) (Utdanningsforbundet, 2014). Plattformen gjelder både lærere, barnehagelærere og skoleledere.

Helse og sosialfagutdanninger

Kunnskapsdepartementet er i ferd med å utvikle et nytt styringssystem og ny felles rammeplan for helse- og sosialfagene. Høsten 2017 startet arbeidet med å utarbeide nasjonale retningslinjer for hver grunnutdanningene som allerede har rammeplaner: barnevernspedagog-, bioingeniør-, ergoterapeut-, fysioterapeut-, radiograf-, sosionom-, sykepleier- og vernepleierutdanning (Kunnskapsdepartementet, 2017) I følge departementet vil retningslinjene være førende for institusjonens arbeid med utdanningene, men det skal være handlingsrom for fagutvikling, nyskaping og institusjonell tilpasning ved hver institusjon (Engfelt, L. Kunnskapsdepartementet, framlegg ved NFE-HS møte 3 mai 2017).

I forskrift om felles rammeplan for disse utdanningene heter det om felles læringsutbytte at kandidaten «har kunnskap om barn og er en utøver som ivaretar barns behov for behandling og/ eller tjenester og kan sikre barns medvirkningsmuligheter» (FOR-2017-09-06-1353). Her burde

i det minste formuleringen...«*behov for behandling/ tjenester*».. vært erstattet med *barns rett til behandling/ tjenester*», i tråd med barnekonvensjonen. Men for å synliggjøre bredden av barns rettigheter kunne nok formuleringen heller lyde at kandidaten ... «*har kunnskap om barn og er en utøver som ivaretar barnets beste, barnets rett til utvikling og barnets rett til medvirkning, samt barnets rett til tjenester i henhold til prinsippene i FNs barnekonvensjon*».

For øvrig er det flere utdanninger som ikke har egne rammeplaner. Medisinstudiet og psykologstudiet vil få sine første rammeplaner i 2020. Disse yrkesutøverne treffer gjerne barn i særskilte sårbare og vanskelige situasjoner, og kjennskap til rettighetsbestemmelsene i barnekonvensjonen har høy aktualitet. HIO-kartleggingen (2009) påpekte at leger og psykologer i tillegg til grunnprinsippene i barnekonvensjonen bør ha særlig kunnskap om art. 19 om retten til beskyttelse mot vold, art. 23 om retten til fullverdig liv for barn med psykisk og fysisk funksjonsforstyrrelser, art. 37 om forbud mot nedverdiggende og umenneskelig behandling. Nye rammeplaner bør ta høyde for dette.

Utdanninger i rettsvitenskap på bachelornivå

Flere høyskoler og universiteter har de siste årene etablert bachelorutdanninger i rettsvitenskap. Det synes ikke som om barnekonvensjonen og barns rettigheter løftes fram i disse, og departementet har en utfordring når det gjelder å sikre at dette aspektet ivaretas. Ved bachelorprogrammet i rettsvitenskap ved UiS har emnet barnerett (10 stp.) vært obligatorisk, og FNs barnekonvensjon har vært synliggjort i emnebeskrivelsen¹⁸.

5.4 Å kjenne til - å ha kunnskap om

Trolig vil alle som arbeider med og for barn bekrefte at de kjenner til barnekonvensjonen. Men hvor mye kan de egentlig om prinsippene og de 41 rettighetsbestemmelsene? Har de kunnskap om bestemmelsene om rapporteringsforpliktelsene? Vet de at barnekomiteen gir merknader og anbefalinger om hvordan Norge må styrke barns rettigheter, og at de som faglige utøvere selv vil kunne ha en aktiv rolle når det gjelder å følge opp disse? Er de klar over tyngden konvensjonen har i forhold til annet norsk lovverk som omhandler barn?

Den omfattende undersøkelsen som ble foretatt av det tverrfaglige forskerteamet fra Høgskolen i Oslo (2009) om opplæring om barnekonvensjonen ved 28 utdanninger avdekket at av vel 100

¹⁸ Fra og med høsten 2019 skal barneretten ved UiS erstattes med arverett i dette bachelorprogrammet.

pensumtekster som ble gjennomgått var det bare 14 av disse som både omtalte og problematiserte barnekonvensjonen. Disse fantes først og fremst ved barnevernspedagogutdanningene (åtte), sosionomutdanningene (sju), samt førskolelærerutdanningen (to) og juss (to). Ved allmennlærerutdanningen fantes det en tekst som viste til barnekonvensjonen, men som ikke problematiserte den. Pensumbøkene for legestudentene og psykologistudentene var ikke en gang aktuelle å vurdere ut fra de aktuelle kriteriene. Siden den gang har det kommet flere gode fagbøker som omtaler og problematiserer barnekonvensjonen og som passer som pensum for de ulike profesjonsutdanningene, så vel som i oppdateringssammenheng for fagfolk i feltet. At det nå foreligger aktuelle lærebøker øker sannsynligheten for at undervisningen styrkes.

Øverlien og Holen Moen (2016) konkluderte i undersøkelsen «Takk for at du spør» med at siste års studenter ved utdanninger av barnehagelærere, allmennlærere og barnevernspedagoger mottok mer opplæring om barnekonvensjonen i 2016 enn i tilsvarende undersøkelse i 2007.. Kartleggingen deres dreide seg imidlertid kun om omfang, og gir ingen informasjon om hva undervisningen faktisk består i. Kartleggingen blant fagorganiserte pedagogstudenter samme år gir imidlertid et lite innblikk i hva det undervises om og synliggjør at allmennlærerutdanningen fortsatt har store utfordringer på dette feltet (Kipperberg 2016).

Kartleggingen om kunnskaps- og kompetansebehov blant fagfolk i feltet (Kipperberg 2017, 2018) viser at de fleste informantene, tross lang fartstid i feltet, vurderer at de hadde lav/ liten kunnskap om barnekonvensjonen, uavhengig av profesjonsbakgrunn og arbeidsoppgaver, før de ble med i Sjumilssteget eller startet på den nettbaserte etterutdanningen. Få av dem hadde på det tidspunktet kunnskap utover bestemmelsene om barns medvirkning (art.12) og barns beste (art 3), og svært få hadde kunnskap om de øvrige grunnprinsippene om ikke-diskriminering (art.2) og retten til liv og optimal utvikling (art.6), eller andre spesielle rettighetsbestemmelser. At nesten ingen av dem heller ikke kjente rapporteringsforpliktelsene og merknadene og anbefalingene som Norge mottok, selv om nettopp de selv i egenskap av arbeidet sitt ville ha ansvar for å følge opp anbefalingene i praksis, er bekymringsfullt. Det er god grunn til å anta at kompetansen hos nettopp disse informantene, som i utgangspunktet hadde vist en særlig interesse for barnekonvensjonen, ikke er lavere enn blant andre som arbeider i fylkesembeter, i kommunal forvaltning eller i andre sammenhenger som gjelder barn. Dette underbygger behovet for et betraktelig kompetanseløft.

5.5 Mer enn barnets beste og barnets rett til medvirkning

Hva bør så en systematiske opplæringen om barnekonvensjonen inneholde? Et spesielt positivt trekk ved HIO-kartleggingen (2009) er at forskerne begrunnet og konkretiserte hvilke særlige rettighetsbestemmelser som, i tillegg til kunnskap om de fire grunnprinsippene, har betydning for de ulike yrkesgrupper, dvs. for henholdsvis barnehagelærere, allmennlærere, barnevernspedagoger, sosionomer, sykepleiere, politi, leger og psykologer. Disse er behørig gjengitt i forbindelse med omtalen av kartleggingen deres og gjentas derfor ikke her. Men beskrivelsene viser at dette omfatter spesialkunnskap som strekker seg langt utover bestemmelsen om hensynet til barnets beste og barnets rett til medvirkning. Vurderingene og forslagene i kartleggingen deres har stor aktualitet også i dag.

De nye kartleggingene om kompetansen hos fagfolk i feltet bekrefter at kunnskapshullene er store og behovene for opplæringene mange og varierte. Foruten å øke kunnskapen om de fire prinsippartiklene ønsket noen bl.a. å lære mer om barnekonvensjonen i forhold til annet norsk lovverk, om bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingssammenheng, bl.a. i saker om funksjonshemmede barn og flyktningbarn, om barnekonvensjonen og NAV, og om innholdet i merknader og anbefalinger fra barnekomiteen. Andre var opptatt av hvordan rettighetsbestemmelser kan brukes som instrument for å endre holdninger, eller aktivt i forbindelse med mobilisering og empowerment av ungdom (Kipperberg 2017, 2018).

For øvrig har barnekomiteen framhevet at opplæringen om barnekonvensjonens innhold og prinsipper også bør omfatte parlamentarikere, ansatte i rettsvesenet, religiøse ledere, personell i fredsbevarende styrker og folk som arbeider i media. Dermed blir også flere andre rettighetsbestemmelser aktuelle. F.eks. bør politikere ha god kunnskap om barnekomiteens utdyping om generelle tiltak til gjennomføring av barnekonvensjonen (GC nr. 5, 2003) og om offentlig budsjettering for å realisere barns rettigheter (GC nr. 19, 2016).

5.6 Hvordan kan opplæringen foregå?

Undervisningen ved universiteter og høyskoler skal være forskningsbasert. I den aller første kartleggingen om kunnskapsstatus om barnekonvensjonen i høyere utdanning oppga informantene at forelesningene om konvensjonen skjedde i regi av egne ansatte, og at det i liten grad ble benyttet gjesteforelesere. (Kipperberg og Haveland, 1998). Dette kunne tyde på at forelesere og forskere satset på forankring og kompetanseheving innad i utdanningsinstitusjonen. Også HIO-kartleggingen (2009) poengterte betydningen av forskningsbasert undervisning. At undervisningen ved disse utdanningene foregår i regi av egne faglige ansatte forhindrer at barnekonvensjonen blir et utenforliggende spesialtema som

ivaretas av eksterne. Å holde tak i barnekonvensjonen i eget fagmiljø kan dessuten generere at barnekonvensjonen blir belyst i bachelor- og masteroppgaver, eller at ansatte utforsker konvensjonen i FOU-sammenheng.

Når det gjelder kompetanseheving og oppdatering for fagfolk i feltet, kan dette foregå på flere måter. Ett alternativ vil være å studere barnekonvensjonen som studiepoenggivende enkeltemne ved universiteter eller høyskoler. Per i dag tilbys dette ved tre utdanningsinstitusjoner; ved UiT, UiO og VID. Et annet alternativ er at myndighetene, i samarbeid med instanser, organisasjoner og andre som arbeider aktivt med barnekonvensjonen, utvikler et etterutdanningskurs for de ulike målgruppene som barnekomiteen omtaler. Behovet for etterutdanning ble tatt opp allerede i den første kartleggingen fra 1998, da myndighetene ble anbefalt å utvikle et nasjonalt sommerkurs etter modell fra det internasjonale, ukelange barnerettighetskurset ved Universitetet i Ghent, Belgia, som hadde deltakere fra både universitetsmiljøer, frivillige organisasjoner og forvaltning.

Også HIO-kartleggingen fra 2009 anbefalte at regjeringen burde utarbeide et systematisk opplæringstilbud som rettet seg mot alle yrkesgrupper, både grunnutdanningsnivå og som etterutdanning, samt tilbud som rettet seg mot media. Etter og videreutdanningskurs burde styrkes, utvikles og tilbys gjennom årlige kurs til alle yrkesgrupper som arbeider med barn og unge, ble det påpekt.

Så langt eksisterer det ingen systematisk skoloring om barnekonvensjonen for fagfolk i feltet, utover det som skjer i regi av de tre nevnte utdanningsinstitusjonene. Imidlertid foregår det kompetanseheving i regi av Sjumilssteget i form av veiledning og samlinger for fagfolk ved fylkesembeter og kommuner som er involvert i lokale varianter av prosjektet. Per i dag omfatter dette ni embeter.¹⁹ Ytterligere styrking av Sjumilssteget på nasjonalt nivå vil øke kunnskapen om konvensjonen i enda flere regioner og kommuner.

Som nevnt har også den nye nasjonale institusjonen for menneskerettigheter (NIM) som mål å undervise om menneskerettigheter og fremme forskning på området. Forøvrig kan frivillige organisasjoner som har mange års erfaring fra arbeid med barnerettigheter i Norge, som Redd Barna og UNICEF, benyttes i kurssammenheng. Myndighetene har således tilgang til mange aktuelle samarbeidspartnere dersom de f.eks. vil utvikle et fast, praksisnært etterutdanningsopplegg for ulike faggrupper.

¹⁹ Informasjon fra nasjonal koordinator for Sjumilssteget, Eivind Pedersen, i e-post til Kipperberg 23.04.2018.

I tillegg kan nettstedet <https://www.regjeringen.no/no/sok/id86008/?term=barnekonvensjonen> utgjøre et godt bidrag i opplæringsammenheng, slik det også ble foreslått i HIO-kartleggingen (2009). Men dette forutsetter at nettstedet systematiseres og vedlikeholdes. Nå er det gjerne vel så enkelt å finne aktuelle dokumenter og oppdateringer om barnekonvensjonen på andre nettsteder, som f.eks. på Sjumilsstegets hjemmeside, eller på nettsidene til Barneombudet, Redd Barna eller UNICEF. Det er imidlertid positivt at barnekomiteens generelle kommentarer har fått en sentral plass på regjeringens nettsted, i tillegg til rapportene og merknadene fra barnekomiteen til Norge. Imidlertid er ingen av barnekomiteens generelle kommentarene etter 2013 enda oversatt til norsk. Det mangler også flere dokumenter som inngår inn i rapporteringssyklusen, f.eks. problemstillinger som barnekomiteen ber Norge utdype i forkant av utspørringen i FN («list of issues»), Norges svar på disse, samt referater og sammendrag fra høringen der myndighetene diskuterer statsrapporten med barnekomiteen. Et annet aktuelt dokument er departementenes gjennomgang av hvordan de har fulgt opp merknadene og anbefalingene i etterkant av høringen i FN. Ved 4. rapporteringsrunde i 2010 forelå et slikt dokument i juni 2011. Dokumentet ble imidlertid bare omtalt utad i en pressemelding i forbindelse med at daværende barneminister Audun Lysbakken møtte representanter for frivillige organisasjoner 10. juni 2011.²⁰ Stoffet er interessant og viktig for forskere, studenter og andre som ønsker å følge med på implementeringsprosessen.

5.7 Er nye kartlegginger svaret?

Staten er forpliktet til å gjennomføre periodiske evalueringer av effektiviteten i opplæringen om barnekonvensjonen. Evalueringen skal ikke bare tar for seg kunnskapen om konvensjonen og dens bestemmelser, men også i hvilken grad opplæringen har bidratt til å utvikle holdninger og en praksis som aktivt bidrar til at barn kan nyte godt av sine rettigheter (GC/2003/5, pkt.55).

I etterkant av Norges 4. rapport ba barnekomiteen staten om å kartlegge hvorvidt barns rettigheter ivaretas i tilstrekkelig grad i utdanningen for yrkesgrupper som jobber med barn, samt undersøke om barns rettigheter er en del av skolens læreplaner på alle nivåer. Som tidligere nevnt orienterer den 5. og 6. statsrapport 2016 om at «tre undersøkelser viser at barns rettigheter tas opp i gjeldende utdanninger og skolens lærerplaner, men at det er rom for å bedre kjennskapet til konvensjonen. På bakgrunn av dette ble alle lærestedene oppfordret til å vurdere behovet for oppfølging i sine utdanninger». De runde formuleringene kan gi inntrykk

²⁰ Notatet fins på nettet, og med mye hjelp fra departementets arkiv har det latt seg gjøre å spore opp en pressemelding av 10.06.2011 som foreller at notatet ble presentert utad på denne måten. Dokumentet har for øvrig ingen adressat, iflg. opplysninger 6. mai 2018 fra arkivet til Kipperberg.

av at opplæringen om barnekonvensjonen er bedre og mer omfattende enn hva som faktisk er tilfelle. Den solide HIO-kartleggingen (2009), som er en av de tre rapportene som myndighetene refererer til, avdekket at opplæringen om barnekonvensjonen både var mangelfull og fraværende ved flere profesjonsutdanninger. For øvrig ble denne kartleggingsrapporten ikke distribuert til universiteter og høyskoler. Det ble derimot den andre kartleggingsrapporten, som dreide seg om menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning (Høstmælingen 2011). Opplæring om barnekonvensjonen var ikke i fokus i den sammenheng.

Det ville selvsagt vært interessant å få en ny og bred oversikt over opplæringen av profesjonsgrupper som er kartlagt tidligere. Spørsmålet er imidlertid hvorvidt en ny kartlegging i den nærmeste tiden kan tilføre noe vesentlig, ettersom både barnehagelærerutdanningen og allmennlærerutdanningen forholder seg til relativt nye forskrifter, og ettersom det pågår et arbeid med nye nasjonale retningslinjer for helse og sosialfagutdanningene. Endringene vil etter hvert også inkludere medisin- og psykologstudiet. Imidlertid kan det være av betydning å få foretatt en kartlegging av hvorvidt/i hvilken grad både de etablerte studiene i rettsvitenskap så vel som de nye bachelorstudiene i faget gir tilstrekkelig opplæring om barnekonvensjonens prinsipper og innhold.

Myndighetene bør dessuten - umiddelbart- ta aktive grep framover for å sikre at også fagfolk i feltet, og andre grupper som barnekomiteen omtaler, får systematisk opplæring og oppdatering om barnekonvensjonen. Som nevnt spiller styringsmulighetene og den akademiske friheten inn her. Men myndighetene kan uansett legge til rette for ulike former for ikke- studiepoenggivende etterutdanningskurs i regi av andre aktører. Etableringen av slike tiltak bør skje i samarbeid med instanser som har løpende kontakt med yrkesutøverne.

For øvrig har regjeringen slått fast at den har som politikk å «styrke barns rettigheter og legge hensynet til barns beste til grunn» (Jeløya-erklæringen (2017)). For å sikre denne politikken kan ett av tiltakene være at barnekonvensjonen på en konstruktiv måte blir debattert på nasjonalt nivå, slik barnekomiteen anbefaler. Komiteen peker konkret på at de konkluderende merknadene og anbefalingene deres bør gjøres til gjenstand for grundig debatt i nasjonalforsamlingen» (CRC/GC /2003/ 5, pkt. 71 og 73). Så langt har denne form for samlet, offentlig diskusjon ikke foregått i Stortinget. Tradisjonen kan imidlertid etableres i år, med utgangspunkt i barnekomiteens merknader og anbefalinger til Norges 5. og 6. rapport. Denne vil foreligge forholdsvis kort tid etter høringen i mai 2018. Å synliggjøre barnekonvensjonen i

slik sammenheng vil også bidra til å styrke bevisstheten om konvensjonen blant politikere, forvaltning og ved utdanningsinstitusjonene, så vel som i det offentlige rom.

5.8 Forslag til tiltak

Basert på sentrale dokumenter og funn fra kartlegginger kan følgende forslag vurderes:

- Kunnskapsdepartementet bør sikre at formuleringene i forskrifter og kommende nasjonale retningslinjer for aktuelle profesjonsutdanninger får en tydelig referanse til FNs barnekonvensjon og ikke bare til «barnets *behov*», eller til «barns *medvirkningsmuligheter*».
- Kunnskapsdepartementet bør oppfordre utdanningsinstitusjonene til å integrere opplæring om prinsippene og innholdet i barnekonvensjonens i lokale studieplaner.
- Kunnskapsdepartementet bør vurdere grep som sikrer at prinsippene og innholdet i barnekonvensjonen inngår i utdanninger i rettsvitenskap.
- Barne- og likestillingsdepartementet bør igangsette etterutdanningskurs for ulike yrkesutøvere som arbeider med og for barn, gjerne i form av et fast, årlig ukeskurs. Dette kan gjøres i samarbeid med aktører som har god kjennskap til kunnskapsbehovet i feltet, som f.eks. Sjumilssteget, og/eller utdanningsinstitusjoner som har nær kontakt med disse yrkesgruppene.
- Regjeringens nettsted om barnekonvensjonen bør styrkes og videreutvikles, slik at det kan brukes effektivt i opplæringsøyemed. Bl.a. må det sørges for at barnekomiteens generelle kommentarer blir oversatt til norsk. I tråd med barnekomiteens anbefaling bør det også lages en spesiell «pakke» som inneholder rapporten fra myndighetene til FNs barnekomité, oppsummerende punkter fra diskusjonen og merknader og anbefalinger fra barnekomiteen til Norge, samt listen av spørsmål fra komiteen til myndighetene («list of issues»), og de skriftlige svarene fra Norge på spørsmålene.
- Universiteter og høyskoler med flere aktuelle profesjonsutdanninger bør identifisere en felles kontaktperson som kan gi råd om pensum og informasjon om ressurser til de ulike studieprogrammene ved utdanningsinstitusjonen.
- Merknadene og anbefalingene fra FNs barnekomité til Norge i tilknytning til Norges 5. og 6. rapport bør gjøres til gjenstand for grundig debatt i Stortinget, i tråd med komiteens anbefalinger i sin utdypende kommentar 5/2003, para.73 om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter.

6. Litteratur:

Barneombudet (2017) *Supplerende rapport til FNs barnekomité- Barnets rettigheter.*

Barnefattigdom i Norge. Oppvekstrapport fra Barne - og familiedirektoratet 2017. Lastet ned 5. april 2018 fra https://www.bufdir.no/Familie/Barnefattigdom/Barnefattigdom_i_Norge/

Barn har rett! Norges første rapport til FNs barnekomite. Barne- og familiedepartementet 1993. Q 0827.

Barnets rettigheter. Norges andre rapport til FNs komité for barnets rettigheter – 1998. Barne- og familiedepartementet. Q-0983B.

Barnets rettigheter. Norges tredje rapport til FNs komité for barnets rettigheter – 2003. Barne- og familiedepartementet. Q-1054B.

Barnets rettigheter. Norges fjerde rapport til FNs komité for barnets rettigheter – 2008. Barne- og familiedepartementet. Q-1141B.

Barnets rettigheter i Norge. Norges femte og sjette rapport til FNs komite for barnets rettigheter- 2016. Barne- og likestillingsdepartementet. Q-1237 B.

Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Norway. CRC/C/15/Add.23. 25 april 1994. (Avsluttende merknader til Norges første rapport til FNs barnekomite av 1993.)

Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Norway. CRC/C/15/Add.126. 28. juni 2000 (Avsluttende merknader til Norges andre rapport til FNs barnekomite av 1998.)

Concluding observations of the Committee in the Rights of the Child: Norway. CRC/C/15/Add.262. 3. Juni 2005 (Avsluttende merknader til Norges tredje rapport til FNs barnekomite av 2003).

Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Norway CRC/C/NOR/CO/4. 3. mars 2010 (Avsluttende merknader til Norges fjerde rapport til FNs barnekomite av 2008.)

Detrick, S. (1999) *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child.* Martinus Nijhoff Pbl.

Emnebeskrivelse barnerett, bachelornivå, kode1970, valgemne (10 stp.) i master i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo. Lastet ned 16 april 2018 fra: <https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUR1970/index.html>

Emnebeskrivelse barnerett (10 stp.) ved bachelorstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Stavanger, kode BRV100_1. Lastet ned 16 april 2018 fra <http://www.uis.no/studietilbud/oekonomi-og-juss/rettsvitenskap/studieplan-og-emner/>

Emnebeskrivelse spesialfag barnerett ved master i rettsvitenskap, Universitetet i Tromsø. Kode JUR-3617. Lastet ned 17.april 2018 fra https://uit.no/om/enhet/artikkel?p_document_id=399224&p_dimension_id=88177

Engfeldt, L. Kunnskapsdepartementet, framlegg ved NFE-HS møte 3 mai 2017. Lastet ned 5.mai 2018 fra <http://docplayer.me/48363173-Nytt-styringssystem-og-ny-felles-rammeplan-for-helse-og-sosialfagene.html>

Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger. FOR-2017-09-06-1353. Kunnskapsdepartementet 2017.

Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning. FOR-2012-06-04-475. Kunnskapsdepartementet, 2012, hefte 6.

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7. FOR-2016-06-07-860. Kunnskapsdepartementet 2016, hefte 10.

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7.trinn og 5.-10 trinn. FOR-2010-03-01-295. Kunnskapsdepartementet 2010, hefte 3.

FNs konvensjon om barnets rettigheter. Revidert oversettelse mars 2003 med to tilleggsprotokoller. Barne- og familiedepartementet. Q-0648 B

FNs barnekomité (2003). Generell kommentar nr. 5 om Generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter. CRC/GC/2003/5.

FNs barnekomité (2013). Generell kommentar nr. 14 om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn. CRC/GC/14.

FNs barnekomité (2009). Generell kommentar nr. 12 om barnets rett til å bli hørt. CRC/GC/12.

Grøslund, A.M. (1993) Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. Redd Barna/ Universitetsforlaget.

Hodgin, R.& Newell, P. (2007)*Implementation handbook on the Convention on the Rights of the Child*. UNICEF.

Høstmælingen, N. (2010). *Kartlegging av menneskerettighetsundervisningen i høyere utdanning i Norge*. Rapport fra Senter for Menneskerettigheter, 12. august 2010.

Implementering av barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene. Rapport til Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet fra Arbeidsgruppe for Implementering av barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene. November 2015.

Innvær, S., Gording Stang, E., Ohls, C., Hoel, S. (2009). *En kartlegging av opplæringstilbud om barnekonvensjonen i aktuelle utdanninger*. HIO rapport 20/ 2009.

Jeløyaerklæringen, 14. januar 2018. Regjeringsavtalen mellom Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre.

Kidza har rett! Barnas skyggerapport til FNs barnekomite 2017. Jebbutvalget. <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2017/09/Kidza-har-rett.pdf>

Kipperberg, E., Haveland, M. H (1998). *Kunnskapsstatus om FNs barnekonvensjon ved statlige høyskoler og universiteter i Norge*.

Kongeriket Noregs grunnlov. Lov-1814-05-17. Justis- og beredskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet: Høring om nasjonale retningslinjer for helse og sosialfagutdanninger. Lastet ned 2. mai 2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-til-nasjonale-retningslinjer-for-helse--og-sosialfagutdanninger/id2593119/>

Lile, K.Hadi (2011) FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En retts sosiologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk (doktorgradsavhandling).

List of Issues in relation to the fifth and sixth periodic reports of Norway. CRC/C/NOR/Q/5-6. 26. Oct. 2017.

List of issues. Replies from Norway to CRC committee. CRC/C/NOR/Q/5-6/Add.1. 28 Febrf. 2018 (received 16 Febr. 2018).

Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven). LOV-2005-04-01-15. Kunnskapsdepartementet 2005, hefte 4.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven). LOV-1999-05-21-30. Justis og beredskapsdepartementet.

Lærerprofesjonens etiske plattform. Utdanningsforbundet 2014. Lastet ned 28.april 2018 fra <https://www.utdanningsforbundet.no/larerhverdagen/profesjonsetikk/om-profesjonsetikk/larerprofesjonens-etiske-plattform/>

Report to the Human Rights Council, UPR process, Norway (2009). A/HRC/WG.6/6/NOR/1.

Saga Kjørholt, E (2016) Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling. Kap. 4 i: Høstmælingen, N., Saga Kjørholt, E., Sandberg, K(red). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Universitetsforlaget. 3 utgave.

Sjumilssteget- for barn og unges beste. Lastet ned 4 april 2018 fra <http://www.sjumilssteget.no>

Smith, L. (2008) FNs konvensjon om barnets rettigheter. I: Høstmælingen, N. Saga Kjørholt, E., Sandberg, K. (red). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Universitetsforlaget 1. opplag.

Supplerende rapport til Norges femte og sjette rapport til FNs komité for barnets rettigheter. Forum for Barnekonvensjonen 2017.

Supplerende rapport til FNs komité for barns rettigheter. Sametinget, 2016.

Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child. CRC/C/58/REV.3. 3.March 2015. Lastet ned 20. januar 2018 fra http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/58/REV.3&Lang=en

Øverlien, C. og Holen Moen, L. (2016): *Takk for at du spør! En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelære*. NKVTS rapport 3/2016.

Nettadresser til studietilbud om Barnekonvensjonen:

MIKA - 321Barnekonvensjonen- barns menneskerettigheter. 10 stp. mastermodul ved VID.: <https://www.vid.no/emner/barnekonvensjonen-barns-menneskerettigheter/>

JUR-6002 Videreutdanning i barnerett .10 stp. ved Universitetet i Tromsø: <HTTPS://UIT.NO/UTDANNING/EMNER/EMNE/492615/JUR-6002?AR=2017&SEMESTER=V>

JUR1970 – Barnerett. 10 stp. ved Universitetet i Oslo: <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUR1970/index.html>

Vedlegg 1

KARTLEGGING OM KJENNSKAP TIL FNs BARNEKONVENSJON I STUDIEPROGRAM ved PEDAGOGUTDANNINGER

1. Hvor godt kjenner du artiklene i FNs konvensjon om barnets rettigheter? (*kryss av*)
Meget god kunnskap god kunnskap lite kunnskap

2. Hvilke artikler/tema kjenner du særlig godt? (*Skriv gjerne nummer på artikkelen*)

3. I hvilket emne/fagområde har foreleser (e) referert til Barnekonvensjonen?

4. Har foreleser satt artikler i Barnekonvensjonen i sammenheng med læreplaner/fagområder/
fagdidaktikk og konkretisert dette?
Ja/nei
Hvis ja, gi eksempel:

5. Har du arbeidet med arbeidskrav/ refleksjonsnotater eller andre skriftlige besvarelser der du har referert til Barnekonvensjonen m/ konkrete artikler?
Ja/nei
Hvis ja, gi eksempel:

6. Har lærer/veileder på praksissteder referert til Barnekonvensjonen i praksisperioder?
Ja / nei.
Hvis ja, gi eksempel:

7. I hvilken grad kjenner du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og til prosedyrene for dette? (*kryss av*)
Meget god kunnskap god kunnskap lite kunnskap

8. Kjenner du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010?
Ja/nei
Hvis ja, nevnt noen av disse/ temaer:

9. Har du pensumbøker som viser til Barnekonvensjonen og setter denne inn i en konkret, aktuell sammenheng om barn og unges oppvekst og levekår?

Ja/nei

I tilfelle ja, hvilke?

10. FNs barnekomité anbefaler at barnekonvensjonen blir obligatorisk pensum i høyere utdanning for profesjoner som skal arbeide med barn i ulike sammenhenger. Hvilke synspunkter har du på dette?

Årstrinn:

Studieprogram:

Stuedsted:

Bakgrunn for undersøkelsen:

FNs barnekonvensjonen er nå 27 år og har vært norsk lov siden 2003, da konvensjonen ble tatt inn i Menneskerettighetsloven av 1999. Barnekonvensjonen står dermed «over» særlover ved motstrid. F.eks. går den foran Opplæringsloven, Lov om barnehager, Barnevernsloven og Barneloven. Skole og barnehage er hovedarenaer som møter alle barn og står i særstilling når det gjelder arbeid med barns oppvekst og utvikling. Det har derfor stor betydning at nettopp disse instansene har god kjennskap til Barnekonvensjonens forskjellige bestemmelser om beskyttelse og medinnflytelse i egen hverdag.

Kartlegginger har imidlertid vist at det sjelden gis systematisk opplæring om Barnekonvensjonen i profesjonsutdanninger, og at slik opplæring er tilfeldig og ikke integrert eller tydeliggjort i aktuelle emner. Dette gjelder også pedagogutdanningene.

En kartlegging i 2015 fra Nasjonal arbeidsgruppe som arbeider med implementering av Barnekonvensjonen i fylker og kommuner, viser at få offentlig ansatte kjenner til at Barnekonvensjonen er norsk lov.

Regjeringen har nylig levert sin rapport om barns levekår og virkeliggjøring av barnekonvensjonen til FN. Rapporten inneholder bl.a. også vurderinger om situasjonen i skole og barnehage. Norske myndigheter skal eksamineres om rapporten i FNs barnekomite våren 2017. FN har i alle fire rapporteringsrunder 1994 - 2010, kommet med kritiske merknader når det gjelder spredning og bevisstgjøring om barnekonvensjonen. I siste eksaminasjonsrunde i 2010 anbefalte FN at opplæring av yrkesgrupper som jobber med barn burde styrke og systematiseres og at «fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer» (anbefaling pkt. 18).

Universitetet i Stavanger ønsker å bidra til at oppdatert informasjon knyttet til disse problemstillingene blir en del av diskusjonsgrunnlaget mellom FNs barnekomite og den norske regjeringen i kommende eksaminasjon våren 2017. Vi ønsker således å innhente data om kunnskapsstatus blant studenter ved ulike pedagogutdanninger.

Vi ser fram til å motta svar fra hver av dere 😊

Mvh

Elise Kipperberg

Dosent emerita

Institutt for Sosialfag, Universitetet i Stavanger

4036 Stavanger

Mobil 97 17 37 92

Elise.kipperberg@uis.no

Vedlegg 2

Kunnskap blant barnekonvensjonskoordinatorer i kommuner, Sjumilssteget Rogaland.

Tilbakeblikk på Høyere utdanning

(Sp. 1- 4: Besvares dersom du har tatt høyere utdanning etter 1992)

Sp.1 Har foreleser referert til barnekonvensjonen under utdanningen din? (Hvis ja, gi eksempel)

Ja:

Nei:

Sp.2 Har du hatt pensumbøker som viser til Barnekonvensjonen og setter denne inn i en konkret, aktuell sammenheng om barn og unges oppvekst og levekår? (I tilfelle ja, hvilke?)

Ja:

Nei:

Sp.3 Har du arbeidet med arbeidskrav/ refleksjonsnotater eller andre skriftlige besvarelser i utdanningsforløpet ditt der du har referert til Barnekonvensjonen m/ konkrete artikler? (Hvis ja, gi eksempel)

Ja:

Nei:

Sp.4 Har lærer/veileder på praksissted referert til Barnekonvensjonen i praksisperioder? (Hvis ja, gi eksempel)

Ja:

Nei:

.....
Før du ble involvert i Sjumilssteget

Sp. 5 Hvor godt kjente du til FNs konvensjon om barnets rettigheter før du startet med Sjumilssteget for god oppvekst Rogaland? (kryss av)

Meget god kunnskap	god kunnskap	lite kunnskap

Sp. 6 Hvilke artikler kjente du særlig godt? Oppgi gjerne tema og/eller nummer på artikkel:

Sp. 7 Kjennte du til at Barnekonvensjonen var norsk lov før du startet Sjumilssteget?

Ja:

Nei:

Etter at du ble med i Sjumilssteget

Sp. 8 Kjenner du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og til prosedyrene for dette

Ja:

Nei:

Sp. 9 Kjenner du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010? (hvis ja, nevne eksempler)

Ja:

Nei:

Sp. 10. Hvilke tema ønsker du mer kunnskap om når det gjelder Barnekonvensjonen?

Etat/evt. tittel.....Grunnutdanning.....

KARTLEGGING OM KJENNSKAP TIL FNS BARNEKONVENSJON

BK/MIKA 321-studenter:

Ta utgangspunkt i FNs merknader til Norge og beskriv din egen kompetanse og kunnskapsbehov **FØR du ble startet studietilbudet ved VID høst 2017**

1. Hvor godt kjente du til FNs konvensjon om barnets rettigheter før du startet på dette studietilbudet ved VID t? (kryss av)

Meget god kunnskap god kunnskap lite kunnskap

2. Hvilke artikler kjente du særlig godt?

Spesifiser hva disse heter/ handler om:

.....
sp 3- 6: Besvares dersom du har tatt høyere utdanning etter 1992: I hvilket emne/fagområde har foreleser (e) referert til Barnekonvensjonen?

3. Har foreleser satt artikler i Barnekonvensjonen i sammenheng med læreplaner/fagområder/ fagdidaktikk og konkretisert dette? Hvis ja, gi eksempel:

4. Har du hatt pensumbøker som viser til Barnekonvensjonen og setter denne inn i en konkret, aktuell sammenheng om barn og unges oppvekst og levekår? Ja/nei
I tilfelle ja, hvilke?

5. Har du arbeidet med arbeidskrav/ refleksjonsnotater eller andre skriftlige besvarelser der du har referert til Barnekonvensjonen m/ konkrete artikler? Ja/nei

Hvis ja, gi eksempel:

6. Har lærer/veileder på praksissted referert til Barnekonvensjonen i praksisperioder? Ja / nei. Hvis ja, gi eksempel:

.....

7. I hvilken grad kjente du til hvilke forpliktelser Norge har til å rapportere til FNs barnekomite om barns levekår, og til prosedyrene for dette *før dette* BK/MIKA-emnet? (kryss av)

Meget god kunnskap god kunnskap lite kunnskap

8. I hvilken grad kjente du til kritikken /merknadene Norge fikk av FNs barnekomite i siste rapporteringsrunde i 2010?

Meget god kunnskap god kunnskap lite kunnskap

9. Hvilke temaer kjente du til?

10. FNs barnekomite anbefaler at flere profesjonsutdanninger får systematisk opplæring om Barnekonvensjonen. a) Hvilke synspunkter har du på dette?
b) Hvordan kan dette i så fall gjøres?

11. Hvilke tema ønsker du selv mer kunnskap om når det gjelder Barnekonvensjonen?

MERKNADER OG ANBEFALINGER CRC/C/NOR/CO/4

Komiteens femtittede sesjon 11- 29. januar 2010

Spredning, opplæring og bevisstgjøring

(Pkt 17) Merknad

Komiteen setter pris på partens innsats for å spre kunnskap om konvensjonen og lære opp fagfolk og andre som arbeider med barn, men det bekymrer

komiteen at denne opplæringen ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir systematisk fulgt opp. Komiteen er særlig betenkt over at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke er godt nok informert om de rettigheter barn har i henhold til i konvensjonen.

(Pkt 18) Anbefaling

Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, *herunder barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett*, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer.